

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

MunL
876
46.31

WIDENER

HN PK1F F

Harvard College
Library

FROM THE BEQUEST OF
FRANCIS BROWN HAYES

Class of 1839

OF LEXINGTON, MASSACHUSETTS

PETŐFI ÉLETÉBŐL.

(REGÉNYES RAJZOK.)

IRTA

SZOKOLY VIKTOR.

MÁSODIK KIADÁS.

PEST
EMICH GUSZTÁV TULAJDONA.
1862.

Heun L 876.46.31

✓

Hayes J. L.

Petőfi szerepe majdnem az volt a nemzeti költészet megalapításánál, mi Romulusé a római birodalomban.

Romulus eredetét s kimulását a költészet regébe burkolja: farkasok nevelték föl s az istenek elevenen vitték fel őt Olympra.

Petőfi hangja még fülünkben cseng, alakját még köztünk véljük látni, s már is regék hősévé vált előtünk. Születéshelye fölött sokaig vitatkoztak, s az még most sem bizonyos.

Árva csalogány tette le talán őt szülei ölébe, a honnan oly hamar kirepült a nagy világba, eltanulni az emberek érzését, szenvedélyeit, hogy megénekelje azokat a csalogány hangján, nemzete nyelvén.

És a mint legjobban, szíve mélyéből csattogott, zaj, vihar támadt körüle mindenütt. A csalogány elnémult, elröppent, elveszett . . . .

Talán az ember szenvedélye törte meg szívét, s átváltozott azzá, a mi volt. Csalogány lett belőle talán ismét, s most ott énekel, ott sir, ott csattog az elrejtett magányban, a rengeteg belsejében? . . .

Petőfi már régen meghalt, állítják sokan, s hány dal keletkezett azóta, mikre ezereken meg-

küsznek, hogy azokat csak ő írhatta. A szavak azon sujtó villámával, keserű gúnyjával, ama igazán tol-mácsolt honfifájdalommal csak ő birt.

S a mit mi nem tudunk, a mi csak sejtés, azt a néprege határozottan fogja állítani.

Gyulai, Jókai s Vahot Imre szépen irtak róla, s jobbára tényeket adtak elő. Én azonban jelen könyvemben nem igénylem a száraz adatok elvitathatlan alaposságát, hanem elbeszélésemet csak úgy óhajtom tekintetni, mint ama regéket, mikben az üres hézagokat az író képzelme pótolja ki, s melyek mindazáltal való alapon nyugszanak.

Nem életírást, hanem regényes rajzokat adok e helyütt, s a jóakarató olvasó bizonyára tudandja a tényeket ama részekről megkülönböztetni, miket bővebb jellemzés vagy a történetek kerekdedsége miatt irtam.

Pest, július 1-én, 1858.

A szerző.

I.

Vándorszinészek Kecskeméten.

Az 1842. év karácsonján, midőn minden jó keresztényen oda haza, nem pedig a kocsmában borozgat, az egymás látogatására jövő menő kecskeméti atyafiak fontos bajszpödörgetés közben mondogatták egymásnak :

— Nojszen, lesz nálunk multság a farsangon ! Akár egyetlen disznótort se tartsunk, mégis eleget vi-gadhatunk.

— Hogy-hogy ? — tudakozódék egynémely a hi-rekben járatlanabb, ki a tanyáról, hol télen át sem hagyhatja magára az igavonó jászágót, csak a szent ünnepekre vetődött be a városba.

— Hát nem hallotta kelmed ? — viszonozza a kérdezett, — nem hallotta még, hogy komédiásaink jöttek, a kik nálunk akarják végigkoplalni a telet ?

— Ugyan ne beszéljön bátya ! S mörrül vetődtek ide az istenadták ?

— Székösfehérvárról s a mint mondják, ugyan-

csak szép nótás és táncos istóriákat szöröztek útközben Pestön.

— Tán bizt azt a hírös „Rózsát“ is elfogják játszódni? *Kelmöd Ambrus bátya Pesten is el szokott vetődni szalonna-szállításkor a pesti komédiaházba, azért talán meg is tudná mondani, valjon miféle csoda ez a Rózsa: valami hírös zsivány-e, vagy valami tündér-kisasszony?*

— Egyik sem, szép öcsém, hanem valami herceg-asszony Mátyás király idejében; az no tudod, a kibe Kinizsi Pál szerelmös volt.

— Ej no, ez ugyan derék!

S az atyafiak ilyféle hírei nem voltak alaptalanok, mert a karácsont megelőző napon, kegyetlen zúzmarás időben jött be a sorompón három vagy négy, hosszú vendégoldalas kecskeméti szekéren Varga László vándor szintársulata, mely az azon idő óta lefolyt tizenhat év alatt mind hirben, mind dicsőségben tetemesen gyarapodott, s bár ezer viszontagságon ment át, mégis mai napiglan a vidéken nemzeti színészetünk egyik legjelesb képviselője.

Január elsejére volt kitűzve legelső előadásul Szigligetinek ekkor már több helyütt nagy hatással adott s jóhírű „Rózsa“ című vigjátéka, s a derék kecskeméti menyecskék már jó eleve elkészítették a csipkés előkötőt, melynek sarkait majd az érzékeny jeleneteknél minduntalan a szemeikhez emelgetik, bárha valószínűbb, hogy inkább kacagtukban mint elérzékenyülésükben fognak könyezni; a gyönyörű szemű ha-

jadonok pedig vasárnapi pántlikájuk árát, a tizenkét kongó garast szánták a theátrumra.

Azonban az ember tervez, isten végez, s ez az igazság most is teljesült, mert midőn a színészek már ujjaikon számlálgatták a leendő szép jövedelmet, betoppan a vendéglő közös teremébe a táskás levélhordó s az igazgató markába egy stafétaalakú nagy levelet nyom.

— Ez nem jó jel. E levélnek nagyon vészes illata van, — szóltak többen s körülfogták az igazgatót.

— Borostyánnak már itt kellene lennie a rekvizitumokkal s maga helyett csak levele érkezik! — jegyzé meg Varga László. — Mi lelhetette a jó fiút?

— Bah, azt a levélből tudjuk majd meg, — vágott közbe a rendező. — Hanem annyi szent igaz, hogy Borostyán barátunk szépen megréfált minket, mert leveléből kordinát, kulisszákat és kosztümöket csak nem csinálhatunk, s ezek nélkül hogyan adjuk elő a darabot?!

— Halljuk előbb a levelet és azután a lamentációkat! — Türelmetlenkedék az intrikus.

E szóra az igazgató remegő kézzel törte fel a pecsétet, letörölte az iratról a bőven oda száradt porzót, s azt fenszóval olvasá fel:

B u d a, „Arany-perec vendéglő“ dec. 27. 1842.

„Üdvözölve legyen az egész kompánia és Princi-Pál-is.

„Mindentünk oda van. Birodalmunk el van pusztítva a legelső kastélytól az utolsó szalmagunyhóig; mi

magunk pedig földönfutók lettünk, mikint a trójai hősök. Földönfutók lettünk, az igaz, de remélem, hogy hősök maradtunk, s azért vigasztaljuk magunkat a trójai hősök szavaival, hogy: *sic fata tulere!*

„A marengói csatavesztettek állapota az enyémhez képest anyagi multság lehetett; mert azokat vesztességük leírásától megkímélték az ujságírók és a hisztorikusok, míg saját romlásunkról magamnak kell megírnom a jelentést.

„Miután ön, társaságunknak sok pár- és páratlan bajt vivott derék vezére Székesfehérvárott felszedte a sátorfát s vándorszínész táborával Kecskemétet szállotta meg, magam minden bedekkung nélkül maradtam a társzekerekkel, s most mint a tábor rekvizitáriusa számot adok eddigi sáfarkodásomról. Nagy szerencse, hogy a trupp kasszája üres, mert az is ellenséges nép körmei közé került volna.

„Jelentésem tehát következőben pontosul össze:

Posicio 1-a. — Várunkat, kastélyainkat s a budai királyi palotát elfoglalta Tutyi Máté csizmadiamester, direktor uramnak restanciális kvártélyárendája fejében. Befutott velük.

Zrinyinek s a magyar mágánásoknak sárga csizmáit is elkobozta, s azt mondta, hogy lapdákat varr belőlük. — Nem hiába barbár csizmadia!

Posicio 2-a — A felhőket s a forgó szelet elvitte fogadott kocsisom foglalóul, s míg a csizmadiának a jogot és jogtalanságot fejtegettem, addig két pintben megitta. — A pléhtáblákat, melyeken szalmacsutakkal

szoktuk súrolni a záporosót, valami vászonceléd csen-
te el tepsiknek.

Posicio 3-a. — A két nagy kordinát a korcsmá-
ros okkupálta s a színes oldalukat befelé fordítva
zsákokat varratott belőlük. Hasonló sorsra jutott az
egyetlen piros királyi palást is. — A Gara Miklós pré-
mes süvegét pedig a lányának ajándékozta, ki azzal
most mind muffal paradiroz.

Posicio 4-a. — A királyi lakmározó edények,
melyek a kályha melletti zugban voltak egy rakáson,
vigyázatalanságból meggyuladtak s egytől egyig porrá
égték; az erdővel volt gazdasszonyunk fonatos kalács
alá fűttetett; az olajjal bekent holdat pedig és a villá-
mokat megették az egeek.

„De minek rajzoljam tovább ama pusztulást, mely-
nek emlékére még most is könyek jönnek szemembe!
Elég az hozzá, hogy legalább a magam becses szemé-
lye ne essék közprédául vagy magán passiók cél-
pontjául, tehát felöltöttem Hunyadi László dolmányát,
vállamra kaptam Petúr bán lebernyegét s a köpönyeg
alatt egy német kardot bal, egy magyar szablyát pe-
dig jobb oldalamra kötve s a bibliothékát zsákba pak-
koltan hátamra vetve, vissza sem pillantottam, mig ki
nem jutottam ős Fehérvár határából.

„A szegény Biasz bölcse csak azt mondhatta: Om-
nia mea mecum porto, mig én büszkén sóhajtottam
fel: Omnia mea, vestra que mecum porto!

„Azonban ez a vigasztaló érzetem sem maradha-
tott meg sokáig, mert Martonvásár közelében a magam-

ra húzótt tobákszinű bő kozáknadrágot leharapta rólam egy embertelen juhászkutya s meglátva rajtam Petúr bán pirosas mentéjét a község bikája, olyan dühbe jött, hogy mentéstől együtt az út iszappal tölt árkába dőött. Magam csak kivackolódtam a sárból, de a mente benne maradt. Egyedül Hunyadi László dolmányát hoznám magammal, de a fáradságos útban ezer darabra feslett ez is, s kékitővel adott velencei posztó színét a félelem okozta izzadságban egészen az ingem akvirálta.

„Nagy küzdelmek után végre ide, Budára jutottam, s az Arny p e r e c b ől, illetőleg annak kávéházából irom e sorokat. Istenem! ha nem volna ez a perrec arany, azt hiszem, meg tudnám enni, olyan éhes vagyok! . . . Az utolsó falatot Hamzsabégen tettem a számba; azóta nincs egy fityingem is s ebédre még csak gondolnom is luxus!

„Ha már meg nem abrakoltathatom apostoli lovaimat, legalább hipihentetem, délután aztán majd folytatom utamat. Nagy-Kátán van egy régi konkolárisom, ahhoz kissé befurdolok, s remélem, hogy levelem után nem sokára magam is megérkezem hozzátok, kenyérnélküli kenyeres pajtásaim, hol legalább azt a vigaszt nyerem, hogyha koplalok, hát együtt koplalunk, s ha fázunk felmelegíthetjük egymást a barátság tűzénél. — Rövid idő múlva kezet szorit veletek — Borostyán.”

E levél elolvasása után percre mély csend állott be; mindenki lehorgaszta fejét s szemét a földre sze-

gezte, mintha onnan, valami láthatlan betűkből akarná leolvasni a biztató szót, a jó tanácsot, a reményt; mert bármily tréfásan hangzottak is a levél sorai, abból a mindnyájukat közösen sujtó esetet nagyon észrevették. Lassankint ismét fölemelkedtek a fejek, s csüggedten, bámulva tekintettek egymás szeme közé, mint szoktak tenni azok, kik kölcsönösen érezve egymás baját, saját panaszuk előadására nem találnak hirtelen szavat.

— Már most nem kell a szinpadon játszanunk a koldust, — fakadt ki az első szerelmes, — hanem akaszszuk nyakunkba a tarisznyát s járjuk sorra a házakat. Bizony megillet ez a keresetmód.

— Hah! csak volna egy spádé a kezem ügyében! Megölöm azt az embert, a mint szemem elé kerül! — kiáltott fel az igazgató; s mialatt oly dühösen tépte álhaját, a mint azt csak színész teheti, nagy léptekkel járt fel-alá. — De szeretném is tudni, miért nem tudta szétverni azt az egész csizmadiacsöcseléket, ha bal oldalán német, jobb oldalán magyar kard lógott?

— Azt ugyan hallottam, hogy Sámson a szamar állkapcájával háromszáz filiszteust terített a földre, de hogy farkarddal megbirkózhatott volna a fehérvári csizmadiák bicskája ellen, kivált ha nem az ő részén volt az igazság, — jegyzé meg az intrikus, — azt ugyan már nem hiszem.

— Eh, igazság ide, igazság oda! — kiáltott közbe Varga László ingerülten, — de már most szeretném tudni, hogy rekvizitumok nélkül hogyan tartunk majd első előadás, s általán előadást?

— Adjuk elő az „Egy úr és egy asszony s á g o t;“ nem kell hozzá sem ember, sem semmi, csak két színész meg egy asszony, — tanácslá a komikus, kinek jó kedvét semmi baj sem birta lehangozni.

— Te Vidor, amint látom, mindig csak oly darabot szeretnél adatni, a hol magad játszhatol s nem kell megosztanod a dicsőséget, — veté közbe maliciával az első szerelmes.

— Ne lármázzanak önök, s kérem ne tegyenek örültté rossz élceikkel! — szakítá félbe az igazgató a minden oldalról zajongni kezdőket! — Tönkre jutotunk! eddig van a dolog s ezzel punctum.

E pillanatban egy fiatal ember rántá föl az ajtót s harsányan kiáltott:

— Sopánkodás csak asszonyoknak való, s itt csupán csak férfiakat látok s mégis hallok sopánkodást!?

— Borostyán! Hát már itt vagy? — kiáltottak többen az érkezett elé s arcvonásaikon az álmétkodás és öröm vegyülete váltakozott.

A belépő alig volt husz éves. Vállairól kerek, kopott köpeny csüngött alá kettős gallérral, a mint az történetünk előtt mintegy tiz évvel s történetünk után ismét tiz évvel, — öreg segrestyések és penzionált bérkocsisoknál pedig ösidők óta divatban volt. Fejét kis pörge kalap fődte s halavány, komortekintetű arcának a csak körömmel megcsiphető pödrött bajuszka valami tragikomikus tekintetet kölcsönzött. Az egész alak öltözetét ellepte a ragadós zuzmara, mely a fütött szobában egy pillanat alatt felolvadva, apró gyöngyök -

ben ékíté kopott ruházatát, és az most úgy ragyogott, mint a színészek milió rézpikkelyes arany paszmántja a lámpák világánál.

— Hogy van az, hogy leveleddel majdnem egy időben érkezel, Sándor? Szólamlott meg végre az első szerelmes, midőn mindnyájan meggyőződtek arról, hogy az érkezett valóban Borostyán s nem káprázatos kép.

— Talán sárkányok hoztak? — tréfálódott az intrikus.

— Nem hoztak, hanem kergettek a sárkányok.

— Ez még érdekesebb. Nem kellett velük megküzdened, mind Stigfriednek?

— Küzdöttem velük sokáig, de azt hiszem, nem sokára levernek a lábamról—viszonzáBorostyán búsan mosolyogva, s mialatt szemei homályosodni kezdetek, valami szédülés fogta el s önkénytelenül Színinek, az intrikusnak karjába fogódzott.

—Mi bajod Sándor? — kérdé Szini részvevőleg.

— Bizonyára lázas víziója van, — jegyzé meg az öt körülvevők egyike. Nézzétek, arca hogyan elhalaványult, s olyan mint a viasz.

Borostyán elmosolyodot, de látszhatott rajta, mennyire erőszakolja ezt a jó hangulatot.

—Hát azt hiszitek, hogy hagymázban beszélek?

— No igen, mert nem értjük, mit akarsz azokkal a sárkányokkal, a kik megkergettek?

— Lászik, hogy nem születél poétának, snem értesz a képekhez.

— Hát mi értettél a sárkányok alatt?

— Mi mást, mint a legdühösebb vadállatot, az éhséget.

Alig ejté ki ez utóbbi szót Borostyán, midőn Szini gyöngéden odavezeté a meleg kályhához s egy lócára ülteté, míg maga a teremből kisompolygott.

Borostyán végignyújtózott a lócán, s jobb karját párna helyett feje alá hajtva oly módon sóhajtozott, mint a ki most e kis heverő nyugalom által véghetlen boldognak érzi magát. Színésztársai még intéztek hozzá állapotuk mibenlétét illető néhány kérdést, melyekre azonban ő mindig vontatottabban, mindig halkabban válaszolt. A mily mértékben melengett fel, azon mértékben kezdettek tagjai egyenkint lassan-lassan elzsibbadni, szemei az utolsó kiejtett szónál lecsukódtak s úgy feküdt most a padon, mint valami kiterített.

Midőn félóra múlva visszajött Szini s megpillantá ez elyujtózott, halavány alakot, kinek lélekzetét sem lehetett meghallani, ijedten kiáltott fel, hogy meghalt-e ez a fiú, vagy mi történt vele? Azután hirtelen mellette termett s szíve tájára illeszté füleit.

— Semmi baja! — szólt örömmel. — Vérkeringése lassú kissé; bizonyára a fáradság csigázta el.

Jó egy óra telhetett belé, midőn Borostyán ismét felnyitotta szemeit s felkönyökölt. Szini ott ült oldalánál.

— Jobban érzed már magad, Sándor? — kérdezé.

— Nem mondhatnám, mert a mennyire kipihentem magamat, annyival éhesebb lettem.

— Tehát Budáról gyalog jöttél?

— Ha nem hinnéd el, bizonyítaná ezt csizmám elsilányult állapota.

— De Nagy-Kátán csak megpihentél?

— Szerettem volna ezt tenni, mivel azonban hajdani konskolárisom onnan már elment Miskolcra tanítónak, nem volt ott kit keresnem.

— Szegény fiú, — sohajta az intrikus s újra az ajtóig sompolyogva azt kinyitotta s egy arra ácsorgó pincérnek valami titkos jelt adott, mire az néhány perc múlva balkezén átvetett abroszszal s tiz ujjá közt nagy ügyességgel tartott valami húsz, a terítékhez szükséges szerszámmal jött elő.

Az asztal fel lőn terítve, s utána csakhamar jó illatú húsfélék kerültek elő egy pár üveg gégerás-polyozó kecskeméti borral.

— No most lakmározzunk, s ha erőhöz jössz, beszélj akkor, — szólt Szini.

— De nincsen-e megmérgezve az étel?

— Próbáld meg.

— No, ha már oly sokat próbáltam rövid életemben, ezt is megtehetem, — viszonzá az ifjú s a jó meleg kályha közelében az asztalhoz telepedék.

Midőn rövid lakomáját még rövidebb idő alatt elvégzé, újra elkezdődtek az ostromló kérdések.

— Tehát mind való az, a mit irtál?

— A csizmadia vitte véghez a legnagyobb pusztítást?

— Legalább mentetted volna meg az én trikó-

mat, — jegyzé meg a szerelmes hős ; — mondhatom, hogy csalódásig tökéletes lábikrák voltak belé varrva. Hol veszek én most Kecskeméten ilyet ?

— Hát az én szappanosném nem beretvált meg azért a 65 bankó forintért, a mivel adósa maradtam ? — kérdezé egy másik.

Borostyán pedig mindezen kérdésre nagyon röviden felelt. Azután ismét az előbbi csend állott be, mely alatt az igazgató egyszerre felugrott székéről s Borostyán előtt megállva, kétségbeesett hangon, inkább panaszló-, mind kérdőképen felkiáltott.

— Mégis szeretném tudni, hogy mihez fogunk már most ?

— Igen-igen, mihez fogunk ? — hangoztatták a többiek is.

— Hallottak önök valamit Didóról ? — válaszolt az ifju uj kérdéssel a kérdésre.

Az Aeneisből emlékszem valamennyire ezen személyre, — válaszola az igazgató. — De szeretném tudni, mi közünk nekünk jelenleg Didóhoz és Didónak hozzánk ?

— Nos direktor úr, nem tudná-e ön megmondani, mennyivel birt ez az asszony, midőn Afrika partjaira lépett Tyrus feldulatása után ?

— Ugy emlékszem, hogy csak nagyon csekélységgel.

— S abból a csekélységből mégis a karthágói birodalmat alapította meg.

— De mi közünk nekünk Didóhoz és a karthágói

— Igen sok.

— Tán Didóról készítettél drámát? — jegyzé meg az elsőszerelmes gúnyos célzással, — s ezzel akarod truppunkat felemelni?

— Ugyan Didóról is készíthetnék drámát, de hagyom ezt máskorra. Most azonban csak azt kérdezem, hogy erősebbeknek hiszitek-e magatokat egy aszszonynál?

— Természetesen! — kiáltottak többen, kik pedig egyetül egyig papucs kormány alatt nyögtek.

— Legyünk tehát Didónál is erősebbek s alapsuk meg birodalmunkat semmiből!

— Ez kivihetlen, nevetséges gondolat; — viszonzá az igazgató sóhajtv.

— S miért lenne nevetséges?

— Mert jelmezeket, kulisszákat s függönyöket csak bűvész teremthet elő semmiből.

— Jó, én leszek hát a bűvész. És én teremteni fogok jelmezeket, függönyöket és kulisszákat semmiből, vagy legalább nem sokkal többől, mint a semmi. Ki akar tanítványom lenni?

— Ha lelkemet nem kell az ördögnek lekötönnöm, én tanítványul ajánlkozom, — szóló nevetve a komikus

— Csapj hát a markomba!

— Itt a kezem.

— S ha megtanítasz aranyat készíteni, én is hű laboransod vagyok, maestro Cagliostro, — jegyzé meg Szini.

— Fogadom, hogy megtanítalak, — válaszolt

Reg ényes rajzok Petőfi életéből.

Borostyán a legjobb kedvvel. — De ki kell jelentenem, hogy én mesterségemet még nem vittem a tökély pontjára s azért legalább huszonöt forintra van szükségem, hogy csodákat művelhessek.

— Huszonöt forintot még csak adhatunk, — viszonzá az igazgató még mindig levert arccal, mint olyan játékos, ki vesztesége miatt az örüléshez közel lévén, képes utolsó garasát a kockára tenni. — De mi történik aztán?

— Aztán a „R ó z s a“ új év napján teljes díszében színre hozathatik, hanem csak egy föltét alatt.

— És a föltét?

— Hogy az én darabom is eljátszassék.

— Szavamat adom rá, hogy ez meg fog történni, — erősíté Varga László.

II.

A kutyaszorító-utca régi és új lakói.

A szinigazgató elővette oldalzsebéből igen lapos tárcáját s abból ama egy váltóforintos jegyekben, melyeket ma már csak múzeumokban és kvodlibeteken láthatni, — kiolvasta a huszonöt forintot.

— Nem fogja bizalmát megbánni principális úr, viszonzá Borostyán a csekély pénzösszeget zsebébe sülyesztve. — Hanem még egy kérésem van.

— És az?

— Engedje át e termet nekem.

— S mi hova költözzünk?

— Már hiába, de innen el kell mennünk s pedig először: mert ez a terem alchimistai működéseimre lesz a laboratorium, és másodsor, mert itt fogom felállítani a színpadot. De különben is, ha hosszabb ideig akarunk a városban fészkelni, minden tagnak kell lakásról gondoskodnia.

— A bűvész kívánságának engedni kell, — toldá meg Szini, — mert másképp megharagudhatik s akkor minden füstbe mehet könnyen a huszonöt forinttal

együtt; különben én magam számára már kiszemeltem a lakást.

Végre az igazgató az egész trupp helybenhagyásával átengedte Borostyánnak a jó tágas vendéglői termet.

Igen épületes látványul szolgálhatott volna a kíváncsiaknak e kopott színészek vándorlása, ha a csúnya fagyos decemberi napon nem röstelték volna a fáradságot kapujaik elé állani, a mint az kisebb városokban nevezetesebb látványoknál történni szokott. A színészek egyike a nagykiterjedésű városnak az egyik, másika az ellenkező részén keresett s talált szállást emberséges csizmadiáknál, böcsületes szűrszabóknál, titokkedvelő éltés és fiatalságkedvelő fiatal kádár-, mészáros- vagy szappanosözvegyeknél.

Szini és Borostyán az úgynevezett „M u s z á j v á r o s”-ban kanyarogtak felalá, minden lépten nyomon balanszirozva a veszedelmek közt; itt hogy a jégkéreggé fagyott gyalogösvényen el ne essenek, amott, hogy engedelmeük nélkül a magukforma népség látásához nem szokott csaholó kuvaszok amúgy is sok szenvedést kiállott nadrágaikon új sebet ne ejtsenek.

Hoszas járáskelés után egy nem annyira szűk, mint néptelen vakútcába értek, mely történetünk korában ugyan semminemű felirattal sem dicsekedett s tán maiglan sincs elkeresztve, de a melyet a környékbeli gyerkőcök „k u t y a s z o r i t ó” csúfnéven ismernek, a kósza ebeken e helyütt több ízben vett diada-

laikról. Ezen vak utcának egyik oldalát a Törökvesztő-utca kertjei, másik oldalát három, magyar építkezésű ház és egy hoszú palánk, hatterét pedig egy úrilak magas tűzfalva képezé, mely mintegy hátat látszék fordítani paraszt társainak.

A két szélső ház utcai padlásablakából egy-egy cső tarka kukorica s a kasza pöngéje nyúlt ki, belül lakó gazdáik cimerétől, míg a középsőnek eresze alól vasrúdon cifrán kivarrott kis szűrt lengetett a csipős szél s a rúd fölött egy barnára kopott fekete táblán olyan csodás girbegurba betűkkel, a melyeket Paur István régiségbuvárunk ezredéves emlékekről szokott a tudóstársaság meg a tudományokat kedvelő és nem kedvelő közönségnek bemutatni, ezen szavak olvashatók: DUDÁS Mih. s alatta ezen cifraság látható ☹, mely utóbbi jelnek kecskeméti piktura szerint ollót kellene ábrázolnia s az ollónak a kiakasztott szűrrel egyetemben a magyar céhek több százados konvenciájánál fogva szűrszabót jelentenie.

-- Célunknál vagyunk, — szólamlott meg az intrikuáns a lóbálódzó szűröcske alatt állapodva meg. — Számomra a sors és a város nótáriusa Dudás Mihály uram házát jelölték ki kecskeméti tartózkodásom alatt rezidenciámul.

— A ház nem a legroszabb, — jegyzé meg Borostyán közönyösen.

— S azért csak jer be velem bizvást, s ne tarts tőle, hogy fölöttünk összeroskadjon.

A két színész feltárta a fakilincses kis ajtót s a

tornácon dühösen csaholó eb, a konyhaajtóban pedig piros-pozsgás menyecske fogadta őket.

— Isten hozta ide a világ végire uraimékat. Csak tessék belépni, — kínálgatá vendégeit a jól megtermett asszony, s mielőtt a konyhából balra nyíló ajtó kilincsét megfogta, jól megtörülte az előbb abban hagyott kenyérdagasztásban kovászossá lett kezét kék karton-előkötőjébe.

Jó tágas volt a szép fehérre meszelt szoba, melynek egyik jégvirágos ablaka a kertfelőli oldalról, a másik pedig az udvarról nyelte mohón a világosságot, melyre nagy szüksége is volt, ha meg akarta láttatni azt a szép tarka tornyos nyolszolyát tarka párnái és dunyháival, azokat a tulipánokkal tarkára festett háromlábú székeket, melyek szívüket a hátuk közepén hordozzák, — a tarka ládákat, az ajtó föllött levő polcon a tarka tányérokat és azt a tarka, búbos kemenecét, mely a füst elleni sok szilvaiztapasztól úgy nézett ki, mint egy pulykatojás.

— Barátom, — szóló Szini társához titkon, — régen tapasztalom, hogy középrendű házaknál a tarka színvegyület a túlnyomó.

— Tarka a bútora a magyarnak, mint országa népei; de háza közepe, a tűzhely, mindig tiszta fehér mint szive, — jegyzé meg ez utóbbi komolyan.

— Telepedjenek le jó uraim bizvást s ne fáraszták magukat annak elmondásával, hogy miért jöttek hozzám? Tudom én már ezt a jegyző úrtól, — hadará a gazdasszony. — Azután meg arra is kéröm, hogy

csak ne vessék meg a szögény embör lakását s ne ítéljenek mög, ha egymást nem úgy találják, mint a hogy lönnie köllene, mert biz mi itt csak úgy vagyunk a hogy ; férjömmel az egész istenadta nyáron át kün lakunk a tanyán. Hanem most engödelmökkel kifordulok a konyhára, mert a kenyérsütés után kell látnom. Ösznek-e az urak fris túrós avagy vajaljas lángost?

— Már én csak legjobban szeretem ezt a portékát lúdszirral meg fokhagymával; mondá ki véleményét egyenesen az intrikus, ki közbevetőleg legyen mondva, hatalmas inyenc volt.

— De ha fokhagymát eszik, ki csókolja meg az urat? — kötődék a menyecske.

— Ha nem akar megcsókolni senki, majd tudom, hogy kit csókoljak meg én.

— Ugyan menjön és ne hamiskodjék, — viszonzá erre és a sovány, de jóképű intrikus szemhunyorítására a menyecske s gyorsan kifordult.

— No már most biztos révbe jutottunk, a hol egész kényelemmel hajthatjuk le fejeinket, — szólamlott meg Szini a gazdasszony távozta után újra s végignyújtózott egy barnára festett lócán, melyen a gyakori használat miatt olyan kerek kopott helyek támadtak, milyek a kopulák, a nyúlra és tűzokra vadászóknak eme kedves helyei. — Ül le hát már te is Sándor.

— De sőt én tovább készülök, mert nyakunkon az est.

— Hanem éjjelre csak viszatérsz?

— Bajosan hiszem.

- Tán cimborákra akadtál ?
- Egy jó barátommal van dolgom.
- Úgyan kérlek, ismertess meg vele. Hogy hívják ?
- Bajosan hiszem, hogy el fognál vele mulatni,
- jegyzé meg mosolyogva Borostyán, — mert e jó barátom azt igényli, hogy ha ő beszél, te ne vágj a szavába, hanem egész lélekkel rajta csüngj.
- Nagyon bolond ember lehet ez, s miféle náció ?
- Angol.
- Azt mintjárt gondoltam. De a neve, a neve ?
- A neve — *Shakespeare*.
- Haha! Te tehát azt akarod olvasgatni ? De hol ?
- Otthon.
- Mit, hát már van szállásod ! s erről nekem mitsem szólottál ! ?
- Még, nincs, de estig csak találok valahol.
- S miért nem maradsz itt velem ? Hisz sok jó ember fér meg egy helyen.
- Kivüled sohasem választanék más laktársat ; de most okom van rá . . .
- Okod ?
- Igen , az, hogy sötét a szoba s az utóbbi időben nagyon tapasztaltam szemeim gyöngülését. — Ez utóbbi szavainál Borostyán arcát élénk pir futotta el, mert nem mondotta az igazat. Borostyán lelke magány után vágyakozott s e magányát barátai által sem akarta megháborgattatni. De Sziniben is volt annyi tapintat, hogy kitalálta barátja távozásának okát, s volt benne annyi gyöngédség, hogy szavainak lega-

lább látszólag hitelt adjon. Azért nem is erőszakolta tovább a velemaradásra.

Borostyán kétgallérú köpenyét nyakába akasztotta s épen fel akarta tární az ajtót, midőn azon nemzetes Biróné asszonyom nagy tál csábitóan illatozó lángossal belépett.

— Hát az úr hova megyen? kérdezé az elkészülődőtől.

— Lakást keresni, — válaszolt ez röviden.

— Ej, ej. És a mi házunk mire való? — mormogott a menyecske megbántódva.

— Tudja galambom, — sűgá a nemzetes asszony fülébe a sovány intrikus, ki barátját nem akarta a haragba jött asszony pattogásainak kitenni, — tudja meg, hogy én magam beszéltem rá ezt a kollégámat, hogy szedje innen a sátorfáját.

— S ugyan miért beszélte rá erre, ha szabad kérdeznem?

— Nos, mert — — mert ő csinosabb fiú nálamnál, s megvallo, egyáltalában nem szeretek szép menyecske körül nálamnál fiatalabb embert látni.

— Eszem a zúzáját magának, — viszonzá a menyecske vigan, mert hiába! a bók a pitykés pruszli alatt rejlő szívnek épen oly jól esik, mint a brüsszeli csipkék alatt dobogónak. — Nem hiába komédiás, de tud is az emberből komédiát üzni, — kötődék odább, mialatt az intrikusból szerelmessé lett Szini karjából kibontani igyekezett karcsú derekát; azután Borostyán felé fordult:

— Ha már egyáltalában el akar bennünket hagyni az úr, legalább jó kvártélyt rekomendálok.

— Nagyon meg fogom köszönni.

— Láttá azt a kis házat a szomszédunkban?

— Könnyen megtalálom, mert a kegyelmed házán kívül csak kettő van ebben az utcában, s ezért vagy jobbra, vagy balra kell annak lennie.

— A jobb szomszédságban van; ott lakik Dudás Mihályné asszonyom, meg a leánya Eszter. Azokkal bizony jót tesz uram, ha hozzájuk megyen. Úgy is van egy kis szobácskájuk, a melyet árendába adhatnak.

— De arról a kis szűrről, meg a falon függő tábláról azt kellene gondolnom, hogy ez a Dudás Mihály háza, melyben most vagyok, jegyzé meg Borostyán, ki tartott tőle, hogy a víg menyecske valami bolond tréfából akarja vele Dudásékat a szomszédban keresztetni.

— A Dudásék háza volt biz ez hajdan, de most már nem az, s a cimert eddig elfejtettük onnan kívülről leszedni,— viszonzása menyecske. — Különben elbeszelném ennek a dolognak az istoriáját, ha nem volna olyan hoszu.

— Köszönöm nemzetes asszonyomnak az útbaigazítást.

— Nincs mit köszönnie. Az isten áldja meg az urat.

Biróné nemzetes asszony ismét az intrikus kínálgatásához fogott. Mi azonban a lángos-lakomán nem

kivánunk jelenlenni, azért kövessük Borostyánt a szomszédházig.

Nyomorult tekintetű emberi lak ez. Külső fala oly módon düleszkedik az utcára, mintha minden pillanatban orrára akarna bukni. Hajdan fehérre meszelt falairól a vakolat darabonként lemállott s most a fehér alapon a sárga agyagfoltok, — mik egyszersmind bizonyosságai annak, hogy az egész ház vertsárból van készítve, — nagyon fantasztikus formákat képeznek s az egész együtt nagy hasonlatossággal bír valami ócska mappához. — A ház rozszant szalmafedeleből az éhes varjúserég gabnaszemet keresve több zsuppot kitépdelt, s most az egész hólepellel lévén bevonva, pusztán álló léceivel s kopasz szarufaival nagyon hasonlít egy félig csontvázra lett hullához.

De ha kívülről nem a legbarátságosabb az apró ablaku kis viskó, a pusztulás nyomai sokkalta jobban láthatók udvarán. Mily nyomor, mennyi szenvedés rejthetett e házban, melynek lakói lassankint úgy tönkrementek, mint körülöttük minden!

Oh nem ez a ti tekintetek egyszerű magyar házak, s nem ezen roncsolt mivoltotokért szeretlek én titeket százszorta jobban azoknál a városi polotáknál, hol az ilyen magamféle ember vagy olyan magasban kénytelen lakni, hogy akár a csillagokat vizsgálhatja, vagy olyan mélységben, a honnan az eget s napot sohasem láthatja meg!

Udvarotok körül az a nádkerítés és gyöngye lécskapu biz nem azért van ott, hogy a vendéget elriasz-

sőt a kapu bálványához ragasztott kisajtó fakilincset is bármikor nyomjad meg, a magyar embernek azon territoriumára léptél, hol szent a vendég személye, — épen olyan szent, mint szava, törvénye és királya. A kerítés hát csak olyan ősi formalitás, mely a magyar embernek, 'egy-egy királynak birodalma határait jelöli ki.'

Mi tetszetős vagy te karcsú gémes kút, melynek ostora a kerítésen át kilóg az utcára, hogy a már kívül levő újkávás kútból hadd merítsen magának vizet, a kinek szüksége van rá; mert hiszen hogyan zárhatná el szomszédja elől a vizet az, a ki borát is boldoggal boldogtalannal megosztja!

A búzavermek domború halmai ott emelkednek sorban a ház ablakai alatt. Hadd lássa minden ember, hogy a munkát mennyivel jutalmazta az Isten áldása, s hadd láthassa a szükségét szenvedő, hogy honnan remélhet leghamarább segílyt.

Ott van az udvaron az a békés hét szilvafa is, melyen jámbor tyúkok guggolnak, s melyeket annyiszor emlegettek azal a gúnynyal, hogy ezekig terjed a magyar ember királysága! Igen, eddig terjed a kis-királyság s azért ha legnagyobb ellensége is vagy gazdádnak, míg vendége vagy, bizton álomra hajthatod fejedet azok alatt a szilvafák alatt: mert ő maga legjobban fog örködni a fölött, hogy még szűnyogdongás se háborítsa álmodat. De ha jogait, hazáját támadod meg gazdádnek, ugyanarról a szilvafáról vágja le a fokesnyelet, melylyel rád méri majd az igazságot.

Az istállókal szemközt, melyekből hébehóba vigyerítés hangzik elő, — magas asztagok állanak, melyeken millió veréb csiripel. A magyar eddigelé még nem állított állatkinzás elleni egyleteket, de azért még sem kergeti el asztagairól a verebeket; mert hiszen a jó Isten táplálja az ég madarait, s az Isten dolgaiba való avatkozást nem tartja illőnek a jó keresztény.

Szinte kacag neki örömében a gége, midőn megpillantja az ember az udvar közepén a földdel felhányt pincegádor meneteles torkát, melyben néhány ásitozó üres nordó azon jobb napokról látszik elmélkedni, midőn még ő osztogatta a vaksokat a tisztújításokkor s ha szemben volna a megye alispánjával, tompa, de büszke hangon donghatná el: „Én ugyan üres lettem, de tele lettek belőlem a kortések fejei, a kik téged az én vérem árán emeltenek magas polcodra.“

Ilyennek, barátságosnak, mosolygó tekintetűnek, vendégszeretőnek képzelem én a magyar ember házát. De nem ilyen volt a hajlék, melynek küszöbét Borostyán átlépte: kútja bedőlt, udvara kerítését kóbor cigányok hordták el, a pince torkát tele fújta homokkal az őszi zivatar, s abba most egy oldalnyíláson a piros arcú gazda helyett holmi uratlan eb jár be, hideg és eső ellen keresve oltalmat, míg az üres ólak és istállók csak a szegénység csúfolódására állanak épen.

Borostyán, a mint körültekintett e pusztulásnak indult helyen, önkénytelenül visszaemlékezett Biróné asszonyom szavaira, hogy jót fog tenni a szomszédokkal, ha hozzájuk költözik, mert a hol még az udvar

szilvafáit is kivagdalták tüzelőnek, ott ugyan márnagy lehet a nyomor.

Kétszer-háromszor kocogott a zárt konyhaajtón, de senki sem mutatta magát, mintha ez a rozzant vi-tyilló csak a böszült nyargalásban kifáradt szél megnyugvására volna ide építve. Végre az est homályával növekedő hideg miatt dideregve és türelmét vesz-ve, háttal fordult az ajtónak, s patkós csizmasarkaival addig dörömbölt, míg az háta mögött nagy nyikorgások közt feltárult s egy szelid női hang szólalt meg.

— Jó uram, kegyed alkal masint eltévedt ,mert e házban csak én lakom anyámmal.

Borostyán mintegy megbűvölve tekintett a szóló alakra, kit inkább lehetett volna elvarázslott tündérnek, mint Dudás Mihály szürszabó leányának gondolni. De a didergő színész e pillanatban nem nagy hajlandóságot érzett a fantáziálásra s Eszter leányaszonyban csak olyan gyöngyörű földi teremtményt látott maga előtt, a milyen eddi gelé még álmaiban sem festekezett.

Az egyszerű polgárleánysötét fekete haja, szalagokban végződő vastag fona dékokban omlott vállaira, melyek az álla alatt csomóra kötött fehér pettyes sárga kendő alól is előkandikáltak. Derekat elől zsinórral pongyolán összefűzött váll övezte, mely alatt a szokatlan vendég láttára némelig megijedt leány keble még most is pihegett. A derék alól igen egyszerű kék viganó folyt alá s mondhatni, hogy egész öltözete igen szegényes, detisztaság s kacérságot mellőző igényte-

lensége miatt sokkal jobban hat a szemre, mint a legdivatosabb delnő piperéje.

Eddig Eszternek csak öltözetéről szóltunk, s majdnem elmellőztük azt, mi mindezeknél föltünőbb. E szegény polgárleánynak gömbölyded karjai, melyeket a hullámokba szedett s a hónalj alatt szalaggal felkötött patyolat-ingujj a könyökön felül láttatott, oly fehér mint a friss hó, s keskeny finom ujjai arról tanuskodnak, hogy eddigelé a durvább munkát nem igen szokta meg. Lesütött kék szemeiben, melyeket mint valami tiltott édent még azok a hosszú fekete pillák is úgy zártak el, mint valami sötét színű selyemfátyol, — csak akkor lehetett meglátni azt az angyalszelidséget, remegő ártatlanságot, midőn egy percenetre kérdőleg emelé fel szemeit, de aztán ismét hirtelen szűzies szemérmességgel lecsukta. Bánatos arcán beteges halványság ömlött el, mely azonban lassankint kipirúlt az ifjú merev tekintete alatt.

A fiatal színész oly hosszasan merengett el a leány arcán, hogy ennek okvetlenül zavarba kelle jönie. Ily alkalomkor egy kiejtett szó az egész kellemetlen helyzetnek végét szakítja: de vajmi nehéz e szavat megtalálni! Eszter végre elszántan tekintett Borostyánra.

— Lépjen be hozzánk kegyed, — mondá, — mert bár csak egyetlen meleg szobánk van, azt mindig megoszthatjuk azzal, a ki ily hideg időben hozzánkig téved.

Borostyán nem volt sokbeszédű s azért pár szó-

val elfogadva a meghívást, benyitott azon ajtón, melyfelé Eszter mutatott.

Egy meglehetősen tágas parasztszobába jutott, melyben azonban a nagyon gyér világosság mellett az első pillanatban nem bírta magát tájékozni. Eszter észrevette az idegen baját s az egyik sarokban álló ócska szekrényről igyekvék előkeresni a gyertyatartót.

Mig a leány a gyertyagyújtással vesződött, a szoba ellenkező részéről valami gyenge, beteges hang szólalt meg:

— Kegyed van itt?

— Nem ő az, jó anyám — viszonszá Eszter, miatlatt anyja az első meggyújtott, de csakhamar elaludt gyufa világánál futólag megpillantá az idegen különös alakját, s ijedten fölsikoltott.

Borostyán kopott gallérköponyegében, kalapjával kezében, halavány arcával s torzomborz hajával, mint valami földbe gyökerezett szobor állva a szoba közepén, a kénes gyufa sárga lángjánál egy pillanatra úgy tűnt elő mint azok a mesebeli kísértő lelkek, a kik hol királyfi, hol meg haramiavezér alakjában jelennek meg. Hogy a beteg nő őt melyik alakul vette, arról a jó asszony tán maga sem tudott volna feleletet adni.

— Hát nem a sógor, nem a mi kísértőnk dörömbölt az ajtón? — kérdé újra az a gyöngye hang aggodalmas reszketéssel. — De hát ki az, a kit most láttam; ki az a szoba közepén?

— Ne félj anyám, — biztatá őt Eszter, — ezen úr jó ember s ő a mi vendégünk.

— Vendégünk? Istenem! de hát ki akarhat a mi vendégünk lenni! Nagyon, igen nagyon szegény ember lehet az!

Eszter most a pléhgyertyatartót az asztalra helyezé, melyben az a faggyúgyertya tényleg környezetét környezé meg, de a lég oly hideg volt itt, hogy könnyei megfagyva hosszú csapokban lógtak alá oldalán.

Borostyán most tisztán kiveheté a szoba bútorzatát, melynek egyedüli ékessége ama már említett szekrény volt; ennek alakja nagyon hasonlított az orgonához, s mint ilyen bútor, egy század előtt bizonyára nagyon divatos lehetett, most azonban a pollirozott lemezek jobbadán leváltak már róla, s úgy néz ki az egész, mint valami vár bombáztatása után. A többi bútorzat két festetlen fenyűágából, egy nagy bükkfa asztalból, néhány szalmával font zöld székből, — miknek darabját azon idők szerint 15 garasával adták, — s egy nagy karosszékből állott, melyben Dudás Mihályné asszonyom naphoszant szokott üldögélni, s melyben most is ott láthatjuk elsoványodott, szikár alakját.

De a mire más ember figyelme nem fordult volna s a mit Borostyán mindjárt meglátott, az pár kép volt a falon; az ágyak föllött egy pár, a kereszténységért szenvedett, egyebütt pedig néhány magyar irodalmi mártír köbe metszett képe; ezeken kívül a mestergerendák alatt s az ablak szűk könyöklőjén néhány

könyv, melyek sem kalendárium, sem pedig álmos-könyv-formával nem kecseskedtek.

E csekélységet leírni ugyan csak pár perc alatt lehet, de megláthatni egy pillanat alatt, úgy hogy a következő pillanatban Borostyán a hely színével már megismerkedve, egészen a beteg elé lépett.

— Engem Biróné útasított kegyedhez, s ha nem csalódom, hát Dudás Mihályné asszonyságot tisztelhetem. Nevem Borostyán; pályámra nézve színész vagyok, — szólott az ifjú s letelepedett azon székre, melyet Eszter közelébe tolt.

— Hát színész az úr? Hm, színész? — viszonzá a beteg nő nem annyira, kérdezve mint gondolatainak könnytelenül útát engedve, mert, ezen: „Hm, s z i n é s z?” szavakból nagyon könnyen lehetett e további gondolkozást is következtetni: „Az úr színész? azt már tudom. De mit akarhat az úr nálam? Én ismerem az efféle fajta népet, s gyanitom hogy, közülök ez a kopott exemplár bizonyára nem az én szegénységemet, hanem lányomat. jött meglátni.” Dudás Mihályné azonban ezeket nem mondotta ki, hanem egyenesen kérdezé: — S mivel lehetek az úrnak szolgálatára?

— Hallottam, hogy kegyednek volna egy kiadható szobája, azt szeretném kibérelni.

Dudás Mihályné a nyert válaszon kissé gondolkozott.

— Az igaz, hogy volna egy szobám, de az nem is annyira szoba, mint inkább kamra. Aztán nincs benne ruhaszekrény . . .

— Az a legkisebb baj, — vágott közbe a színész.
 — Úgysem venném hasznát.

— De nincs benne kályha sem.

— Legalább nem kell fűtetnem. A fa ára rettenetes!

— Aztán meg fala hasadt, ablakai töredezettek. Kegyed megbetegednék az ilyen szálláson.

— A miatt ne aggódjék asszonyom; voltam én már katona is.

— Hisz még gyermek az úr!

— Gyermek éveimre, de agg vagyok szenvedéseimre nézve. Hideg szoba, repedt falak? ez nekem fejedelmi lak, ha jó emberek vannak közelemben; legalább mindenestre többet ér, mint a faköponyeg hófúvásokkor, vagy jobban érezhetem magam a szalmacsomón, mint tél derekán Fehérvártól eddig gyalog tett útazásomban.

Eszter szerényen anyja karszéke fölé hajlott s alig pillantott az idegenre, kinek azonban egyetlen szava sem kerül ki figyelmét, s a mint az nyomoráról csak pár szót is mondott, arcán észrevehető lett a sajnálkozás.

Dudás Mihályné gondolkozása is egészen megváltozott. Ez az ember mégsem afféle csélcsap, leányokat elbolondító fráter, mert ezek rendesen jobb színben akarnak előtűnni, mint a milyek; meg aztán az olyan ember, a kinek magával elég baja van, de hogy gondol az a más fia vagy leányával! Ettől ugyan biztos lehet az ő leánya, azért nem is igyekezett többé

a fiatal embert a szoba elfogadásáról lebeszélni, hanem szives örömet megalkudott vele havonkint fizetendő három váltó forintban, s azt is hozzá tette, hogy annyira a mennyire lehet, majd csak kényelmessé fogják tenni új lakójuk rezidenciáját.

III

Hogyan készültek a versek Kecskeméten?

Borostyán elfoglalta új lakását. Nagyon illett az a sötét, kopott kis kamara az ő sötét, komor tekintetéhez.

Miután jól körületekintette magát s meggyőződött róla, hogy visszatértekor bizonyára mindent meg fog a maga helyén találni a sötétben, — gondosan eloltá az álmosan lobogó gyertyát, s minden zajt elkerülve óvatosan sompolygott ki az udvaron át az utcára.

Hiába lépegetett pedig oly csendesen. Kutya sem volt a háznál, mely megugassa.

A mint Biróék háza mellett elhaladt, az ablaktábla hasadékain át vékony sugarakban szűrődött a világosság a friss hóval borított földre. És a mint percre megállott a fiatal színész a világosság előtt, füleit valami ismert, nagyon rossz népdal hangjai üték meg. Szini énekelgetés oda bent valami előkerített gitár kíséretében: „Ciceri borsó, vad lencse,“ s a fiatal színész meg nem állhatta, hogy a gitár és barátja rekedt hangján el ne mosolyodjék.

Borostyán nagyon érezte, hogyan fut végig egész

belsején a hideg; onnan belülről pedig úgy hívták, úgy csalogatták azok a barátságos hangok, a jól fűtött szoba s az a megterített asztal, s egyik lábát már a kapu küszöbére tette.

— Mégsem megyek be! — gondoló, és sebesen a város közepe felé indult. — Azt mondtam Szininek, hogy dolgom van s most hazugságban maradjak?

Tíz-tizenegy óra tájban, kivált téli időben a kisebb magyar városokban már elnémul minden; csak innen-onnan hallik egy kurjantás, vagy a zenéből ki-váló klárinét sipitása, a hol éppen keresztelő paszittát, vagy búfeledő halotti tort ülnek.

A fogadó népsége is elcsöndesedett, s midőn Borostyán az udvarra szolgáló nagy termet a zsebéből előkeresett kulccsal felnyitotta, senkisé csodálta meg s azért a pletyka másnap nem is beszélhette, hogy a legfiatalabb színész, a ki a truppnak egyszersmind mindenese, a mult éjjel üres szobában festett rózsákon hált, s felhőkkel takaródzott. Hátha még azt tudhatta volna valamelyik, a hírekért élőhaló vidéki levelező — mert e korban már számos hivatott bajnoka volt ezen tisztes életpályának, — mondom, ha azt tudhatta volna, hogy az a fiatal komédiás éjnek idején nem is aludni jött a fogadóba, hanem azért, hogy előkeresse azt a zsákot, melyet Fehérvártól Kecskemétig a hátán hozott.

Borostyán a sötétben kirázta a könyveket a vá-szon-bibliotékából, s csakúgy tapogatva válogatta ki azok közül a magáéit. „Az Beranger, emez Hugo Vik-

tor, és ez Shakespeare,“ — mondogatá magában olyan hangon, mint mikor valaki régi barátaival találkozik s csak hangjuk után ismeri fel őket. — „Hohó! hát Schiller és Horácius pájtás, ti hová bújtatok?.. Jól van, itt vagytok ti is, — jertek keblemre!“

A fiatal embernek minden zsebe megtelt már könyvvel, s azért Schillert és Horátiust szíve fölé, kabátja alá gombolta. E két derék költő bizonyára magasztosabb keblen sohasem nyugodott.

Borostyán a leendő laboratorium- s később szintetremre ráfordította a kulcsot s azon az úton botorkált visszafelé, a melyen idáig jött! Lehetett már éjfél, midőn a kutyaszorító-utcába jutott. Csúnya koromsötét éj volt s a házak tetején keresztülnyargalt az a visitó éles szél, mely onnan a havat le-lekapkodva, azt oly malíciával szereti az ember arcába szórni, hogy szinte szikrázik belé a szeme.

A mint a fiatal színész ide-oda tapogatódzott, kezei olyanféle fürtös bozontos tárgyra akadtak, a milyen szokott lenni a nyiretlen magyar birka, vagy a lompos kárpáti medve.

— Hej atyafi, mit akarsz a bundám galléréval? — kiáltott fel a fürtös és bozontos tárgyba burkolt valami.

— Hát kend ember? — kérdé a színész.

— Ember bizony, s azért kívánom is, hogy megemberöljenek. Mit keres itt kegyelmed?

— A lakásomat; hanem kelmed jobban tudja

erre a járást, nem vezetne el egész a Bíróék házaig. Onnan már haza talállok.

— Ugy csak Isten hírével, mert már itt vagyunk a házam előtt.

— Hát kigyelmed Biró uram?

— El van találva. És kelmed?

— Az én nevem Borostyán, professiómra nézve színész vagyok.

— Az isten sokáig éltesse! Holnap Tamást, nevem napját üljük meg s ha ráér, jó uramat is szívesen látjuk egy falat kalácsra meg egy korty magam termésére. Most is meginvitálnám, hogy tekintsen be házamba, de az éjfél már elkukorikolta a kakas, s ilyenkor, ámbátor én vagyok ur a háznál, de feleségem asszony nem szereti hajlékomban a víg cimborákat. Minden jókat! jó uram.

Biró Tamás uram nem is sejtve, hogy házába már a fiatal színésznél vigabb cimborá fészkelte be magát, azon bűnös öntudattal, hogy mostanáig korcs-mában töltötte az istenadta napot, töredelmes alázatossággal kullogott be. — Bíróné asszonyom egyetlen rossz szóval sem fogadta, a min pedig a gazda nem birt eléggé csodálkozni, s midőn ennek okát másnap megtudta, felfogadta magában, hogy a mikor csak színész lesz Kecskeméten, egy-egy ily derék uri embert, a ki a házi békességes voltot ily szépen elő tudja varázsolni, mindig a házában maraszt s tejben-vajban fogja fűösztetni.

Miután Borostyán néhány darab könyvét gondo-

san a kis szoba asztalára elhelyezé, egészen otthon érezte magát.

Otthonn? . . . De volt-e hely, a melyet ő otthonnak mondhatott? Volt-e szülői, rokon ház, melyben szenvedésteljes vándorlásai után gond nélkül hajthatta volna le fejét? Volt-e számára csak egy oly baráti kebel, melybe szíve túlradt érzelmeit, ömlengéseit temethette volna? — Otthonn volt számára az egész ország, egyik végétől a másikig; nagy hajlék, s mégis mily kicsiny! . . . .

A szív olyan, mint a hegyi csermely forrása: az érzelmek, a szenvedélyek folyton felbuzognak benne s ha nem találnak rokonszivre, mely azokat magába vegye, ki kell ömleniök, túlradniök, s túlradásukban sokszor elveszniök, mint ama pusztabeli patakoknak, melyek az avar síkságokon nyomtalanul vesznek el.

E fiatal színész szíve legtisztább forrás volt, s szerencse az utókorra nézve, hogy az abból fakadt érzelemcsöppek nem hulltak vissza a forrásba, vagy nem folytak szét a sivár homokon.

Annyira gazdag, annyira bőforrású volt e kebel, hogy öntudatlanul utat, medret tört magának minden gáton keresztül, míg évek múlva rátalált arra a nagy tengerre, mely dalai folyóját felfogta, magába szívtá, — míg rátalált a nemzet tengerére, melyben most is az ő érzelemcsöppjei a legédesebbek . . .

. . . . Borostyán a rozzant ágy szalmáján heverészett s szemit félig lecsukta, de nem bírt álomba merülni. Lelke előtt egy emberélet, egy század, egy

örökkévalóság képei vonultak el. Előtte volt a mult, leboritva sűrű lepellel, melyen mégis keresztüllátott, — s előtte lebegett a jövő, csak ködfátyol által takarva el, melynek képeit még sem bírta meglátni, hanem csak sejtette.

Látta magát kopott öltözetében, betegen, nyomorban, s látta fényben, dicsőségben, örökkön élve. S a mint e képek mindinkább elevenebben festekeztek lelke előtt, ugyanazon mértékben ráncolta homlokát, s húzta össze szemöldeit, mintha minden utat el akarna zárni, melyen át agyából a gondolat idő előtt kiröppenhetne. Azután felült az ágyban, vékony újjaival bozontos haját kezdé szántogatni, míg végre — — —

Végre olvasóinknak okuk van hinniök, hogyha a költő ábránjai közben fekvő helyzetéből felemelkedik, azt nem teheti másért, mint hogy verset írjon. — Borostyán felkelt, hanem papir helyett dohányzacskóját vette elő, rágyújtott, s három vagy négy pipa dohányt sebes fel-alá járás közt oly pokoli füstölés közben szivott ki, mintha ebbe akarná magát ölni.

Nem hiába énekelte meg később pipáját, nem hiába mondá róla :

Seretlek én téged, pipám !
És a dohányt, mely benned ég ;
Hogyis ne ? füstöd fellege,
Miként galambom szeme, kék.

Nem hiába éneklé meg, de szerette is azt. Nincs is a pipánál jobb barát : semmi szerencsétlenségben

nem hágy el, csak a betegségben ; de hát különben tesznek-e az emberek ? Ha megcsalt szeretőd, pipád csókja kárpótol ; ha éhezel, dohányozzál, az elrontja étvágyodat, a mi bár nem nagyon vigasztaló, de talán mégis jobb mint az embernek szemére hányt kegyelemkenyér ; — ha fázol, pipád meleget is ad s komor gondjaid sokszor a göndör füstfellegekbe keveredve, azokkal együtt enyésznek el.

Az ötödik pipa dohánynál már az asztal mellett termett, homlokát egy ideig két tenyerére támasztotta, azután el kezdett sebesen írni, azokkal a szép, kaligrafikus betűkkel, 'a mi nagy uraknak s nagy embereknek csak igen ritkán sajátja. E költemény csak évek múlva jelent meg, de oly szép, mint akármelyik idősebb, vagy fiatalabb testvére ; címe „J ö v e n d ö l é s.“

Mondád, anyám, hogy álmainkat
Éjente festi égi kéz ;
Az álom ablak, melyen által
Lelkünk szeme jövőbe néz.

Anyám, álmodtam én is egyet,
Nem fejténéd meg, mit jelent ?
Szárnyim növének, s átröpöltem
A levegőt, a végtelent.

„Fiacskám, lelkem drága napja,
Napomnak fénye ! örvendezz ;
Hosszúra nyújtja élted Isten,
Álmodnak boldog titka ez.“

— — — — —

Anyám! az álmok nem hazudnak;
 Takarjon bár a szemfödél:
 Dicső neve költő fiadnak,
 Anyám, soká, örökkön él.

Ha valami derék kritikus akkor olvasta volna e verset, midőn az elkészült, s tudta volna, hogy azt egy, az országot keresztül-kasul kóborló, elrongyosodott, gyerekkorú rossz színész írta, a kinek neve még talán csak a szincédulán sem volt kinyomtatva soha, annál kevésbbé az Athéneumban, vagy más tekintélyes lap-despota hasábjain; ha tudta volna, hogy ez a kis poéta még csak a bortól sem irtózik, Smidt Juliánt pedig, vagy ehhez hasonlót épen nem olvasott, — olyan örültnek nyilvánítja, a ki abban a szerencsétlen rögeszmében él, hogy „dicső neve örökkön él!” holott nyilvános írói pályája még csak tegnaptól sem datálható.

Hány író van, a ki addig sem él, a mig él!

És ez a sápadt jó fiú, kit a világ koránsem ismert annyira, mint ő a világot, azt merészlé hinni, hogy ő halhatlanná fog válni! Jóakarói, kik jellemét nem bírták átérteni, efféle jövendölgetéseit később is, midőn már országszerte róla, ellene s mellette beszéltek, — önhittségnek nevezték; pedig nem volt az más, mint
 ö n i s m e r e t.

Kemény ágyában édes álomban szunyadt még másnap reggel a fiatal költő-színész, midőn az özvegy asszony udvarára egy különös arcú és öltözetű öreg úr görögött be, olyan alak, a kiről az ember egyhirtelenében nem tudja elhatározni, hogy megsüvegelje-e

tisztos korát, avagy mosolyogjon a különös figurán.

Ez az ember nem lehetett több negyvenöt-ötven évesnél, de a különös élet által dús ráncokba szedett behorpadt arcai, meghajlott, reszketeg járása s igen sovány kezei szerfelett öregítették. Álhajat nem viselt, de egészen kopasz koponyáját sohasem hagyta el az úgynevezett bársony papsipka, mely füle tövétől egészenyaksigolyájáig volt lehuzva, s mely felett kecskeméti fejeknek akkoriban szokatlan magastetejű kalapberzenkedett. Nyakára vagy hat rétből tiszta fehérnyak kendő volt tekergetve, melyből borotvált, hegyes álla kandikált ki. Ezenkívül lehetett még rajta látni egy bokáig érő világos barna kabátot, egy pár lityegő kordoványcsizmát, melybe a nadrág belé volt húzva, s melyre a hideg ellen levágott szárú szőrbotosokat vett fel, s végül egy pár nagy rókabőr keztyűt, melynek egyik ujjában a mutató-, közép-, gyűrű- s kiséjjnek barátságos egyetértésben kelle megfértie. Bal hóna alá vizirányos fekvésben vastag nádpálcát szoritott.

A szőrbotosok becsoszogtak a házba s Borostyán kamrácskája előtt állapodtak meg. Itt az öreg megpróbálta az ajtót kinyitni, de ez belülről be volt reteszelve; előhúzza hát nádbotját, melynek fejét elefántcsontból faragott farkasfejű, sárkányfarkú monstrum ékesíté, s azzal szép lassú, öregurakhoz illő taktusban kezgé veregetni a kilincset.

A kopogásra belülről nem felelt senki, csak az alvónak mély lélekzetrétele hangzott.

— Héj! édes lányom . . kipkop . . Eszter fiam . .

kipkop... nyisd fel az ajtót. Beh mélyen alszol, mint-ha semmi baj sem volna, pedig — no de nem szólok, csak az anyádnak mondom el... kopkopkop...

Erre már felnyilt az ajtó s azon Berostyán dugta ki torzomborz fejét.

— Mit akar itt az úr? — kérdezé a hivatlan vendégtől.

— Amice, csak lassabban. Sőt e casus dubiusban tán én kérdezhetném, mi dolga az úrnak Eszter hűgom kamrájában? Hej, hej fiatal ember!...

— Én kifogadtam ezt a kamrát, s azért nem szeretem, ha turbálnak benne, — viszonzá Borostyán diákosan, a mi által tekintélye az öreg előtt tetemesen nevededett. — Eszter leányasszony alkalmasint az anyjával lesz együtt, — s ezzel becsapta az ajtót, hogy az álmatlanul töltött éj után még kissé pihenjen.

Alig hűnyta le szemeit, már ismét újabb dörömbölés riasztotta fel.

— Nyitom már spektakilis, csak rám ne törje az ajtót, — szólt ágyából felugorva, s vélt tolakodó vendégét oda kívánta, a hol az ördögök lakoznak.

A nagy késedelmezés közt felnyitott ajtón Vidor Jancsi, s komikus és Szini, az intrikus, törtek be.

— Hát téged mi lelt Sándor, hogy az embert tegnap óta spektakiliszod?

— Alkalmasint úri ismeretségeket szereztél, s valami professort vártál, — nevetett Szini.

— Valóban előbb látogatóm volt.

— Az a fakó kabátos?

— Talán ti ismeritek ?

— Hogyne ismernők tudós Kánya Menhért uramat, a város Pythiáját. De öltözzél fel s induljunk tanulni.

— Pythiától ?

— Pythia csak bolondítani tudja az embereket, de mi aranyat akarunk csinálni veled.

— Igaz ! — szólta Borostyán, kinek a magára vállalt kötelelességek eszébe jutottak; s öltözkését gyorsan magára hányva, barátaival karonfogva elsietett.

Az udvarra érve, zokogást vélt hallani Eszterék szobájából.

— Megálljatok, — inté pajtásait Borostyán. — Ugy tetszik, hogy sír a szegény leány.

— Miféle lány ?

— Gazdasszonyom leánya, Eszter, annak a Kányának a húga.

— No hiszen, ha huga a kis galamb, úgy valószínűleg kányakörmök közé jutott, — viszonzá Szini. — De induljuk tovább; ha dolgunkat elvégeztük, majd bővebben megismertetem veled ezt a kecskeméti Pythiát.

IV.

Hogyan teremttettek Kecskeméten világot?

Borostyán társaival most a színpadi világ megteremtéséhez fogott.

Mennyi édes remény, mennyi vágyódás és mennyi kétség volt ehhez a kis világhoz kötve! Mert hiába, az a színésznek az álfalak, a függöny, paróka és jelmezek, a mi a nappalnak a nap, rőszának az életteli piros levelek, nagyratörő ifjúnak imádott szép kedvese; ezekben öszpontosul minden érzése, s csak ezek által remélhet nagygyá lehetni.

Egy derék deszkaárus mintegy százhusz öl léce^t adott át a fiatal színésznek, s csak azon viszonszolgálatot kérte ki magának, hogy Kecskeméten tartózkodásuk alatt minden vasárnap délbⁿ az ő vendégei legyenek. Egy statisztának is igen alkalmas asztaloslegény pedig azon föltétel alatt vállalkozott mindenrendű fűrés, faragás és gyalulás elvégzésére, hogy ezentul a trupp rendes machinistájává szerződtessék. Shakespeare sem kezdte magasabban, — ezzel vigasztalta volna magát, — ha ismeretei szerszámainál meszszebbre terjednek.

Pár óra múlva oly roppant csikorgás, kalapácsolás és recsegés támadt a fogadó szalonjában, mintha legalább is kétezer munkás a Leviathán nevű hajón munkálódnék.

Itt egy rakás léc, amott néhány konc durva papír, ezek mellett a csiriz, festékes bögrék, vasserpenyőben enyv, a legolcsóbb tüllből néhány rőf és egy vég fényesre mángorolt kék karton heverésztek, mely igénytelen voltában nem is álmodható, hogy hívatása gyertyavilág mellett atlasz gyanánt szerepelni, — s végre mindezek közt három ember ide-oda sürgött mint három bűvész.

Legelőször is egy várat csináltak, négy lécet t. i. ily módon □ összeszegeztek, két emilyen × keresztbe fektetett darabbal megerősítették s így aztán az egészet beragasztották papirossal.

Azután következett a festés, s ezen tiszteletreméltó művészet gyakorlását Borostyán a világért sem engedte volna át másnak, mert a mint erősítő, ő azt még diák korában Jókai Móric barátjától Pápán tanulta. Az Isten tudná megmondani, — tevé hozzá, — hol lehet most az a szelid szőke fiú, s ha megemlékszik rólam, bizonyára nem gondolja, hogy az ő mesteriségében kontárkodom.

S pedig a dillettáns festész valami meszelőből ecsetté graduált szerszámmal olyan tornyokat, rovátkos és lőréses bástyákat, felvonó hidakat, mélységes sáncokat és szélkakasokat varázsolt elé, hogy az utób-

biak szinte csikorgatták — fogaikat mérgükben, hogy találkozott valaki, ki az ő dőlceg voltukat ilyen nyüzga vízcisírke alakban meri előállítani.

Az oldalkulisszák sokkal könnyebben készültek el; csak egy jókora papirostáblát be kellett szürkére meszelni, arra egy két láb magas, másfél láb széles négyszögű kék foltot fölülről lefelé két, s keresztben három fekete húzással mázolni, s készen volt az ablak üvegével, varostélyaival egyetemben.

Midőn már a város s az oldalkulisszák annyira elkészültek, hogy a legvérmesebb provinciális igényeket is kielégíthették, Borostyán maestro siestát parancsolt, mely alatt kiki egy vagy más helyen letelepedett s elkölté sovány reggelijét. Alig tévők azonban szájukba az utósó falatot, midőn a színészek egyenként előjöttek a munka előrehaladását megtekinteni, míg végre maga az igazgató is elékerült.

Erre már várakozni látszott Borostyán, mert Var. ga beléptével egyenesen eléje ment, s csak úgy üdvözlé főnökét, mint valami miniszter az akcipistát vagy kancellistát.

— Nagyon derék, hogy direktor úr is elékerült. Mindjárt adunk önnek is dolgot.

— Tán csak nem akar festésre, avagy asztalos-ságra applikálni? — kérdé ez ijedten.

— Sokkal jobban tiszteljük, hogysem ennyire degredálnók. Ön rendkívüli futárunk lesz.

— Tán biz épen Fehérvárig; lovakat pedig ön számomra az apostoloknál fog asszignálni?

— Hóhó, direktor úr magasabbra van hivatva. Ön hölgyfutár lesz. (Ime, Hölgyfutár 1842-ben!)

— Hogy értsem ezt?

— Ugy, hogy, nyakába veszi a várost, s elmegyen minden színésznőkhöz, elvivén hóna alatt ezt a vég kartont és csomó tüllt.

— És aztán?

— Aztán megkéri őket, hogy varrjanak ebből nekünk attilákat, palástokat, magyar és kozák-nadrágokat, római tunikákat, szágumokat és német vamszokat, spanyol köpenyeket és francia csipkés frakkokat; borjúsájú ingeket, lobogó gatyákat, barréteket, és nápolyi halászsapkákat — — —

— Az istenért! álljon meg Borostyán barátom, mert azt láttom, hogy így kvadrobjának (garderobe) sem vége sem hossza nem lesz. Különben azt is szeretném tudni, hogy e sok holmira hol vesszük az elegendő anyagot: „selymet, bársonyt, és színes szöveteket?

— Szilárd akarattal ezt mind előkeríthetni. Meg fog-e bocsátani, ha ismét egy kérdést adok fel önnek Karthágo históriájából?

— A mennyiben tehetem, felelni fogok rá.

— Nos, emlékszik-e ön azon áldozatra, melyet a város egykori ostromakor e hely lelkes női végbevittek?

— Azt hiszem, hogy hajukat vágták le s abból fontak köteleket kender hiányában.

— Úgy van, s ennél nagyobb áldozatot nem hozhattak volna a közjónak, mert hiúságuk legszebb tárgyától fosztották meg magukat. Mi ennyit nem kívánunk asszonyainktól, hanem azért mégis nekik is sokat, igen sokat kell feláldozniok a'közjóért!

— Mire gondol ön? — kérde az igazgató elszőnyedtt arccal, ki nem tudá elképzelni az ideiglenes dirigens tervét. — Csak nem óhatja, hogy egyetmást hitelre vegyenek s úgy alkalmat adjanak ama elbizottaknak, kik mindenhol találkoznak, szemtelen viseletre?

— Ezért magam tagadnám ki őket tiszteletemből legelőször. Óhajtsom sokkal csekélyebb: szólítsa fel a nőket a trupp által az ön kezébe fektetett hatalom és méltóság erejénél fogva, hogy engedjék át — megtartva a leendő kárpótláshoz jogukat, — mondom, engedjék át ideiglenesen felesleges ruháikat, sáljaikat, kendőiket s általában, a minek csak hasznát lehet venni.

— S mit csinálunk ezekkel?

— Mindent csinálunk belőlük, annélkül, hogy elrontanók. A kegyed nején például egy szép piros sált láttam; ebből derék első szerelmesünk, ki — mint ön is jól tudja, mielőtt Thalia papjává szegődött, a párkák ollójával szabott a budai kapás polgárok számára kimondhatlanokat, — igen jeles török basának való bugyogót fabrikálhatna. Különben a színeket is tetzésünk szerint változtathatjuk, mert erre való a sáfrány, borsönyforgács, kékitő s a gálicpor vegyítve gubicscsal.

Az igazgatónak nagyon tetszett ezen eredeti esz-

me, s azért sokkal jobb kedvvel távozott a fogadóból mint tegnap este.

— Hát a huszonöt forintból van-e még valami?
— kérdé menetközben.

— Még kitelik belőle egy pár aranykorona, egy tucat kard, bárd, lándzsa, tör, sisak és páncél.

— S nekünk mi dolgot adsz? — Kérdezik a munka előmenetelét megtekinteni jött színészek.

— Mindegyitöknek lesz mit tennie, mert nincs vesztegetni való időnk. Ön például Sárkány úr. (az apák és kedélyes nagybátyák személyesítője) tudtommal meglehetősen farag botokat és főzőkanalakat.

— Időtöltésből próbálgattam ezt a mesterséget.

— Most tehát üzze ezt kénytelenségből. Ha holnapig néhány kardot és puskát készitene, azzal igen lekötelezné egész társaságunkat. Az acélra itt van az anyag, — s ezzel átadott neki egy konc higanynyal ezüstözött papirost. — Te pedig barátom, — folytatá a másodrendű hős felé fordulva, — sejtess valamit a könyvkötéshez. Láttam, mily jeles skatulyákat és albumtokot tudsz előállítani — —

— Az már igaz; a pápai önképzőtársulat könyveit én kötöttem be! — viszonzá ez büszkén.

— Könyvek helyett foglalkozzál most harciasabb eszközökkel. Első darabunkban, a Rózsában vérték, sisakok, pajzsok s páncélok elkerülhetlenek; azután meg bársonynyal bevont s aranynyal futtatott kardhüvelyekre is nagy szükségünk van.

— De roppant időt igényel enyi munka.

— Ej, ej Toldinak mi sem nagy munka!

— Hogy érted ezt?

— Ugy, hogy te fogod Toldit játszani.

— Ha ezt megígéred, úgy minden erőmet felhasználom. Holnapig mindennel kész leszek.

Az alsóbbrendű egyéneknek is elég dolgot adott Borostyán.

— Hárman a színpadot meg a sülyesztőket fogják közületek elkészíteni. Ketten összeszerzitek a padokat meg a székeket a nézőhelyre, míg az egyik megírja a zártszékek számait, s azt odakötözi a székek hátuljára; ideje lesz már különben a belépti jegyeket is elkészíteni, meg a színlapokat megírni, miknek kihordása három nappal előbb mitsem árt.

Midőn mindenki eltávozott dolga után, Borostyán társaival újra hozzálátott a furáshoz, faragáshoz és festéshez, s csak az ebéd ideje alatt pihent meg.

Estélig három-négy változatra való díszítvány-nyel már készen voltak. Persze, hogy ezek nem voltak oly jelesek, mint nemzeti színpadunkon a Telepi és Montini által festettek, annál kevésbbé hasonlithattak a párisi nagy opera vagy theatre française kulisszáihoz, de attól mégsem lehetett tartani, hogy Kecskeméten jó illuziót ne okozzanak, miután Borostyán bölcs előregondoskodással elhatározta, hogy addiglan, míg a rekvizitumok jobb karba jöhetnek, 'a nézőhely csak tizenkét darab faggyugyertyával világíttassék meg, nem számítván ide a sűgolyuk körüli olajlámpásokat.

— Különbö gondoltátok meg, jegyzé meg, —

midőn távozni készülve a múzsák szentélyére ráfordította a kulcsot, — hogy Shakespeare ideje előtt is még kevéssel minden dekoráció abból állott, hogy a színpad elejére kifüggesztettek egy táblát, arra rá volt írva, hogy a „londoni Tower,“ „Kleopatra palotája Egyiptomban“ vagy „erdőség Skóthonban,“ s a néző aztán tetszése szerint odaképzelhette magának a Towerbe a sűrke tornyokat, sötét folyosókat, s ó-góth stilben épített királyi termeket, avagy Kleopátra palotáját, úgy a mint azt legjobban tehetette. S mind e mellett még is igen jeles darabokat hoztak színre.

Borostyánnak senki sem mondott ellene, a miből némileg azt lehetne következtetni, hogy a kiállítás hiányait játékuak jelességével szándékoznak pótolni.

A munka végeztével eszébe jutott Színinek Biró Tamás uramnál a mára rendezett névnapi mulatság s az, hogy arra Borostyánnal együtt hivatalos, azért tehát a helyett, hogy az igazgatóhoz ment volna, a kinél esténként összeszokott jöni a trupp, lépteit egyenesen a kutyaszorító utca felé irányozta.

— Te is eljössz, nemde? — kérde társától.

— Minden bizonynyal, — felelt ez, alig hallgatva a kérdésre, mert e pillanathan vette észre az esti homályban maga előtt dőcögni Kánya Menyhért uramat, ki egyenesen Dudás Mihályék felé tartott.

— Mit akarhat ez az ember reggel este ennél a szegény háznál, melynek, mint tudom, ő a kisértő szelme? — töprenkedék magában, s Szini karját elbozátva egyenesen az öreg után sietett.

— Hová, hová? Tartok tőle, hogy elszalasztalak!
— kiáltott Szini.

— Fél óra múlva közöttetek leszek. Csak kissé ki akarom magamat mosni a porból, viszonzá Borostyán, hátra sem tekintve, s a legtermészetesebb kíváncsisággal lopózkodott be az udvarra az öreg után, ki akkor már alkalmasint Dudásné szobájában lehetett, mert már sem különös alakját, sem szőrbotosainak csoszogását nem hallhatá.

Alig ért a ház udvarába, midőn fülét hangos zokogás hangja ütötte meg, azután pedig esdő hangokat vélt hallani, melyek igen-igen hasonlítottak Eszter csengő szavához.

— Legyen irántunk Menyhért bácsi könyörület s tekintsen szegény jó anyámra, milyen halovány, hogyan szenved!

— Jó, jó. Nem akarom én a ti romlásokat, csak ne legyetek olyan keménynyakúak, — válaszolt valami éltes ember reszkető mély hangja, s szavai oly valami látszólagos bensőséggel ejtettek ki, hogy az ember hajlandó lehetett azok mindegyikére hajolni. — Lássátok, az apátok, illetőleg férjetek sem hallgatott soha szavamra, pedig elégszer mondtam neki, hogy ne adja magát az itálnak, — oh, mert ez a legkárhozatosabb ördög, mely a lelket s testet már az életben minden gonoszra úzi! — mondtam neki elégszer, hogy kerülje a gézengúz emberek kómpániáját, kik csak az ő zsírján akarnak hizlalkodni, s a kik előbb-útóbb tönkre fogják juttatni családjával együtt; de ő soha-

sem hallgatott rám. Most úgy veszitek a hasznát. —
— Nono, csak ne pityeregj annyit te leány, mert egészen beteggé sírod magadat, s aztán az a haszontalan gyógyítás is pénzbe kerül, s hol veszitek majd, vagy hol veszem én a pénzt? — — —

Hanem az öreg nagybátya ezen vigasztaló s rábeszélő szavai, melyekben sok igazság rejltetett, nem nagy hatással voltak Eszterre. Szegény lány merően maga elé meredő anyjának vállára borulva zokogott s annak elšoványult, viaszhoz hasonló sárga kezét megragadva könyeivel áztata.

Néhány perc ezen fájdalmas helyzetben tölt el, mely alatt tudós Kánya Menyhért uram két tenyerét nádbotja fejére helyezé s ujjaival valami magában dúdolgatott melódiához furcsa taktust veregetett. Sok embert ismerek, ki az efféle gesztikulációk közben szokta gondolatait rendezni, s legfontosabb terveit kifőzni.

Ugy látszik, végre egészen tisztába jött magával, mert hirtelen felveté fejét.

— Eredj csak édes lányom s hozz elő gyertyát; már egészen besötétedett, szólt Eszterhez fordulva.

Eszter nem igen hallotta a barátságos felszólítást, azért anyja monda helyette, hogy tegnap az utolsó darabka fogyott el.

De annál a diáknál, komédiásnál, vagy ki tudja miféle himpellérnél csak van gyertya? — kérde a nagybátya türelmetlenül, ki Esztert rövid időre mindekép eltávolítani igyekezett.

— Van, de az néki is szükséges, mert úgy hiszem, igen sok dolga van, — viszonzá Eszter. — Szegény tegnap gyalog jött Budáról, s mégis fáradtan majdnem egész éjen át virrasztott.

Ezen utóbbi beszélgetés alatt a fiatal színésznek ereiben hirtelen felduzzadt a vér s kevésbe mult, hogy be nem rohant gyalázóját kérdőre vonni. E lépéstől azonban két fontos ok tartotta vissza: először nem akarta elárulni hallgatódzását, s másodszor Eszter szavai tökéletesen kiengesztelték. Mily jól esett szívének tudni azt, hogy van mégis valaki, ki iránta figyelemmel viseltetik!

— Nagy bolond, és igen pazarló ez a ti zsellérték. Egész éjjel gyertya mellett virraszt. Per amorem dei! ez csak kávéházakba meg mágnásokhoz illő luxus. A gazdálkodó ember szépen lefekszik ha sötétedik, s felkél a mint virrad, így nem kell gyertyáért fizetnie, s a mellett nappal dolgozhatik eleget. S ha nem alhatik este, füttyülgessen, ha a szomszédja megengedi. Ez a mulatsága nem kerül pénzbe s a mellett igen egészséges: tisztítja a tüdőt. Én már most aludnám ha nem hozott volna ide a ti dolgokban való iparkodásom.

A derék nagybátya ezen előrebocsátott intések után előhúzott zsebéből egy fekvő nyolcas ∞ alakú kötött'erszényt, a melyet a mai bankós világban már csak a színpadi gavallérok hordoznak magukkal a végett, hogy borraivaloul az egészet odadobják ennek

vagy annak az inasnak, s ebből elővett egy kétgarasost, mely azelőtt harminc krajcárban járta.

— Nesze Eszter húgom, — szólt a kétgarasost átnyújtva, s jól vigyázz rá, hogy el ne veszítsed. Az egyik garason végy gyertyát, de a másikat hozza vissza. Abból kell holnap az egész napra való élelmemnek kikerülnie.

Eszter magára vett egy sötét zöld posztó, fekete bársonnyal szegett ujjast, a mint azt maiglan is viselik a régi egyszerűségüket megtartott lányok, s mely előbbi jobblétének, szendességén és szépségén kívül tán egyedüli maradványa volt; — azután fejére vetett egy durva szövésű nagy szörkendőt s azzal megindult Szela-fuj nevű rác ember kereskedésébe, mely legalább is jó negyedóránnyira feküldhetett a kutyaszorító-utatól.

Az ajtó nyílására a fiatal színész gyorsan visszahúzódott a konyha egyik sötét szögletébe, a hol őt nem lehetett észrevenni, s azon kezdett gondolkozni, ha valjon ne kísérje-e nyomon a lányt, ki ily sötét időben maga indul a városba, de megnyugtató azon, gondolat, hogy az ártatlanságot kísérgetni szerető sá-tának kis városokban, kivált hideg téli időben nem szokták az utcákon kivetni leseiket, hol ugy sem igen remélhetik, hogy valaki ilyenkor sétáljon. Meg aztán mit gondolhatna Eszter is, ha észre találná venni! Sokkal hasznosabbnak gondolta tehát, — ha nem is lovagiasabb dolognak, — megmaradni előbbi állomás-

helyén, hol megtudandja, mit forral a kísértő lélek a szegény család ellen.

Kánya Menyhért uram Eszter távozta után székét egészen a beteg asszony közelébe húzta s elkezdett köhécselni, mint olyan ember, ki valami fontos dolog előadásához készül. De még ez által sem jött kellő kerékvágásba, azért burnótszelencéjét kétszer-háromszor megfricskázva abból egy hatalmasat szippantott.

— Ördögadta náthátja, hahm, hahm! — alig birok beszélni, — kezdé meg az orációt, — ezt mind az a sok lótás-futás okozza, a mit a sógorasszonyért ide az Isten háta mögé teszek. Nem hiszi sógorasszony? — —

Dudásné egész önmegadással hallgatott a derék ember szavaira, de különös okai lehettek, hogy azokra nem válaszolt, mi egyébiránt az öregot legkevésbé sem zavarta meg, mert előbbi orrhangján tovább folytató:

— Pedig úgy van; én már öreg ember vagyok, — — azaz csak olyan elkényeztetett testű, mint az öreg ember, s a rossz idő mindjárt beteggé tesz. Ha van keresztyén érzése a sógornénak, azért vágja ketté ennek a sok járáskelésnek az okát egy szóval.

A beteg asszony nagyon valószínűleg erre azt gondolhatta, hogy inkább szeretné, ha felferődnék a gyep kapuja küszöbén, hogyses ezt az embert akár még csak egyszer is lássa házában, s valóban mondott is valamit fogai közt, mit azonban Kánya Menyhért nem hallhatott.

— Hanem most már egy vagy más uton végét fogom szakasztani az egész históriának; holnapig vagy jegyet váltok Eszter húgommal, vagy ellicitáltam ezt a házat. A végzés kezeim közt van, — s ezzel jobb kezével szívére csapott, honnan az ütésre papircsomó ropogása hallatszott.

-- Eszter sohasem lesz a sógor felesége, és habár az utcán étlen szomjan kellene meghalnom, a mi könnyen megtörténhetik, mert sem én, sem Eszter sohasem fogunk koldulni, sem gyalázat árán élösködni, —viszonzá az özvegy nő oly szilárd hangon, melyből komoly elhatározását világosan lehetett érteni. — Egy tizenhat éves gyermek, kinek szíve eddig csak szüleit tudta szeretni, legyen a sógor felesége, ki nagyatyja lehetne? — Nevetséges gondolat!

Meglehetősen hideg volt oda kün a konyhában, de Borostyán mindamellet is lángban érzé égni arcát, annyira fort benne az indulat e beszéd hallatára, egy részről a vén ember gonosz kívánsága miatt, másrészt örömében a nemeslelkű anya elhatározásán.

Kánya Menyhért uram pedig rokona utóbbi szavainál felpattant üléséből.

— Hogy nevetséges gondolat? azt épen nem mondhatom! — kiálta fel tudóshoz nem illő heveességgel. — Tudja-e azt az asszony, hogy boldogult Dudás Mihály uramnak minden ingóbingó s ingatlan jószágja törvényesen a kezeim közt van, s holnap már ebből a putriból lányostól együtt kikergethetem; s tudja-e, hogy ezen kívül még régibb 50 ezer forinttal bírok, s

hogy egyetlen korhely rokonom van, a ki halálom után örökölhet, de ha megházasodom, úgy minden vagyonom feleségemre, vagy annak maradékira száll. — Ilyen vagyon mellé feleségül adni egy olyan lányt, kinek nincs egyebe mint teste s a mi rajta van, talán még sem nevetséges gondolat?!

— S mégsem cserélne a sógor vagyonával soha, mert többet ér becsülete.

— Becsülete? Hát becstelenség volna hozzám jönnie? Jó, jó, tovább nem vesztegetem a szót, hanem nyíltan kimondom, hogy nekem birnom kell Esztert, vagy éhen, nyomorultan vesztek el!

— Soha, soha! — veté közbe az anya.

Eszter ez utóbbi szavak közben érkezett meg s remegve borult anyjára, s ő is azt rebegé; Soha! soha!

KányaMenyhért uram mérgesen csapta fejébe kalapját s az ajtó majd hogy nem összetört utána.

—Most már mindent tudok, hát mehetek Biróékhoz, — gondolá Borostyán s nyomban az öreg után indult, kinek dühösen fűjt forró lélekzetében a sűrűn eső hópelyhek szinte olvadtak.

V.

Felkészítés.

Borostyán a legroszabb hangulatban ment Bíró Tamás uram névnapját megülni, mert becsületes szíve elförmedt a vén ember gonoszságán, mai tapasztalataira visszaemlékezve keserőséggel tölt el, s csak egy szikra kellett hozzá, hogy a belsejében tomboló tűz kitörjön.

Férfiasabb erényt alig ismerek, mint a sors csapásainak békén türését; — ki dacolni tud velük, az nem törik meg alattuk. — Borostyán eleget, igen sokat szenvedett az életben, de e szenvedésekre szüksége volt, s bár öntudatlanul, maga kereste fel azokat. Költői lelkének szüntelen forrongásban, önmagával s a külvilággal küzdésben kelle lennie, hogy kebléből indulatai, — mint a tüzes láva a vulkánokból, — előtörhessenek. A méltatlanság, a csalódás s minden keserű érzelem csak anyag volt lelkében, mint durva érc-és kődarabok a föld gyomrában, melyeket a vulkán szüntelen működő tüze felolvasztva, átváltoztatva vet ki méhéből.

Annál szebb, ha az, ki mindent tűrni, mindennel

dacolni bír, a másan elkövetett méltatlanságot, bántalmakat nyugodtan nézni nem tudja. Az ily ember bizonyára a legnagyobb philanthrop még akkor is, ha lelkét fellázító tapasztalatai nagy mértékben világ- és embergyűlölővé teszik.

Borostyán az ily erényekkel bíró ritka emberek sorába tartozott. Ő, ki nem ritkán éhezett, fázott, és sanyargott, szenvedéseiről legtöbbször humorosan emlékezett meg s jobb jövővel, hírrel, névvel vigasztalta magát; de midőn legközelebbi környezetét látta a balszerencse viszonyai közé sodortatni, ez mindennél rosszabbul esett szívének s bosszúsága ilyenkor mindig kifakadt.

Midőn Borostyán a derék gazda házába belépett, ott a vigasság már javában folyt. A tiszta abroszszal végigterített hosszú asztalon ott kínálkozott a sok jó drága étel ital, s Szini épen akkor erősítgeté, hogy Bíró Tamás uramnak arca sokkal ragyogóbb és pirosabb mint ama malacpecsenye bőre ott la.

Az új vendég érkezéte a régiebbek : a sok komám és sógorasszony, szomszéduram, druszám és a város notáriusának irnoka (ki kihajtott inggallért, végigbegombolt szűk atillát és peckesen kipödrött bajszot viselt) egytől egyig felkeltek, jobbrul balrul istenhoztával fogadták, hol maradt oly soká-val ostromolták s az ünnep hősének egy titkos intésére a búbos kemen-ce párkányán s annak tetején trónusozó morék harsogó tussal üdvözölték.

Mindegyik azt akarta, hogy ő mellette foglaljon

helyet a fiatal halavány fiú; végre is azonban a csinos menyecske, Biróné asszonyom, s Szini lett a győzedelmes, s alig telepedett le köztük Borostyán, máris alig lett vége hossza a sok kínálgatásnak.

Nem egy áldomás mondatott már el a szíves házi gazda jóvóltaért és egészségére, de Borostyán szokott kicsapongó jó kedve sehogysem akart megjöni; s minél jobban csengett a pohár, minél jobban szólt a cimbalom és klarinét, annál jobban ráncolta össze homlokát. Arra gondolt, hogy mily vigasság, mily meglegedés van itt, s mily zokogás s mily kétségbeesés van ott a szomszédban — — —

— Ne búslakodjál Sándor, — biztató őt kenyes pajtása, mert ez a világ sohasem fog megvigasztalni. Legfőlebb is magad vigasztalhatod meg magadat. Azért hát: hajtogassuk a kancsókat, feltaláljuk benn a jókat!

— Igazad van! Tölts!

Szini tele tölté Borostyán poharát, mire ez fölállt s felragadá a poharat.

— A garast kívágta Borostyán barátom, azért csendet kérek, — kiáltott Szini, mire a vendégek úgy mint a háziak, kik hallottak már valamit a fiatal színész rimelési tehetségéről, egyszerre elhallgattak.

A fiatal színész pedig eképen kezdé el felközöntését:

Miljom átok! bort a billikomba,
Részegítő, lánghullámú bort!

Regényes rajzok Petőfi életéből.

Mely keservet' és bút martalékul
A felejtés örvényébe hord.

— — — — —
Éljen a világ dicső folyása . . . .
És az élet . . . és a szép világ . . . .
S az igazság védpalástja, mely az
Üldözöttek menedéket ad.

Éljen a szív biztató vezére,
A varázsdalt pengető remény;
Éljen a menny, a pokol és minden,
Minden éljen, . . . oh csak vesszszek én!

Az utóbbi szavaknál Borostyán olyat vágott öklével az asztalra, hogy korsók, palackok és poharak ijedtségben reszketve táncoltak rá.

A barna fiúk elfelejtették a felköszöntésre a szokásos tust ráhuzni, s a kezekben tartott poharak azon módon csúsztak vissza érintetlenül az asztalra, a hogy onnan felemeltettek.

— Nagyon szép vers az komámasszony, de nagyon keserves, — súgá egy fiatal menyecske, ki még csak a mult szüretkor jutott főköthő alá, — Biróné asszonyom fülébe. — A legényke bizonyára szerelmes.

— Én is azt hiszem, mert hogy tegnap nálam volt, úgy nézett rám, mintha meg akart volna enni, nem szerelmében, hanem haragjában.

— Nem hiába katona volt, de tudja is szórni a miljom átkot, — jegyzé meg egy nyakravaló nélküli ködmönös atyafi. — Nagy baja lehet; bizonyosan elszerették a galambját.

A megjegyzések egymást érték. Mindenki gyani tani akarta, hogy mi lehet a fiatal ember bajának oka, s mindenik gyanítás oda ment ki, hogy a szerelem. A *szerелеm szóra azután az ezüstgombos mándlik s fűzött vállak alatt megmozdult a szív, olvadozni kezdett a feledés jégkérge, s Szini, ki figyelő természetét sohasem birta megtagadni, világosan hallhata innen-onnan ilyféle megtört mondatokat: Hej! mikor még Zsuzsa után jártam!... Nőjszen! ne adta volna Pál gazda nekem a leányát, fogadom, hogy azóta a vármegye kísért volna el a temetésemre... De még én sem lennék ám különb!... Szegény Kata elméje is ilyenféle állapotban háborodott meg!... sat.*

— De voltaképen mi bajod lehet Sándor, hogy annyira felbuzdultál? — kérde Szini, egy részről az előbb elmondott vers szépségén, más részről barátja különös kedélyállapotán bámulva. — Egész nap oly víg voltál, és most? ... Talán levelet kaptál hazulról?

— Nem.

— De hát...

— Tragödiáról jövök, s akkor csak nem nevet-het az ember! — viszonzá ez a faggatódzásokra kísé bosszusan.

Talán még is az a Kánya vetődött az útabba? Már az igaz, a hová az lép, annak nyomában terem a szomorúság, mint az örök zsidó nyomában a dögihalál.

— Hát te közelebből ismered őt?

— Ma többet tudok róla, mint tudtam tegnap, s

valószínű, hogy holnap még jobban fogom ismerni.

— Holnap meg kell öt velem ismertetned.

— Azt tenni fogom, ha jobb kedvet erőszakolsz magadra.

— Megteszem.

Borostyán most újra felállott s újra csend lett, mely alatt elkezdé ama nevezetes versét szavalni, hogy „Nyelvek, fülek csend! figyelem!”

Ez már aztán tetszett mindenkinek; erre megcsendült minden pohár, harsogott a tus s a jó markos atyafiak abráságosan verték a kemény munkában felserepedett tenyereiket az ifjú finom kezeibe.

Már ez azután a közibénk való ember, — mondogatták egymásnak, s a különös vers annyi áldomásvívásra szolgáltatott alkalmat minden részről, hogy a derék társaság csakhamar a legjobb kedvre kerekedett.

A magyar polgári nép úgy szokásaiban mint mulatsága- és jellemében egészen elütő a némettől. A német polgár fölteszi magában, hogy mulatni fog s e föltételében semmi körülmény meg nem akadályoztathatja: esernyőjét hóna alá kapja, megrakodik egypár tölt kosárral, s atyafiai és barátai kíséretében kirándul a zöldbe s ha ott aztán a zápor facsaró vizessé is áztatta, azért még is elmondja: no de hogyan mulattunk!

A magyar nem tudja, mikor fog mulatni, mikor keseregni! ez a két kedélyállapot nagyon gyakran váltakozik nála, s azért gyakran megtörténik, hogy

ha vig lakodalomra vagy keresztelőre megy, ott elgondolkozva elérzékenyül s még az új kis világpolgár fölött is elmondja, hogy jobb lett volna belé nem születnie ennek a roszvilágnak álnokságaiba! míg gyakran halotti torokon, azt sem tudja hogyan, a legnagyobb vígságba elegyedik. S a magyar ember ezen öröme s bánatának alkalmazásában sok észszerű van: mert jó már eleve megsiratni azt, a ki született, hadd tudja meg bölcsességében, mi várakozik rá az életben, s miért ne vigadnánk hallotti torokban, mikor csak ott juthat igazán eszünkbe, hogy rövid az élet, — használják az okosok!

Biró Tamás uraimék még csak félóra előtt is hogyan elméláztak a mult idők emlékezeténél, s mint Szini észrevette, hogyan dörzsölték a menyecskék előkötőjük sarkát hol bal, hol jobb szemeikhez; s most maguk sem tudnák okát adni, hogy miért, miért nem, mindegyikük szive csak úgy repesett az örömben és boldogságban.

Ki kell a házból hordani ezt a sok limlomot! — kiáltott fel a gazda, mire a cselédek az asztalt, székeket és padokat, nem különben a két tornyos nyoszolyát egy perc alatt kitakarították.

A cigányok értették, hogy most már mi dolguk lesz, s ráhuztak arra a bús, szívettépő ős magyar nótára, mely alatt a férfiak mint megannyi régi hős, oly délceg testhajtással, méltóságosan, lassan mozogtak, míg a frisebb hangoknál kacér lépésekkel s tüzes pillantásokkal kiki oda jutott a kiválasztott menyecské-

hez, annak hirtelen átkapta derekát, egy villámszerű gyors fordulással a szoba közepén termett vele, ott elbocsátotta, meg egyet fordulva megint elkapta, s toborzó lépésekben körülsétált vele; azután jöttek azok a friss csárdások, melynél szenvedélyteljesebb, tüzeesebb tánca egy nemzetnek sincs, s melyet nem fog eltanulhatni soha semminemű lábbal beszélő művész, hacsak magyar vér nem foly ereiben.

Biróné aszszonyom remekül táncolt, s a világ akár-mily don Juánja is kéjjel karolta volna át karcsu derekát, de Borostyán nagyon kelletlenül szedte a lábait s még örvendeni is látszott, midőn a jegyző attillás irtoka a bujkáló frissen ellopta táncosnéjét.

Igy párjától elszabadulva egyenesen Szinit keresé fel, ki a cigányok torkát áztatgatta, nehogy csakhamar elálljon a nóta, mint kiapadt vizű malmon a kerék forgása.

A színész karonfogta társát s gyöngéden egy sarokba vonta.

— Nekünk e helyről szöknünk kell, — sugá.

-- Az lehetetlen. Biróék halálban megharagudnának rám.

— De hallani akarok Eszterékről s Kányáról.

— Majd beszéllek holnap, — veté közbe Szini, s egy pár balletszerű szökélssel tovaíramlani készült. — Nézd, nézd, hogy integet felém a menyecske; valóban, az a notáriusi irtok úgy táncol mint valami fajankó.

Borostyán nem bocsátotta el Szini karját.

— Holnap már minden beszéded késő lesz, mert reggelig Eszter vagy Kánya jegyese, vagy Dudásné utolsó hajléka is a vén ember körmei közé kerül.

— Hohó! — szólt homlokára ütve Szini, mi álta a bor miatt némileg kifecamodott esztét helyre rázta, — ha a vén embernek oly gonosz szándéka van, azt bizonyára ki is fogja vinni.

— De én meg nem engedem! — vágott közbe Borostyán hevesen.

Szini nagy szemeket meresztett.

— Te meg nem engeded? S hogyan? talán kifizeted Dudásék adósságát?

— Azt nem tehetem.

— Nos, hát?

— Dudásékat meg kell mentenem.

— De hogyan?

— A hogy megmentem a trüppöt.

Szini nem szólt többet ellent, hanem fogta sárga viaszos angolvaszon sapkáját, s barátjával kifelé sétált. Az általános vígságban senkisémet vette észre távozsukat.

Az udvaron a vendégek szánjaiba fogott lovak a kihallott nótá taktusára dideregtek, a tornácon pedig a csikorgó hidegben a szerelmi lángra gyúlt két-nembeli cselédség aprózta a táncot, s a lábak csoszogó zajából egyegy harsány rikkantás vált ki.

Borostyán kis kamrájában néhány perc múlva Szini kényelembe helyezte magát. Letlt az asztal egyik sarkára s hosszú lábait a szék karjára nyújtotta, míg

barátja az ágy szalmáján nyújtózott el, felkönyökölve, fejét egyik tenyerébe hajtva.

A homályosan pislogó gyertya világánál alig láthatták egymás arcát, de e percben bizonyosan komoly tekintetűek voltak azok .

— Már most beszélj, s én figyelek minden hangodra, — inté barátját Borostyán, az pedig elkezdé:

— Volt egyszer egy gazdag ember, és volt annak két fia — — —

Mivel pedig úgy látszik, hogy Szini barátunk meseje kissé hosszúra fog nyúlni, elbeszélésünk illő beosztása tekintetéből azt külön fejezetben adjuk.

VI.

Volt egyszer egy gazdag ember s volt annak két fia.

Szini meséje oly ékesszólással, annyi páthosszal volt előadva, hogy mi azt az ő módja'szerint visszaadni képtelennék érezzük magunkat; ékeőbb, lelkesültebb felolvasást még a magyar akademiában sem hallottunk székfoglalások alkalmával, mint milyen volt a derék intrikus elbeszélése, s midőn e lapokon helyette mi vesszük át a szót, annál nehezebben reméljük türelmes olvasóink bocsánatát megnyerni, mert őket valóban oly élvezettől fosztottuk meg, a melyért Londonban miszter Boz Dickensnek egy font belépti díjat szoktak fizetni a hallgatók.

Szini barátunk a végén kezdte a történetet s úgy ment át nagy tapintat és ügyességgel az elejére s bár regényíróinknál az ily szerkesztési modor napjainkban sem tartózik épen a ritkaságok közé, mi mégis szeretünk more patrio a régienél maradni, — bár több dologban megmaradhattunk volna! — s az elején kezdjük.

Volt jó Kecskemét városában 1790. táján egy derék szenátor, névszerint Dudás Antal, cimeire nézve nemes és vitézlő, állására nézve gazda-ember, a kinek egyik gulyája Kecskeméten, másik a hortobágyi pusztán legelészett, míg a szalontai és a Királyerdőből évenként néhány száz darab saját nevelésű hizott mangalicát hajtott oláh kanászhai által Pesten át felfelé, melyeknek sódarai drága pénzen vásároltattak azután meg a két sziléziai henteseknél.

Hanem történt az idő tájban, (talán háborúságokkal, csapásokkal rég nem sújtotta a magyart az Isten átka!) mondom történt, hogy új nyomorúság nehezednék erre a szép országra.

Valami eddigelé ismeretlen betegség kezdé fogyasztani amúgy sem szapora fajtánkat, de az ismeretlen vendég nevét csakhamar borzalommal sugdos-ta egymásnak a nép, s naponta újabb s újabb helységeben mondogatták rémült arccal, hogy már náluk is itt van a — k o r e l a . . .

A hivatlan vendég Dudás Antal uramhoz is eljött a maga adóját követelni, s nem használt ellene semmi privilégium, semmi opposzió. Legelőször is a ház asszonyát, nemzetes Dudás Antalnét, született Dékán Erzsébet asszonyomat ragadta el, nem gondolva azzal, hogy anyja nélkül miként fog már most felnevelődni a hét éves kis Dudás Mihály?

Dudás Antalt e veszteség valóban annyira elszomorítá, hogy jó darab ideig minden munkálódás nél-

kül veszteglett, nem gondolva semmit a házában belől, sem a házában kívül történt dolgokkal.

Igy lassanként tünkre ment az egyik gulya, melynek árát helyette hortobágyi betyárok vették fel a nagy-várad vásáron. Oláh kanászait, — akármenyire használták is a betegség ellenszereül a többfajú pálinkát, sorba elvitte a csúnya halál, s a gazdátlanul elszoródott sertések a Nagyvárad körüli regegekben törzsapjai lettek ama vadkanoknak, melyekre mai napig is szép ható-vadászatok szoktak tartatni, — míg a város határában levő földi cselédség hiánya miatt két esztendeig majdnem egészen parlagon maradtak.

De mit érdekel az téged türelmedet? Eddig is sok próbára kitett olvasóm, hogy Dudás Antal uram még megmaradt szalontai nevédekéin sem birt túladni, mert a járvány idején egyszerre mindenki a zsidó diétára adta magát annyiban, a mennyiben disznóhúst, koronázott légyen az káposztát vagy akármit, a világ kincseért sem evett volna; — elég annyit tudnod, hogy közel volt a tönkrejutáshoz.

Utoljára azonban az ember szívében hordott gyász csak úgy megfakul, mint a testén sokáig hordozott fekete öltöny, s a változtatott ruhával nem ritkán változnak meg érzései is, a mit a moralisták ugyan roszalhatnak, min azonban a természet vizsgálója meg nem ütközhetik, a ki látta, hogy a törzsében megsejtett fa, bár sokáig tengett betegen, mégis több

tél multával az egyik tavaszon teljes pompájában virult ki.

Két gyászos év elteltével Dudás Antal uramnak nemcsak arca lett egyszerre ragyogóvá, de háza is oly barátságosan mosolygott minden mellette elmenőre, mintha valami örvendetes titkot akarna megadni.

Az udvar kerítése mellé az elvadult ákácok helyett barátságos tekintetű szederfák ültetettek, a ház falai fehérre meszeltettek, a két ablak táblájára zöld mezőkön keresztbe fektetett lándzsák mázoltattak, s az ezek fölött, az eresz alatt kis fülkében álló szent Flórián szobrocskája, — melyet még a Dudás-családnak egyik pápista őse helyeztetett oda, új piros köpnyőget s fejére friss virágkoszorút kapott.

Hanem az udvaron belől volt még csak a csinosítgatás! A ház nádfedele, melybe már vagy öt vadméhraj fészkelte be magát, egészen újból cserépszindelylyel húzatott be, s ősi szokás szerint a tornác fölötti részre meszelővel ilyen jegyet festetett oda a gazda: 17+94, mit valami arithmetikus oda magyarázna, hogy 17 plus 94, equále 111, de melyről a magyar ember tudja, hogy azt teszi: az Úr nevében kireparáltatott 1794-ben. — A kert új sorompót nyert, a gémes kút ostorának teteje zöld ággal diszesített fel, az udvart napján kétszer is felsöpörték, míg a kis Dudás Miska napjában százszor is kifutott egészen új ruhában az utcára, bármennyire is tiltotta azt a vén Sári néne gazdasszony, s szüntelenül azt kérdezgette, ha jönnek-e már?

Végre csakugy megjöttek !

Az első börekhós debreceni szekérből Dudás Antal uram szökött le s maga után egy tisztességes kinézetű, igen kipirosult arcú asszonyságot emelt ki onnan, a ki legelőször is a kis Miska arcát csipkedte meg.

— Hát ez az új mama ? — kérdezé ez a hízogó csipkedésekre s apja nagy ezüstgombjait kezdé újjai közt forgatni.

— Vigyázz fiacskám, mert leszakítod a gombokat. — Persze hogy ez az új mama, s ott a másik széken öcséd, a kis Menyus. Ugorjál hozzá ! viszonzá Antal úr, s míg a gyermek új öccsét messziről, kémlelő pillantásokkal bámulgatta, addig ő az említett asszonyságot módosan kézen fogta s bevezeté a házba, hol a cselédek kézsókkal fogadták a nagyasszonyt, a háznak ezentúli úrnőjét.

Dudás Antal uramnak második életpárja debreceni professzor historiae et Romanorum antiquitatis, Kánya Péternek Kánya Menyhért négy éves árvájával hátra maradt özvegye volt, mit a derék nagyasszony élete végeig mindig büszkeséggel szokott emlegetni.

A boldogult professor Dudás Antal uramnak a kollégiumban hajdan iskolatársa s élete végeig testi lelki jó barátja volt, a miért is az egyszerű gazda sohasem mulasztotta el Szalonta körül jártában őt a kalvinisták Rómájában meglátogatni, mely alkalmakkor a tudós tanár mindig magánál marasztotta őt ebédre.

Ezen ebédek alatt, ha Antal uramnak legkisebb fogékonysága lett is volna a magasabb tudományok

íránt, bő alkalma lehetett a római régiségekben a sagumtól kezdve a coturnusok eredetéig ismeretet szereznie, de ő a maga gyarlóságában sokkal több gyönyörűséget talált a dissertációk alatt a házi asszony tulajdonságainak szemlélésében.

Ilyetén szemlélődései mellett igen természetes, hogy Kánya Péter uram egyáltalában nem birt belőle hisztorikust faragni, hanem e helyett öntudatlanul magamagát fiziologussá képezte ki, mely tudomány segítségével csakhamar kitanulta, hogy mik legyenek a háziasszony tökéletességei és mik ékességei, s hogy e sajátságokkal a professzorné valóban bír.

Hogy a professzorné jó gazdasszony, azt onnan következettette, mert április végén már mindig került az asztalra maga nevelte rántottcsirke fejes salátával s mert szépszövéstű abroszai mind saját földén termelt kenderéből kerültek ki.

Hogy a tisztaságot kedveli, azt onnan láthatta, mert a kis Menyusnak, a család egyetlen örökösének mindannyiszor a körmére koppintott, midőn ez tiz ujjával egyszerre nyult a tálba.

A professzorné szigorú rendtartása pedig különösen jutott tudomására. Egyszer tudniillik a konyhából nagy csattanást hallott, melyet nyomban követett a másik. Mi volt ez?

— Hát a Zsuzsi oda künn hancuroskodott a kocsisal s addig a zsirral telt serpenyő elpattant a tűz fölött. Meggyulhatott volna a ház!

— És a másik csattanás?

— A kocsis helyett én nyomtam csókot Zsuzsi arcára, csakhogy a tenyeremmel.

— Ezt már szeretem!

— Mit? az ilyen csókot? — kérdezé a professzorné kacagva.

— Ezen kérdésre ugyan zavarba jött Antal, de Kánya Péternének egy újabb szép tulajdonságáról győződött meg általa, t. i. hogy a menyecske igen tréfás.

A mi pedig a professzorné felfedezett ékességeit illeti, az legelőször ragyogó fekete szemeiből, piros arcából s főkötője alól kiduzzadozó gyönyörű tömött hajából állott, nem számítva ide, hogy a zsoltárokat nálánál egész Debrecenben senkisé is énekelte szebben, hogy gróf Guadányinak minden versét könyv nélkül tudta, s e mellett hébe hóba még a diák klaszikusokból is meglehetősen citálgatott.

Ennyi szép tulajdonság iránt lehetlen, hogy a legnagyobb tisztelettel ne viseltetett legyen Dudás Antal uram, s mikor ebéd után már két-három pohár borocskát megívott, többször monda kötekedve, hogyha nem volna az az áldott jó Ágnes a felesége, élet-párul még álmában sem kívánhatna mást, mint a professzornét, de egyszersmind alázatosan megköveté, hogy parlagi ember léttére ilyen bolond kívánságai lehetnek.

S ez a bolond kívánság mily könnyen ment teljesedésbe!

Midőn felesége halála után csak másfél év múlva

ment barátja meglátogatására, a professzornét szokott fekete selyemruhájában, fekete csipkefőkötőben ott találta a kapujtóban. Az érdekes asszonyság nagy lármával néhány apró diákot üstökének kitépésével fenyegetett azon esetre, ha a lapdával még egyszer betörik az ablakát, de a mint régi ismerősét meglátta, arca azonnal a legbarátságosabbá vált.

— Isten hozta Dudás uram, Isten hozta. Hát hogy, miként van? — Jah be rég nem láttuk már egymást

— Hogy miként vagyok? bizony nagyon roszul nagyasszony! — viszonzá az érkezett szomorúan. — Lám a mit kívántam, részemről most megtehetném, folytatá mosolyogva, de szeméből néhány könnycseppet törült ki.

— Ugyan mit tehetne meg? kíváncsiskodék a menyecske.

— Azt, hogy elvehetném a nagyasszonyt, mert meghalt szegény feleségem, — ha ugyan nem akadályozná a dolgot a barátom uram.

Erre meg aztán a víg menyecske fakadt könyekre.

— Ugyan hogy beszélhet így, mikor szegény férjemet már nyolc hónapja, hogy eltemették, — felelt zokogva.

Az első nyilatkozat mindkét részről fájdalmas érzelmek közt történt, erre aztán jöttek a kölcsönös panaszkodások.

— Mit csinálok már most szegény kis árvánnyal,

Menyus fiacskámmal? szölt az aszony. — Apja nélkül bizony bajosan faraghatok belőle embert.

— Még kicsiny a gyerek, s anyja mellet nem lehet semmi baja, — viszonzá a férfi. — De az én kis Miskám, az a kis gyerek, mikor nem vagyok a háznál, úgy éldégél mint egy kis kólduska! csak a jó Isten viseli a gondját, hogy a kútba nem pottyan.

Ha egy harmadik ember lett volna ekkor jelen, az mindjárt akkor elmondotta volna azt, a mit Antal úr csak többszöri látogatás után mert kiejteni, t. i. ha-hogy a nagyaszony meg nem vetné az ő durva, az ekeszarvához szokott kezét, mely azonban, — mig a Isten erőt ad, — mindig becsületesen megkeresi kenyerét kettejük s az apróságok számára.

— Ugyan hová gondol! — felelt erre az özvegy lesütött szemekkel. — Kosarat nem azért adnék, — folytatá, mintha professzorné létemre nem mehetnék jó uramhoz, [s nem is azért, mintha Dudás Antal urat nem becsülném, nem szívelhetném; de mikor szegény boldogult Péterem oly jó, oly áldott, oly derék becsületes ember volt! . . . s erre könyzápor következett.

Később azonban meggondolta magát a professzorné, sőt ha fia miatt egyáltalában férjhez kell újra mennie, mint mondá, mégis csak legillendőbbnek találja, ha kezét a megboldogult legjobb barátjának ajándékozza.

Ezen elhatározás mulva kezdettek meg Kecskeméten a ház körüli csinosítások, mig a volt özvegy in-

gatlanságai haszonbérbe adattak, az ingóságok pedig a kis Menyussal együtt szekerekre pakkolva, az esküvő után a szent Flórián védelme alá ajánlott hajlokba vándoroltak.

VII.

Az intrikus meséjének folytatása.

Dudás Antal uram házi életének boldogságával előbbi életrevalóságát is visszanyerte; szüntelen sürgött-forgott gazdasági körül, míg második felesége a gyermekek nevelésével bibelődött.

A nagyasszony igen derék nő volt s legkevésbé sem tartozott azon sárkánytermészetű mostohákhoz, a kiket a magyar népmesék oly ijesztő színekkel festenek. Ha nem is viseltetett a két gyermek iránt egyenlő szeretettel szívében, — mi különben nagyon természetes, mert csak az egyik volt saját teste és vére, — azonban külsőképen egyiknek sem adott a másik fölött előnyt.

Mint volt professzorné, birt annyi tudománnyal, hogy a tanulmányok első elemeit ő csepegtethesse az ifju polgárok fejébe és szívébe, s ezen hivatalt a viláért sem engedte volna át másnak, s így az abc-cét a csemeték csak oly jól megtanulták a háznál, mint tehették volna azt a városi normális iskolában.

Azután következett a katekizmus és az imádságtanulás; de ez már sokkal nagyobb bajjal ment, mert

a kis Mihály elhalt anyja katolikus lévén, ő is ezzé kereszteltetett.

Midőn esténként lefekvés előtt az ágyon egymás mellé térdelt a két gyermek, az valóban épületes látványul szolgált az anyának; de midőn a kis Mihály a miatyánk előtt szép módosan megvetette a keresztet s az Ur imádsága után az anygali üdvözlét is elmondotta s midőn ezért keménynyaku kálvinista öccse mindig kivengette, ezen elejénte valóban megbotránykozott s édes fiának ily enféle magaviseletét keményen megtiltotta.

Az apró gyerek épen úgy mint a felnőtt ember természeténél fogva mindig nagy hajlandósággal viseltetik a tilalom megszegésére, s azért Menyhért anyja intései dacára nem mulasztott el egy alkalmat sem, hogy azt gyakorolhassa. Ezért a jó asszony elejénte véghetetlenül boszankodék, később azonban maga is nevetett.

Ez a kis árvának szeget ütött fejébe s eszébe jutottak mindazon dajkamesék, melyekben a csunya mostohanya lencsével összekevert kölest válogattat ki az árvával, vagy a hol a vasorrú bába hamuból süttött pogácsát étet vele.

— Hm, — gondola ilyenkor — a mama mégsem lehet olyan gonosz, mert hiszen olyan ruhában jár, mint Menyust, s engem még meg nem vert, míg Menyus a minap is kikapott, midőn a rongyszedő zsidóra a nyelvét öltögette. S ez valóban olyan tapasztalat lehetett, melynek minden gyanut el kellett volna háritania.

— Történt azonban, hogy Menyhért urfi nézetét a katolikus vallást illetőleg semmikép nem lehetvén megváltoztatni, ez csúfolódásaival fel nem hagyna, min Miska sokszor keserű könyekre fakadt, míg elvégre is megsokalván a dolgot, a méltatlan bánásmód enyhítésére sirás helyett erejéhez folyamodott s szabad vallásgyakorolhatási jogát öccsén kék foltokkal pecsételte meg, mit ez el nem mulasztott azonnal oly hangos orditással kihirdetni, melyre nem csak a háziak, hanem a mindkét oldalon lévő szomszédság is összeszezsődült.

Dudás Antalné nagyasszonyom azonnal a tényállás kipuhatolásához fogott, s mint bölcs asszony csakhamar átlátta, hogy a nagyobb vád s kivált a tettenkapás egyenesen Miska ellen szól, a miért is — tanácskozást tartván előbb Antal urammal, — ítéletét következőkben pontositá össze :

Dudás Miskának legelőször is egyik sarokban morzsolt kukoricára kellett térdelnie, s mindaddig ott maradnia, míg öccsétől bocsánatot nem kér az elkövetett bántalmakért, — a mit a kis makrancos vélt igazsága értézésben tenni egyáltalában vonakodott. Mostohaanyja estefelé végtére is kénytelen lett őt felmenteni a büntetés alól, mert a gyerek térdai görög-dinnye nagyságra dagadtak, úgy hogy három napig hideg vizes ruhával kellett azokat borongatni.

A büntetés kiállása után így szólott hozzá a volt professzorné :

— Lásd édes fiam, én téged épen úgy szeretlek

mint Menyust, s hogy most letérdeltettelek, az csak a te javadra történt; hanem hogy bocsánatot nem akartál kérni, azt nagyon rosszul cselekedted. Mikor Ovidiust megvirgácsolta az atyja, az így könyörgött: *Parce pater virgis, nunquam jam carmina dicam*, — pedig Ovidius akkor már nem volt olyan kis csacsi, a milyen te vagy...

— Mit beszélt Ovidius az atyjához? — kérdezősködék Menyhért, ki mindenhez tudvágyat mutatott.

— Azt fiam: Hogy ne legyen apámnak oka haragudni, — Biz isten nem fogok többé verset faragni! Ugyan tudós ember volt ám ez az Ovidius! majd ti is fogjátok az ő verseit tanulni az iskolában, — hanem most tanuljatok csak meg előbb olvasni. — De hol hagytam el? Igen ott, hogy nagyon makacs és dühös fiu vagy te Miska, de te is rossz gyerek vagy Menyus. Hát illik az, hogy a testvérek verekedjenek? Pfuj! olyan atyafiság ez, mint Saul és Absolon között.

— De hiszen én nem tettem semmit! — mentegődzék Menyhért, mire anyja haraggal kiáltott reá, hogy ne mentegessé ő se magát, mert mindjárt ő megyen a sarokba. Bizony jobb lesz, ha kimégy atyád után a kertbe, tevé hozzá.

A mint Menyhért a szobából kikotródott, a derék asszony ölébe hajtotta mostohafia fejét, s annak könyáztatta arcát gyöngéden megsimogatta.

— Ugy-e fiacskám, nem fogsz többé verekedni? kérdező barátságos hangon. — Ugy-e szeretni fogod Menyust?

— Igen mama, szeretni fogom, csak ne csúfoljon, mikor imádkozom, én sem csúfolom őt.

— De lásd, Menyhért mindig csúfolni fog, mert azt hiszi, hogy a mit te szívből mondasz, az nevetséges, pedig dehogy az! Hanem mivel az atyád kálvinista, én is az vagyok, meg minden cseléd az, ő sohasem fog a te imádságodhoz szokhatni.

— Istenem — sohajtott fel a gyermek újra könyekben törve ki, — hát nekem már nem szabad többé keresztet vetnem, pogánynya kell lenem!

— Bohó fiu te, — szólt közbe mostohája mosolyogva, hiszen a kálvinista nem pogány, aztán meg szabad magadban akárhányszor keresztetvetned, s ha megnőlsz, mindig járhatsz a templomtokba.

Miska nem tett több megjegyzést, hanem elkezdt gondolkozni, s minél tovább gondolkozott, éretlen képzelme mostoháját annál jobban hasonlította ama mesebeli kinzó rosz asszonyokhoz.

A gyermeknek meggyőződésévé kezdett válni, hogy őt erővel pogánynya akarják tenni, s ágyában minél többször mondá el az angyali üdvözlést, annál nagyobb idegenséget érzett szívében anyja s öccse iránt. Lassankint magába zárkozottá s ennél fogva nyakassá, gyanakodóvá vált.

Pár év múlva eljött az iskolázás ideje s ő Menyhérttel ugyanazon osztályba, csupa kálvinista fiú közé jutott! Gyermekекnél leginkább divatozik a vallás fölötti vitatkozás, a miből rendesen csúfolódás, verekedés szokott származni.

Miskát általában csak pápistának szolították, s nevén sohasem hívták. Egyik-másik pajkos gyerek legfeljebb a fancsali feszület arcúnak nevezte, a mi elég ok volt rá, hogy e miatt tüstént hajba kapjon.

A mi azonban Miska életét legjobban elkéséríté, az leginkább az volt, hogy mostohája belőle úgy mint öccséből erővel tudóst akart faragni, holott neki legkisebb hajlama sem volt a könyvek búvásához.

Hajlamai a szabad pusztai élethez vonzották. Oda-künn lakni a tanyán, látni a szántóvetőket, künn lenni az aratáson, gyöngyörködni a szaporodó gulyában, s télen agarakkal kergethetni a beláthatlan hóval fődött síkságon a nyulat, rókát, — ez volt mindig vágya.

Végre egyszer vett magának annyi bátorságot, hogy ezt atyja előtt is kijelenté.

— Tudok már írni, olvasni, számolni, atyám, — szólott, — s ez nekem untig elég. Én nem akarok sem pap, sem prókátor lenni, minek járjak tehát tovább iskolába? Kérem atyám, vegyen maga mellé a gazdasághoz.

Dudás Antal uram fia kérelmén nagyon elgondolkozott.

— Nem lesz belőle semmi, hogy abba hagyad iskolát, — mondá végre, — Most már a gazdától is többet követelnek, mind az én időmben. Majd ha elvégezted iskoláidat, körültekinthetsz akkor a gazdaságban, s észszel bizonyára többre fogsz menni, mint ha csak jó erősen bírod megfogni az eke szarvát.

Az öreg ur ezen szavaiban sok igazaág rejlett, csakhogy meg nem gondolta, hogy az ő idejében már nem Virgilius hexameterei szerint szántogattak és boronálgattak, s hogy a sintáxis- és a rethorikából nem tudják meghatározni a trágák vegyítési módját, a váltógazdaság legcélszerűbb alkalmazását.

Voltaképen azonban az volt a dologban, hogy boldogult barátja, jelenleg neje körében nagyon jól átérzte az ő egyszerűségét, a magasabb ismeretekbeni járatlanságát, s ha már ő arra van kárhoztatva, gondolá, hogy felesége diák idézgetéseit ebben az életben ne értse meg de soha, nem szeretete volna, hogy e miatt a jövőben majd fia is annyiszor kénytelenítessék pirulni, mint a hányszor ő szégyenkedett.

A kis Miska tehát ideiglenesen a múzsáknak áldoztatott; alig érte el azonban a harmadik diák oskolát és tizenharmadik évét, midőn egy napon tökéletesen eltűnt az apai házból, el a városból.

Csak évek múlva került elő mint megszakálosodott, a szűrszabóság tudományát végzett és mesterré lenni akaró ember.

Atyja s anyja ez alatt elköltözött azon az úton, melyen minden ember elvándorol, s a kecskeméti kávinistatemetőt két fejjával szaporították.

Kánya Menyhért, ki öccsét tökéletesen elvesztettnek s talán holtnak hitte, az öregek közösen keresett birtokába mint egyedüli örökös ült belé, s a városbeliek részéről úgy tudománya mint gazdagsága mellett nagy becsülésben részesült, s azért valóban

nem hatott rá kellemesen az új szürszabónak előkerülése, mert annak egyszerűsége először is némi homályt vetett az ő tudós fényére, s mert továbbá kénytelen lett neki az örökölt vagyon felét átengedni. Bármily kellemetlen is volt azonban e rokon találkozás, azt a világért sem mutatta volna ki valami jel által, s így elveszettnek hitt öccsét a legbarátságosabban fogadván, ismerőseitől csak még jobban becsültetett.

Dudás Mihály, kinek remekben készült szűrét egy mágnás száz aranyon vette meg, a mely szűrben ez a legközelebbi országgyűlésen is megjelent, 1824-ben akasztotta ki címerét a kutyaszorító utcábani házára, hol azt olvasóim e történet elején mint méltó régséget pillantották meg.

Egy évvel később a címer alá egy kis szűr, a házba pedig asszony, nemzetes Dudás Mihályné asszonyon, a gémfalvi prédikátor öt leányának egyike került, a ki is rövid idő alatt a mestert gyönyörű magzattal, a kis Eszterrel ajándékozta meg.

Boldogabb embert Dudás Mihálnál képzelni sem lehetett. Körüle szép és jó feleség, a bölcsőben gyönyörű mosolygó gyermek, a műhelyben serényen dolgozó tiz legény, s kívül a legvirágzóbb gazdaság; mert tudni való, hogy a derék szürszabó, habár legényei által nagyban üzé is a mesterséget, maga részéről mégis a gazdasággal foglalkozott, melyről gyermekkorában annyit ábrándozott.

A nemzetgazdászok azt állítják, hogy ott bajosan lehet jólét és haszon, hol a munka nincs felosztva, hol

egy ember több keresedmód által akar boldogulni, s erre nézve nem egyszer hozták fel magyar kis városainkat, hol a polgár földmivelő s kézműves egyszersmind, miért aztán sem a műipar sem a földmivelés nem lehet virágzó. A mi tudományunk nem hathat annyira a dolog mélyére, hogy ezt az állítást megcáfolni akarni merészkedhetnénk, mindazáltal erősíthetjük, hogy Dudás Mihály a földmivelés és szűrszabóság által nevezetes vagyon birtokába jutott.

Dudás Mihály rendszerető, egyszerű elméjű s talán kelleténél kissé gazdálkodóbb volt, a mire épen családja iránti szeretete vitte. Leányának, egyetlen gyermekének minél nagyobb örökséget akart hagyni maga után, hogy az tekintélyes ember nejévé s így az ő véleménye szerint boldoggá válhassék.

Eszter már nyolc éves lehetett, midőn Dudásékhoz egy különös ember vetődött, kit a gazda mint régi jó barátját hoszu időre magánál marasztott.

Ez a jó barátja hajdan együtt legénykedett vele Aradon; később katona lett, a hol annyira vitte, hogy nyolc év alatt őrmester lett, s néhány ezret érő vagyonkáját elprédálta. Ekkor korhelységét már nem folytathatván a békés hadfi-pályán, kivette obsitját s afféle korhely jókulátor lett, a milyeket minden időben s a világ minden részén találhatni.

Sipéki Marci, — ez volt a becsületes obsitos neve, — nem volt egy krajcár birtokosa, pénzt nem kért soha kölcsön, nem lopott, nem rabolt, s a koldulás jellemével nem fért együvé, mégis lassacskán eléli

degélt. Ha kérdezték, hol szedi a ruhát, az élelmet, az utazási költséget? válasza csak az volt, hogy talált kincsből. Voltaképen pedig úgy állt a dolog, hogy mestersége lévén a csepuévés, üvegpalackok összerágása, ezüsttallérok elbűvölése stb. ezek produkálásáért s a csepuévés után nem ritkán jóféle pecsenyékkel traktáltatott meg, s az elbűvölt tallérok ajándék útján az ő zsebébe vándoroltak.

Sipéki Marcit az idő már jól megviselte. Torzom-borz nyírott szakála már nagyon őszbe csavarodott s arcára a viszontagságos élet mély barázdákat szántott. A régi, deli testalkatu vig cimbora annyira összetörődött, hogy bolond tréfái közben úgy nézett ki, — mint azt valami vidéki elménc megjegyzé, — miként a vi-gyorgó madárijesztő.

Az exkatona megtelepedése után Dudás Mihály uram háza nagy változásokon ment át. Legelőször is esténkint néhány kancsó bor került fel az asztalra, s bár a gazdasszonynak nem tetszett ez, — a devernák mégis mindig zajosabbak, továbbra nyulók lettek.

— Ne duzzogj asszony, — mondogatá, — hisz csak azért iszom, mert a bor mellett olyan jókat lehet nevetni!

S valóban, midőn a madárijesztő elővette szem-fényvesztői mesterségét, tréfáit, kaszárnnyákban tanult dalait, az előbb majdnem zsugori gazda olyan hahotákra fakadt, hogy annak okát megtudni a tíz szűrszabólegény is előjött, a kiket a mester elfeledett a tű és

asztal mellé visszaküldeni, sőt nem ritkán megtörtént, hogy együtt iszogattak el hajnalig.

Midőn Dudás Mihály uramnak e tényeit roszalva soroljuk elő, kedélyes olvasónk bizonyára azt mondja rá: ha vigadott, jól tette; volt nekie miből. — Igen, ezt mi is helybenhagyjuk, ha az a vigadás nem vált volna valódi korhelyiséggé.

Sipéki Marci, mint a világot megjárt, kiszolgált katona igen regényes dolgokat tudott nagy ékesszólással elbeszélni, regélni elrejtett kincsekről, hihetlen mennyiségű aranyról, ezüstről, mit Dudás Mihály uram mindannyiszor igen nagy figyelemmel hallgatott.

A szűrszabónak különösen az elásott kincsekről históriák tetszettek. — Mily szép dolog lenne az, ha az ember zsák számra hordhatná haza az igaz gyöngyöt és gyémántot, — gondolá s titkon kiszámítá, hogyan kergetné el egyenkint a legényeket, s hogyan adna túl gazdaságán, a mely körül forgolódni már unalmas dolog kezdett előtte lenni.

— S hát valóban meg lehetne találni a Dárius kincsét? — kérdezé egykor este, midőn már az egész ház lenyugodott, s csak ők ketten üldögéltek az asztal mellett.

— Igenis, meg lehet találni, — viszonzá röviden az obsitos, s mintha erről a tárgyról nem akarna többet szólni, nagy füstfelhőket kezdett pipájából eregetni.

Dudás Mihály nem nyughatott, s addig ostromlá a kincs miatt barátját, míg ez végre kémlelődvé kö-

rültekintett a szobában, ha nem hallhatja-e senki szavaikat, s midőn magános voltukról meggyőződött, oldalzsebéből elővett egy kopott zsíros bugyellárist, s a bugyellárisból egy még zsírosabb irományt.

— Mielőtt ezt elolvasnod megengedném, meg kell esküdnöd, hogy a mit ebből az írásból megtudsz, soha senkivel sem fogod tudatni — szólt a katona, s miután barátja erre megesküdött, s még külön becsületszavát is ráadta, eléje terjeszté az írást, s azt nagy szemmeresztések közt együtt olvasták el, mintha tartott volna tőle a vén madárijesztő, ha nem kíséri figyelemmel, nélküle még a leirt betűkből is egyet-kettőt el lehetne lopni. Az iromány tartalma ez volt:

Kolozsvári Varga Pál testamentomlevele a Dárius császár Cigány-havasán levő kincseiről. *)

Mikor én Varga Pál hallottam volna, hogy a Cigány-havasán kincs volna, mellém vőm két társamat elindulánk hárman, Szamoson általkelénk, s ott mi találánk a Cigány-havasokon egy patakra; ennek a fenekekén találánk aranyszemekre ugyannyira, hogy mi megtöltők süvegeinket aranyszemekkel mind a hárman. A patakon felfelé indulánk, találánk ott erős helyen egy várat, a melyet mind fundamentomáig lerontottak vala; de kapuja még fenn vala. Ottan a várba bemenénk, jobb-kéz felől a fal mellékét megásók, és a három süveg aranyszemeket és port belé töltők, s azt

---

*) E testamentom meg van Kővári regéi közt is. Sz. V

betakarva elhagytuk. Elindulánk onnan a patak felé, és találánk füves helyen egy kútát, melyet tiszafából raktanak vala fel; valának ott rakottyafák és ledölt cserfák, s a mint eszembe jut körisfák is. Mi a kut folyóján nem mentünk be a várba, hanem mellette mentünk be, és a folyó mellett elvesztők és nem kezdők látni; ottan mí háromfelé menénk. Én egyenesen alámenék az árokra, hát itten egy kút vagyon; és ott a kút kimutatá magát, hogy ismét az árokba foly vala. És láték ott egy ajtó formára való lyukat, s kiáltám társaimat, kik előjövének; — látánk oda benn nagy fényes világosságot, mintha gyertya égne, s mondók egymásnak: „bizony ez az, a mit mi keresünk, azért igazság legyen mindenikünk szívében!” Az Istennek nevét segítségül hívók, s a lyukba menénk. A lyuk előtt belül nagy tágasság van; s a lyuk mellett kétfelel két megköött agarat látánk, feketeszeműeket, kik fogukat elvicsoríták vala, mire mind a hárman ottan elrémültünk vala; mindazonáltal az egyikünk szíve bátrabb vala és egymást biztatgatuk; odamenénk, és a szekercével ütni kezdők és megcsendülnek az agarak. — megtapogattuk; hát tiszta ezüst vala és szemei tiszta gyémántok valának. Ottan előre menvén látánk két oroszánt, felette fényeseket, s ezek mind aranyból valának, s a szemeik drágakövekből. Tovább menvén, hát egy ember aranszékbén ül, a jobb kezében egy aranyos botot felhuzva tart vala, de ettől már semmit sem félénk, mert már az előbbenieket megpróbáltuk vala; odamenénk hozzája, hát tiszta

aranyból öntetett vala, szemei karbunkulusköböl valónak, és széke drágakövekből rakatott vala, és tündöklék mint a sötétben a napfény. A kép pedig Dárius vala, és Dárius előtt álla tizenkét koronás király, kik aranyból öntettek, és fényes kövekkel ékesítették, és háta megett egy inas, az is szablyát tartva kezében öntetett, és szablyája hüvelyét egy fényes köböl faragták, és egy asztal áll vala Dárius előtt. Azon belől egy pincét, írásokat is látánk, de nem tudtuk olvasni, mert sem magyarul, sem deákul nem vala. Betekinténk a pincébe, látánk sok agár-kölyköket, drága kövekből farragottakat, ezüstputtonokat és kádakat; megszámláltuk és 366-an valónak, ezek pedig sok kincscsel és drága ezüstmarhákkal rakva valónak, mind tele. A pincében pedig semmi üresség nem vala, mindenütt tele vala sok drága, kimondhatlan szépen ékesítettett szerszámokkal, melyeken nem kevésbé csodálkozánk; ugyanazon pincében emberképek is valónak, ezüsből öntettek; gyermek- és leányképek is sokan valónak, egy helyen 12 emberkép is tiszta aranyból; nagy darab ezüstöket is látánk, mint egy-egy hordó, kapákat tányérokat, tálakat, arany- ezüst-poharakat, számálhatatlanokat, úgy hogy sok szekér megtelnék vele.

A sok szépségnek és kincsnek sokaságán eleget nem csodálkozhattunk, és a mennyi kincs ottan vagon, Erdélyben valamennyi ember van és gyermek, még azoknak gyermekeik is megérnék vele, mert az a pince igen tágas, ugyannyira, hogy 16 ökörszekér

megfordulhatna benne. A pincén belől látánk egy aranyajtót; betekinténk oda, hát egy asszony arany-széken ül, fején aranykorona kimondhatatlan fényességgel, hogy a szemünk fényét csak nem elvette; előtte 64 aranyból öntött leány, kezöket összefogván udvarol, ezek pedig mind fényes kövekből rakatott koszorúkbán valának. Mindezeket s több szépséget meg nézegetvén, mondánk egymásnak: ideje, hogy már innen elmenjünk. Ott mi mind megrakodánk és békével kijövének, és apró kövekkel beraktuk a lyuk száját, felül pedig famohákat rakánk rája, s a kút folyamatját, mely a várból a pince ajtajára foly vala, elszakasztók, és már most a pince közepén foly az alá. Ottan mi hárman megesküvénk, hogy egyik a másik nélkül oda nem megyen, azután haza jövének. Én maradék Kolozsvártt, másikunk mene Gyulára, harmadikunk Kassára. —Ez a pince a Cigány-havason vagyon; a kútnak folytatja, mely alája foly, délre vagyon; a kútnak folytatja a Hideg-Szamosba foly. A vár a két Szamos közt vagyon, s a várnak kapuja napkeletre, a vár kapuja előtt egy nagy kő. A vár mellett indul meg naptámadatra, megtalálod a kútnak folytatját, s azt kövessed, mely egy holt árokba viszen.

Ha az úgy nincsen, a mint elbeszélém, imhol most halálnak fia vagyok, az Isten az ő szent országát, és szent színét soha meg ne engedje látnom, és bűnömet soha meg ne bocsássa, hanem az örök pokolra mind testestől mind lelkestől vessen, ha ekképen nem volt a dolog. Anno 1716. 26. julius.

Az utolsó szavaknál Dudás Mihály felugrott helyéből, smerően tekintve barátja arcába, kérdé:

— Ember, nem akarsz-e te engem elbolondítani?

— Nem. A mit most olvastál, az egy szóig igaz.

— Hol vetted ezen irományt?

— Varga Pál öccse, Varga István velem együtt-szolgált, — attól maradt rám örökségben.

— Hát a kincset miért nem szedtétek fel?

— Mert a pince ajtaját csak akkor lehet megtalálni, mikor üstökös jelenik meg az égen.

— Mit? mikor üstökös jelenik meg? — kiáltott fel Mihály kitörő örömmel; hiszen az még ebben az esztendőben lesz.

— S mi még ebben az esztendőben leggazdagabb emberek leszünk széles Magyarországon!

VIII.

Sem pénz, sem posztó.

A derék szürszabó egyszerre két nagy hibába esett. Legelőször is megizlelte az édes semmittevést, a házi jólét ezen tiltott almáját s azután a hiú ábrándozásoknak adta magát.

Hja, úgy van az! Midőn a szent heverdelnapok közben észrevesszük vagyunknak nagy mértékben való megfogyatkozását, nagyon sokszor magunkba térünk, de legtöbbször röstelünk a munka fáradságos útjára visszatérni, hanem e helyett vigasztaljuk magunkat hiú reményekkel: majd így lesz, meg amúgy lesz s olyan jövőt állítunk magunk elé, melyet sohasem fogunk megérni, de melyet különben megsem értelmünk.

A derék szürszabó épen így tőn. Sipéki Marci barátjával ivott, mulatott, s midőn szeme néha megakadt szorgalmatoskodó feleségén, vagy gyönyörűen fejledező leányán, háborogni kezdő lekiismeretét mind-

annyiszor biztos reményeivel kezdé csillapíttgatni. — Hisz még fel sem szedtük a Dárius kincsét! — gondolá ilyenkor magában.

Az 1830-ik s bizony nem tudom én még hányadik évre minden kalendáriom előre hirdeté az üstökös megjelenését; Mihály uram pedig alig bírta már lesni a holnapot, melyben a háború- és éhségjósoló égi szörnyetegnek meg kellett érkeznie, s midőn végre közelgett ezen idő, — befogatói lovait, feleségét lányát megölelte s exkatoná barátságával útra indult.

Feleségének azt mondotta, hogy a debreceni vásárra megyen, a minthogy vitt is magával két láda cifrán varrot szűrt, csakhogy azt ott az első napon potya áron elvesztegette, a szekeret visszaküldte Kecskemétre azon izenettel, hogy sertéseket akar bevásárolni s azért fog hosszabb ideig elmulatni, maga pedig teknőt s dézsát áruló oláhokkal tovább indult, befelé Erdélynek.

Az asszony pedig ez alatt nem győzte eléggé áldani az Istent, hogy az ördög Sipéki uramat a háztól elvitte, mert ezt tartotta — s nem ok nélkül — a család megrontójának.

— Valahová csak oda ragad, — szólt leányához, — mert ezek a kóbor korhelyek olyanok mint a pióca; a hol tele szívták magukat, ott a testről lepattanak.

De mielőtt a kincskeresők lépteit tovább kísérik, meg akarjuk itt jegyezni, hogyha bár az ily kincskeresési meséket, melyek a „vén bakancsosban“ már

majdnem végüket érték, unalmasaknak és izetleneknek is tartjuk, a magunk részéről kénytelenek vagyunk megújítani.

Hazánkban a régi időktől kezdve itt-ott gyakran bukkantak kincsrre, úgyannyira, hogy az ilyen pénz elosztására nézve külön törvénycikkely is hozatott. Több családról mai napig is élnek a regék, hogy azok miként lettek hatalmasok és dúsgazdagok a talált kincsből s így nem csoda, ha keleti képzelemmel bíró népünk tündérmeséi közé odaszőtte mindig az elásott kincsekrőli hagyományokat, gyanításokat, meséket.

Az ily mesék, gyanítások s hagyományok sok értelmes embert is elámitottak, s alig maradt az országban nevezetesebb váromladék, melynek helye, környéke fel ne turatott volna, állítólagosan régiség, valósággal pedig kincskeresés végett. S ha véletlenül egy pár ércdarabra bukkantak, mely az ily kutatásokra elköltött pénznek ezredrészét sem kárpótolta, az csak egygyel több ok volt arra, hogy az elrejtett kincsrőli gyanítás bizonyos dologgá váljék, s hogy annál több ember bolonduljon belé a keresésébe.

Emlékeztetni akarjuk továbbá az olvasót, hogy a főnebb elbeszéltek mintegy három évtized előtt történtek, s hogy azóta mi is okosabbak lettünk. Bár találkoznak még, de mai napság már igen kevesen próbálják még a szerencsét kincskereséssel, mert a mostani felvilágosult korban Dárius vagyonához sokkal könnyebb úton is hozzá lehet jutni. Avagy mire valók a hazardjátékok, a börze és a részvénytpekulációk?

Minthogy azonban a mi Mihály gazdánknak a részvényekről legkisebb fogalma sem volt, de meggazdagodáshoz munka nélkül szeretett volna jutni, arra az útra lépett, melyet már előtte annyian követtek; azt hiszem, arra is rávetette volna fejét, hogy a cigány imádsággal elűldözze az ördögöt, ha nem lett volna kálomista emberré; — de mint ilyen, az ördögben nem nagyon sokat hitt.

Varga Pál testamentom-levele szerint a két kincskereső átkelt tehát a Szamoson s az Aranyos folyó mentében feljutott egészBisztraig. Itt megszállt egy derék oláh atyafinál, ki kecskéin kívül az emberrel is meglehetősen nyájassággal bánt s naponként málé és puliszkalakoma mellett várakoztak az üstökös megjelenésére.

Sipéki Marci a puliszkának még a feltalálóját is szidta, de a mellett bor hiányában, — mely a mócok hegyein csak a dajkamesékből ismeretes, — mondom, hogy bor hiányában szorgalmasan iszogatta a pálinkát s hébe-hóba gazdájának furfangos kérdéseket tett a Dárius kincsére nézve.

— Hát aztán való, hogy létezik a töméntelen kincs? — kérde a többek közt.

— Azt mondják, hogy való, — felelt a gazda röviden.

— Hm, hm, való! S hát aztán keresik-e?

— Sokan!

— És talált e már valaki?

Az oláh erre vállat vonított, a mi semmiesetre sem volt egyenes válasz.

— Hogyan is találhattak volna, — folytatá a kiszolgált katona, mikor senkisem tudja a rejtett pinceajtó nyitját.

— Mikor senkisem tudja! — viszhangozá a móbánatosan, a miből egyszersmind lehetett következtetni, hogy is ő nagyon szeretné azt tudni.

— De hiszen tudom én! — gondolá magában örülve az exkatona, s ezen való örömében az észkabitóból jókora kortyot hörpintve tovább kérdező:

— És az a sok pénz azon a lapostetejű hegyen volna?

— Talán biz az urak is azt jöttek keresni? — szólt erre az oláh s gyanakvólag tekintett végig vendégén.

— Mi csak orvoslófüveket jöttünk szedni az apatikák számára, mert ez a mi kenyérkeresetünk, — viszonzá Sipéki. — De ha a fű közt épen aranyra is bukkannánk, biz Isten nem hagynók azt ott. Hallottam, hogy a patak mentében többféle menta s a sziklákon sokféle moha terem.

— Igenis, terem.

— Úgy hát holnap a hajnal feljötte előtt elindulunk pár kosárra valót szedni.

Dudás Mihály uram nagyon örült rajta, hogy ily módon szállásadó gazdájuk legkevésbé sem gyanakszik rájuk, s másnap már szürkületkor neki indultak a lapostetejű hegynek két apró mokány lovon, melyek

bőségesen meg valának rakodva kosarakkal, mint mondták füvek számára, voltaképen pedig hogy azokat töltsék meg a feltalálendő kincscsel.

Az a többször emlegetett lapostetejű hegy nevezeték vala Cigányhavasnak, azért, mert verőfényes idő alkalmával egyes sziklacsúcsai úgy ragyogtak rajta, mintha örök hóval volnának lepve, pedig csak gránitzakadék volt az ott, mit az idő még nem vont be barna kéreggel, s ily módon a szemet kápráztatta.

Jó két órai ügetés után valami sáncárok alakú völgybe értek, melyet köröskörül fenyves bércek kerítettek. Ennek közepén mint sziget emelkedék fel a magasba egy cükorsüveg-alakú hegy, mely távulról úgy nézett ki, mintha csúcsát valami óriás egy csapással levágta volna. Ezt a nép Cigány sátorának nevezte.

Bármennyire szokták is meg az oláhok lovai a hegymászást, állataikat a kincskeresők itt tovább nem használhatták, mert annyira meredek, és törpefenyűvel, bozóttal sűrűn beborított a hegyoldal minden részről.

Lovaikat tehát egy gyöngyörű tisztáson kipányválták, a nyergeket és kosarakat egy százados cser odúvá vált törzsébe elrakták, maguk pedig az Isten nevében neki indultak a hegymászásnak.

Majd néhány holdnyi területen vadszeder-bokrokon kellett átgázolniuk, melynek tövises indája minden lépten nyomon öltözetükbe csimpelődött s tagjai-

kat véressé marcangolta, majd meg midőn ezen helyről kiértek, roppant sziklafal állott előttük, melynek tetején a szél ide-oda hajlitgatott egy-egy árványírfát, mint valami zászlót. Ilyenkor aztán elővették vaskampós botjaikat, s azoknak segedelmével egyik szirtpárkányról a másikra kapaszkodva, sokszor emberkarvastagságúvá nőtt vadszőlő-indákon mint hiúz felkúszva, oda jutottak a magaslatra.

Itt vették csak észre, hogy újabb akadályra bukkantak. Alattuk egy részről a meredek, melyen mégis életveszély közt könnyebb volt feljutni, mint lenne a leereszkedés: jobbra tátongó mélység, s szemben velük újabb sziklafal, melyről roppant zajjal zuhog le egy hegyi patak, melyet alulról észre nem vehetnek.

A tizenötölnyi magasról alázuhogó viz e sziklaterrazon toalakú medencét vájt, s abból rohanó sebességgel folyt néhány ölnyre tova, mignem újabb zuhatagot képezve eszeveszetten egy másik örvénybe nyargalt.

Ember ezen vidéken nehezen járt még valaha; most is istenkisértés az idejövetel. Egyedüli élőlényül egypár karvaly kavarog fejük fölött a légben s midőn közel érnek a hivatlan vendégekhez, boszúsán csatogtatják hatalmas szárnyaikat, hogy miként mérészelheté őket a gyöngye ember fészkeiből kizavarni.

Sem tovább, sem vissza nem mehettek, s Dudás Mihály uram már egypár olyan szót talált ejteni, mely-

ből világosan látszott, hogy bánni kezdi ezt az eszeveszettvállatatot.

-- Még el talál minket vinni az ördög itt, — mondá Dudás Mihály boszúsan, — annélkül, hogy tudná valaki, hogy hová szórták az éhes sasok csontjainkat! s szegény feleségem özvegyen, leányom árván marad.

Sipéki biztatóta őt, hogy nem ér semmit a csüggedés; ő katonakorában egy hétig egérhussal élt, a másik héten a macskát nyúl gyanánt ette, — mondá, — s a harmadik héten már tokajival és malacpecsenyével traktálódzott.

Nem volt már más menekvés mód, mint elő kellett venni az előreláthatlan bajokra magukkal hozott köteleket s azokon ereszkedni vissza a mélységbe. Legelőször Mihály gazda kötötte derekára a hurkot és a kötelet csigaalakban a sziklapárkány végén álló nyírfa dereka köré csavarva, társát a másik végén lefelé kezdé eresztetni. Le is jutott ez néhány ölnyire, mindenhol egy-egy kiálló kötőmegbe, vagy törpe bokorba kapaszkova, midőn lábával pihenőül egy újabb szirt-darabra nyúgodott.

Sipéki egyszerre hangos ordítást s a másik pillanatban menydörgéshez hasonló roppant csattogást, zúgást és dörömbölést hallott.

A kötőmeg társának súlya alatt elvált a sziklától s pokoli zajjal rohant a mélységbe, kettétörve útjában az embervastagságú fákat.

Ha a katona nem akarta Dudás Mihály uramat

mint egy perpendikulumot függni hagyni a levegőben, vissza kelle őt húznia. S csakugyan ez utóbbit tette.

Most már nem volt semmi menekvés, három napot s három éjet töltöttek el a magasban s ez idő alatt nem használt semmi segítségkiáltásuk, vagy köveknek a mélységbe eregetése. Csak a két apró ló harsány nyerítése hangzott fel olykor hozzájuk a völgyből. Szegény párák bizonyosan szerettek volna a pályvától menekülni.

Két napig csak volt élelmük a tarisznyából, de ezutánra az is elfogyott. A második nap éjjelén a mint leheverészték vékony kis szűrjökben a mohára, a kegyetlenül csipős szél miatt nem birták lehúyni szemüket, s a mint így könyörületért fel-feltekingtettek az égre, egyszerre nagy örömsükre, de nagy rémtületekre is meglátták azt, mire oly sokáig vártak.

Megjelent az üstökös a holdvilágtalan, csillagos égen. Gyönyörű szép farka nagy világot terjesztve úszott utána. Az égi szörny, mely megint hosszú, hosszú ideig nem fog megjelenni, itt van most előttük, — itt van közelükben a töméntelen kincs, a boldogság, s ők attól el vannak zárva, mily távol vannak tőle!

Most már nem éreztek éhséget, hideget, hanem csak az elszalasztott szerencse fölötti fájdalmat. Sipéki átkozódott és haját tépte s Dndás Mihály uramnak a bosszúság miatt könyök gyülekeztek szeméibe.

Végre elcsendesedtek, s utána tekintettek, mint

távozik mindig messzebb a túlsó láthatár felé, hogyan fogy fénye, s fényénél hogyan fogy reményük.

S a mint így elmélkedtek, valami túlvilági hangokat, harangozást vagy mit véltek hallani. Babonás lelkeikben feltámadt a képzelet, s meg valának róla győződve, hogy szerencsájukat most harangozzák el a gonosz lelkek.

Pedig messze, mérföldekre innen istenes nép templomáról szólt a harang Isten dicsőítésére, hogy az, ki égi jelek által fenyeget minket bűneinkért, távoztassa el tőlünk kegyesen a büntetést.

„Ments meg minket döghaláltól, éhségtől és háborútól!“ — éneklé ott a nép.

És hallatszott a jámbor emberek könyörgése :

Áldd meg dolgomat
S szép szántásomat
Édes jó Istenem !
Mert reménységem
Csak te beléd vetem.

Szántott Izsák is,
Telt ott sok zsák is
Százennyi terméssel:
Adj elégedést
Nékem a kevéssel.

Azután csendes lett minden. A nép szívébe bizonyára megnyugovást csepegtetett az imádság. A nép arra kérte Istenét, hogy távoztassa el tőle az ég ször-

nyét, mely rájuk csak inséget és nyomorúságot hoz,— s a kincskeresők kérték az ördögöt és poklot, hogy gyűjtsa meg ismét mielőbb fáklyáját üstökös alakjában, mely őket gazdagságuk- s boldogságukhoz vezesse.

*   *   *

Harmadnapra már nem törődtek annyit a kincsel, mint inkább azzal, hogy miként meneküljenek meg ezen kínos fogságból; élelemszerűk is elfogyott már s a korlátozott természet csak friss vizet nyújtott számukra, mi nem nagyon célszerű szer az üres gyomor revolúciójának elnyomására.

Éhes nyomorral a kiabálás is nehezebbre esik az embernek, azért midőn reggel a rekedtségig kiordították magukat segítségért s mégsem mutatkozott senki, elhatározták, hogy minden erejüket estére gyűjtik össze, amikor majd azt egyesült erővel fogják használni. Csak vetődik erre valami kóbor pásztor,—gondolák,— s ha nem, ha a legbizonyosabb halálnak kellene is nekimenniök, mégis leereszkednek a kötélre.— Egyikük talán csak élve marad, a ki a másiknak összevezűzött hulláját jól roszul eltakarítsa.

Időközben eszébe jutott Sipékinék, hogy jó vas-tag nyirfa-galyakat lehámozzon s így annak kergéből olyanféle beszélő tölcseért készítsen, a hogy azt Itáliában venéziai hajósoknál látta.

A nap végre nyugvás felé hajlott s tüzes arcának fele a zuhatagba látszék temetkezni, mely az alálomló

vizet némely helyütt szivárványossá füsté, míg másutt a felszálló ködöt vérvörösnek láttatá.

Most hozzáláttak a kiabáláshoz s a nyírtölcséren keresztül olyan lármát vittek véghöz, mely akár mely lídiai oroszlának becsületére vált volna. Ennek volt is sikere, mert fejük fölött a sziklacsúcson megpillantottak egy hatalmasan elrongyolódott, kuszálthajú, ritka, de annál rendetlenebb szakálú embert, ki egy vadkörtefa előre nyuló ágába kapaszkodva annyira kihajolt, hogy a kincskeresőkben a borzadás miatt akadozni kezdett a lélekzet.

A szomorú kinézésű alak tréfásan lekiáltott a kelepébe jutottakhoz oláh nyelven, hogy talán nagyon jó kedvük van, miután oly vigan kürtölgetnek, mire ezek elkezdették őt az Istenre kérni, hogy ne tréfáljon sokat, hanem legelőször dobjon le nekik valamit enni, mert éhesek, mint a verembe esett farkasok, aztán meg igyekezzék őket valahogy erről a kárhozatos helyről kiszabadítani.

— Há? — kédezé az atyafi, miből Sipéki azt következteté, hogy az atyafi a dákoromán nyelven kívül nem ért egyebet, azért a mennyire érté ezt, annyira elkezdett rajta beszélgetni.

— Hej, mio caro amico superfino! neap placsea cseva avukötöri, eszte cseva a ne da? Szeretnének valamit falatozni, van-e mit adnia?

— Pot a szervi domniilor vosztre ku bune pane? Szolgálhatok az uraknak jó kenyérrel? — kérdé ez.

— Csak le vele, ha zabból sült is! — kiáltott az

exkatona s erre a jószívű oláh leröpitette hozzájuk posztószéltarisznyáját s néhány pillanatra eltűnt a szem elől. Sipéki és Dudás mohó étvágygyal költötte el az abban levő savanyu, keletlen kukoricakenyeret s nagyott ivott rá a hegyi patak tiszta vizéből.

Ha tudta volna a derék obsitos, hogy ez volt életében utolsó vacsorája!

A fürtös gubába öltözött rongyos nemtő csakhamar újra megjelent a körtefánál s most már másodmagával. Kincskeresők nagy örömmel ismerték fel társában szállástadó gazdájukat.

— Legelőszőr is dobják fel az urak a kötelet, mert csak azon húzhatjuk fel kigyelmeteket, — kiáltott le hozzájuk a gazda, mire Sipéki rákötött a kötél végére egy jókora követ s azt korához s törődött testalkatához képest nagy ügyességgel dobta fel szabadítóikhoz.

Legelőszőr Dudás uram kötötte derekára a kötelet s a két oláh hatalmas erőlködéssel húzta őt felfelé. A jó embernek mindig kézzel lábbal kellett magát eltolnia a sziklafaltól, ha nem akarta, hogy az éles kövek minden bőrét ledörzsöljék. — Végre mégis szerencsésen feljutott s legelső dolga volt szabadítóit igaz halálával megölelni.

— Na most húzzuk fel a másik urat, — jegyzé meg az oláh gazda, — hármunknak könnyebben fog esni ez a munka.

A kötelet újra átvetették a körtefa kiálló ágán s

azon elkezdték szép tempóban felhúzni az obsitost, Sipéki pedig vigan fűtyörészett levegői útjában.

A nagy suly alatt azonban a körtefa ága hirtelen nagy reccsenéssel letört s az ez által bekövetkezett roppant rántásra a már amugy is nagyon elvászott kötél közepén kettészakadt.

Azok odafönn térdre buktak s fájdalmas kiáltással fódtek be arcaikat.

Sipéki ajkán akkor halt el csak a fűty, midőn emberi alakjából kikelve, összezúzva hullt a mélységbe.

— Menjünk innen, menjünk! — kiáltott Dudás Mihály, — mert ez a hely el van átkozva.

A fiatalabb oláh, kit a gazda Flóre néven nevezett, a zuhanásra elkezdt jóízűen nevetni, s ugrálva örömében így kiáltozott:

— Az ördög ezt is elvitte! az ördög ezt is elvitte! mert ő meg elakarta vinni az ördög őrzésére bizott kincset.

Az öregebb oláh nem hallgatott erre a hóbortos beszédre, hanem keresztyénhez illő buzgósággal letérdelt a sziklafal szélén s egy pár imádságot eldörögött.

— A mily mélyre szállott le tested, oly magasra szálljon fel lelked, — mondá halkan s egy göröngyöt dobott utána a mély sírba.

A csonkatetejű hegyről, melynek közepén valami hajdani vár romjai alatt ott folydogált ama hegyi patak, mely később a szirtekről leszökve két zuhata-

got is képez, — meredek gyalogösvényen haladtak le egészen ellenkező irányban a szabadítók és a megszabadított, s Dudás Mihály uram vissza-visszatekinített ama helyre, hol minden reményét s barátját elveszté.

Flóre haladt legelől a kis karavánban s oly könnyen szökött át a sziklahasadékokon, mint ki előtt e helyek nagyon otthonosak, s minden szökésnél azt dörmögte:

— Az ördög ezt is elvitte! Az ördög ezt is elvitte! — s e szavai közben oly jóízűeket nevetett, mintha csak ő volna Belzebúb verbungos káplárja.

Dudás Mihály uramat boszantani kezdé ez a magaviselet, s azért nem a legjobb kedvvel kérdezé:

— Mi baja ennek az embernek? a sátán bújta belé, vagy pedig megbolondult?

Az öregebb oláh e kérdésre nagyon szomorú arcot vágott.

— Bizony szegény fiamba az az ördög bújta belé, a mi kegyelmetekbe, mondá.

— Hát fia?

— Igen, a kincskeresésben esztét vesztes fiam.

— A kincskeresésben!

— Úgy van.

— De mire való lenne neki a kincs?

— És kegyelmednek mire való; minek kereste kegyelmed? Flóre fiam nagyon derék szép legény volt s a környék legszebb s leggazdagabb lányát akarta elvenni. Nem adták neki, mert szegény volt. Ekkor

valami hóbotos ember a fejébe verte, hogy keressék fel a Dárius kincsét, s azóta folyton keresi. A kincset ugyan nem találta meg, de a nagy keresésben elvesztette az eszét, s azóta nagyon örül, ha a kincskeresők egyike másika elpusztul, mert azt hiszi, hogy a ropant sok vagyon egyedül őt illeti.

Dudás Mihály uramban ez a kis történet több különböző érzelmet keltett fel: örömet azon, hogy a kincs csakugyan létezik, különben hogyan kereshetnék annyian; bánatot a miatt, hogy oly közel volt annak feltalálásához s kezét mégsem nyujthatta utána; s reményt arra nézve, hogy azt még fel fogja fődözni.

E remény érzeténél, — meg kell vallanunk, — még örült némileg Sipéki halálán, mert így senki sem lesz, a kivel meg kelljen osztoznia. Hiába, pénz dolgában mindig legönzőbb volt az ember!

A szürszabó rongyosan, egy krajcár nélkül vetődött vissza Kecskemétre s otthon azt mondotta, hogy utközben kirabolták. 1830 és néhányban az ily hazugságot könnyen elhitték, hogyne! mikor még mai nap is elhisszük egynémely pénzt csak pár órára kölcsön kérő iparlovagnak, hogy tárcáját otthon felejtette, vagy épen elvesztette!

Dudás Mihály uram ezután felhagyott mesterségével s legényeit szélnek eresztette; a munka nem volt többé ingyére, azért gulyáit is eladta s földjeit haszonbérbe bocsátotta.

Bármennyit rimázkodott, bármennyit beszélt is a feleség, az mind semmitsem ért.

— Az asszony ne kottyantjon belé a férje dolgába. Én tudom, hogy mit teszek, s éhen bizonyára sohasem hagylak elveszni, — mondogatá. — Bizony sohase pityeregj, hanem inkább láss utána, hogy ne legyen üres az asztal; vendégeim lesznek.

A vendégeskedés a még le nem lőtt medve bőrére napról napra folyt, ha nem a háznál, úgy a kocsmában s mi természetesebb, mint hogy az ilyen életmódra nem volt elégséges a földekből bejött árenda.

A szép kaszálókát s búza alá való földeket el kezdette adogatni, s hogy azok egészen idegen kézbe még se menjenek, azokat jobbadán mostohaöccse, Kánya Menyhért uram vette meg.

— Kánya Menyhért már véu legény, — gondolá, — felesége, gyermekei nincsenek, s így a neki eladott jószág utoljára mégis csak az én Eszteremre marad.

És ezen újabb reményében, mint ki dolgaival a legjobb rendén van, annál dühösebben folytatta a devernás életet mindaddig, míg az úr el nem szólította őt az ő bírói széke elé.

Az egykor irigylett gazdagságú szürszabót alig volt miből eltemetni. Még csak saját hajlékában sem halhatott meg, mert azt is eladta Bíró Tamás uraiméknak, s azon nyomorult viskó keritetlen udvarából énekelték ki, a melyért felesége a városnak 20 váltó forint árendát fizetett.

Ez a viskó valahogyan később a városról Kánya uram birtokába jött, s annak tanúi váltunk, hogy

miként igyekezett onnan kedves rokonait kikergetni.

Már hajnalodni kezdett, midőn a jó intrikus e történetet nagy ásitások közt elvégezte, míg Borostyán az ember gyalgó természetének ez újabb bizonyosságán elkomorodva tekintett maga elé.

— S a szegény özvegy mennyivel tartozik sógorának? — kérdé fejét hirtelen felütve.

— Bizony tartozik az valami nyolcvan forinttal.

— S nincs semmié?

— Jóságán kívül semmие!

— Hát csak a jó Isten táplálja őt?

— És kézimunkájából a szegény Eszter. De mióta az asszony gyógyítására is kell pénz, megélhetésükre bizony semmi sem marad.

— Károly! nekünk e családot meg kell mentenünk!

— Jól van, — viszonzá Szini nagy álmosan, — az első előadás jövedelméből kifizetjük adósságukat.

— De addig Kánya őket kikergeti.

— Hát mi tegyünk?

— Holnap meglátogatjuk Kányát s csak van annyi furfangosság bennünk, hogy kifogjunk a vén rókán?

— Furfangosságunk van, hanem mára már jó éjt.

Az intrikus hazament, Borostyán pedig a pislogó gyertya világába elmélázva gondolkozott.

IX.

Kecskemét Pithiája.

Hahogy volna köztetek, — e sorokat elolvasásra méltatók közt olyan, ki szülő-vagy lakóhelyeül Kecskemétet nevezhetné s kedve kerekednék e híres alföldi város Pithiáját meglátogatni, az csak menjen oda ki, a temetőbe . . . .

Nem volt ugyan senki, a ki szerette, a ki sírhalmát ápolta, fejfáját fentartotta volna, hanem jó borralóért talán felkeresi a sírásó, hová tették évek előtt holttestét, mely fölött egy szem sem hullatott könnyeket.

Halálával neve, emléke is elhalt. — Hej, pedig mikor még élt! . . . .

Mikor még élt, háza a Labancok-utcájában jobbra második volt, szép fehérre meszelve, pompás udvarral, kis virágos kerttel az ablakok előtt s hátul pompás gyümölcsössei! de ismerte is ezt a házat minden ember : a kézmives, földmivelő és az egészdiákság.

Az a diákság, az az ördögök fajzatja volt az öreg úr egyedüli ellensége, mely éjjeleit nappalait megzavarta, mely neki legtöbb keserűséget okozott.

Virágos kertjében volt például egy remek kaj-szinbarack-fa, melynek gyümölcsét még sohasem izlelhette meg, mert azt a diákok előtte mindig zölden leszedték.

Mint szenvedélyes botanikus, virágágyakban ritka növényeket tenyésztett; de azoknak kinyílt virágaiban másutt seholsem gyönyörködhetett, mint egyik vagy másik diák kalapján.

Az öreg úr minden ablaka más és más csodával volt tele; az egyikben a Margitszigetről hozatott fehér égérkék cincogtak, a másikkban nyíló kaméliák közt darázs-nagyságú kolibrik repkedtek, a harmadikban fris gyepen aranszemű, smaragdzöld leveli békák jósolgatták az időváltozást, mely célra ott fel volt állítva papirosból egy barát is, bal kezében nyitott könyvvel s jobbájában pálcikával, melylyel a szerint, a mint jó vagy rossz időnek kellett bekövetkeznie, a könyvben e szavakra: *bonum*, vagy *malum* mutatott, míg a negyedik ablakban üvegedényben oly gyöngyörű aranyhalacsókák vickándoztak, melyeket Kecskemét sem azelőtt sem azután nem látott.

A szabad folyók-és tavakbani fürdés nyár idején a diákságnak minden időben el volt tiltva. Történt azonban, hogy Kánya Menyhért uram egykor a szőlőkben sétálván, a Csalánosnak nevezett tóban egész

légiódiákságot pillantott meg, a mit nem is mulasztott el az illető tanári testületnek azonnal följelenteni.

E följelentésnek természetesen inkvizíció, az inkvizícónak tizenkét diák becsukatása s a becsukátásoknak az lett a következése, hogy Kánya Menyhért uram midőn másnap kora reggel ablakaiba tekintett, ott a vandál kezek rettenetes működését vette észre.

Az első ablakban a margitszigeti fehér egerkék csúnya mezei pocikokká váltak, a másodikban ökörfarkkórón ezer meg ezer dongó, lólégy s vadméh zúgott bűgött a kolibrik helyett; a harmadikban az aranysemmű leveli béka fel volt szúrva a barát pálcikájára, s a negyedikben az aranyhalakat valami bűbáj cigányhalakká változtatta.

Ezen idő óta a diáksággal örökös harcban élt. Éj-hoszant elácsorgott kezében vizipuskával a gyümölcsös kertben, s midőn a kerítésen valami múzsafit megpillanított, tüstént végigföcskendezte tintával, mit egy vagy más úton bizonyynyal visszatorlás követett.

De a tudós úrnak efféle háborúskodásai csak az apró néppel voltak, mert különben nagy vala az ő hire és becsülete városon és a falukon. Volt is erre elegendő ok.

Ha lábunkat betesszük az udvarra, ott legelsőben is nagy fogvicsorgatás közt két láncra kötött, vérrel elfutott szemű szelindek borzadást okozó morgásától fogadtatunk. E cerberuszok harmadikát a diákok úgy küldötték az alvilágra, hogy zsírban főtt spongyiát dobtak eléje, mit az felfalt s melytől megfűlt.

Ha a tornácig érünk, ottan egy vén, félszemű sibililla jó élénk kezében rostával, melyből hüvelyes paszulyt fejteget, vagy tél idején holmi szárított növényeket apró zacskókba varrogat.

Jelen történetünk ideje csúnya kemény tél, a mint az olvasó arra bizonynyal visszaemlékezik.

Azon estét követő reggel, hogy Borostyán Bíró Tamás uram névnapjáról hazaszökött s Szinivel elbeszélteté 'magának Dudás Mihályék egyszerű esetét, a Labancok-utcájában vékony köpenygallérba burkolva két fiatal ember kóválygott fel-alá, de seholsem láthattak egyetlen embert, sehonnan sem hallhattak egyetlen kukkanást sem.

Végre egy udvarról rettenetes sertéssivítás ütemeg füleiket, a hol épen disznót öltek. Ide egyenesen beköszöntöttek.

— Kit keresnek az urak? — kérdé a felgyűrt ingúju házi gazda, véres kését a csizmaszárba dugva.

— Mi bizony Kánya Menyhért uramhoz szeretnénk bekopogtatni.

— Az itt lakik velünk szemközt.

— Aztán meg, ha már itt vagyunk, holnaputánra szívesen meginvitáljuk az urat a színházba, — folytatá a fiatalok egyike, az intrikus, s köpenye zsebéből kivett egy irott szinlapot, mit illendő reverenciával nyujtott át.

— Oh, oh! hát az urak komédiás urak? No lám!
— szólt a gazda csodálkozva. — Mért nem szólottak

előbb? Hanem már most csak befordulnak velem a házba egy kis fölöstökömrre?

Ezzel magára rántva kék posztómándliját, vendégeit bevitte magával a takaros szobába, hol azoknak akár akarták akár nem, hozzá kellett látniok a füstös-kolbászos hajdúkáposztából álló reggelihez, mit s egy kancsó bort elköltve, kezdték magukat rekommendálni.

— S aztán tudnak-e az urak szép nótákat? — kérde távozásuk közben a gazda.

— Egypárt csak elfújunk így-amúgy, — viszonzá Szini.

— Úgy hát csak jöjjenek is el ma estére hozzám disznótorra, s hozzák el magukkal gitárjukat is.

A két színésznek csak át kellett mennie az utcán.

Az üvegajtóval elzárt tornácon a vén sibilla fogadta őket s egyetlen, ravaszul pislogó szemével tetőtől talpig végignézte őket tudakozá, hogy [kit és mit keresnének?

— A nemzetes urral akarunk beszélni, — viszonzá Borostyán röviden.

— A tekintetes professzor urral?

— Ha Kánya Menyhért úr professzor, úgy a professzorral. Itthon van?

— Igenis, nincs itthonn.

— S mikor lesz itthonn?

— Az attól függ, hogy mit akarnak tőle az urak. Pénzt nem adhat, annyit mondhatok.

—Mit, hát koldusoknak néz minket az asszony?
—kiáltott Borostyán haraggal.

— Nem épen, — szólott erre a banya mosolyogva, mely mosoly láttatni engedé gyönyörű fogainak hiányát, — nem nézem biz én koldusoknak, hanem afféle kéregető szegény diákoknak.

— Hugom asszony nagyon téved, — vágott közbe Szini, ki úgy látszik, hogy legalább hírből ismeré némileg a tudós úr házviszonyait. — Mi teljesen független emberek vagyunk.

— S mi kívánságuk a professzor úrtól? Hogyan jelentsem be az urakat?

— Mondja, hogy Pestről két drammatikus és aesthetikus, ki a metafizikával úgy mint az alkhimiá- és asztrologiával, nem különben a galvaniko-magnetizmussal és a theokritikával egyaránt foglalkozik, Parapleus és Palceus urak akarják tiszteletüket tenni.

A vén csont, ki e furcsa tudományokat úgy, mint az urak furcsa neveit már az ajtóig elfelejté, betipegett s pár perc múlva azon üzenettel jött vissza, hogy tessék nekik besétálni.

A hely, hová a színészek most jutottak, igen furcsa volt. A szoba meglehetősen tágas s mennyezetét keresztben barnára füstött mestergerendák futották be, melyekre ezer meg ezer kisebb-nagyobb különbnél különb fű- és gyökérrel telt vászonzacskó volt akasztva.

Az ajtótól jobbra balra véghetlen régi divatú,

góthfaragványos könyvszekrény állott, nagy részben kitört ablakkokkal. Pólcain megsárgult kéziratcsomagok s megfakult bőrkötésű fóliánsalaku könyvek heverték.

A jobbra levő könyvszekrény mellett, magashátú karszéken egy kis majom guggolt, mely nagyon furcsa arcfintorgatásokkal üdvözölte az idegeneket s úgy látszik, unalmát az által igyekezett elűzni, hogy farkát saját nyaka köré tekergette, s e furcsa nyakravalóját bámulgatta.

A szoba tulsó részén lehetett látni kitömött tengeri halakat és teknősbékákat, mindenféle nagyságú retortákat, galván-batteriákat, erősen elzárt üvegeket, orrfacsaró dekortumokat, üveg- és ércmozsarakat, villanygépet, a sarokban emberi csontvázat, a kezében hoszúszerű csibukkal, s szétszórt könyveket mindenfelől.

Maga Kánya Menyhért uram a szoba közepére helyezett asztal mellett ült s toltokokba higanyt töltögetett, míg körülötte ezüstözött rézpénz hevert. — Nyaka most is álláig volt fehér kendőbe burkolva; csak hogy hoszú, kabátja helyett testét ez alkalommal egy sarkig érő nagyon kopott hálóköntös fődé.

A mint a színészek beléptek, fejét az ajtó felé fordítá, s pápaszemeit feltolva homlokára, úgy vizsgálá meg őket tetőtől talpig.

— Koko, szedd el a kalapokat! — kiáltott a majomra, mire ez egy szökéssel ott termett Szininél, s a másik szökéssel fülugrott annak vállára, mert különben nem birta volna annak fején feledett kalapját le-

emelni. Az elszedett holmit aztán szépen elrakta egy szekrére.

Kánya Menyhért vendégeit leültette az asztal mellé, s nagyon tudós arccal kérdé, hogy mivel szolgálhat nekik.

— Önök pestiek, nemde? -- kérdé folytatólagosan. — Igen örülök e ritka szerencsének, bár Pestet és a pestieket egyáltalán nem szenvedhetem. Ott az ujitással minden és mindenki rohanva halad, mindenben a kézzelfogható világosságot s igazságot keresik, s a tudomány emberei, a mit meg nem értenek, sarlatanerianak kiáltják, Pedig vannak egyének a vidéken is, kiknek alaposságuk s hírük talán nagyobb mint az övék, habár nem nyertek is külföldi társulatoktól diplomákat, mint ők.

— Minden bizonyynyal vannak, — vágott közbe Szini, — s mondhatom, hogy ezeknek elseje ön, professzor úr.

Kánya Menyhért e szavakra mosolyogva hajlongott s kezeit dörzsölé.

—Megbocsássanak a spektábilisok, de a professzor titulust el nem fogadhatom, semmi esetre sem. Az igaz, hogy hajdan több tudományt tradáltam, de az ármány kathedrámtól elmozdított.

— De ha nem is professzor ön, mégis ennél még szebb címmel illethetni, — vágott szóba Szini. — Önt mindenki csak tudós Kánya Menyhért urnak nevezni . . .

— Csekély érdemeim szerfölötti megjutalmazása.

— S mi hallván tudós Kánya Menyhért úr sokoldalú ismereteiről, el nem mulaszthattuk, hogy e városba érve nála tiszteletünket ne tegyük.

E szép bókokra Kánya Menyhért alig birta már magát eléggé hajtogatni, s a választól felmentette egyszerű gazdasszonyának ama jelentése, hogy odakünn várakozik egy pár ügyes-bajos ember.

— Ha önök megengedik, ezekkel gyorsan elvégzem dolgomat, — szól az öreg vendégeihez fordulva. Addig megtekinthetik fizikai eszközeimet, könyveimet, ritkasággyűjteményemet.

Szini a legnagyobb udvariassággal biztosította az öreget, hogy csak az által bizonyítja be irántuki jóindulatát, ha jelenlétükből magának legkisebb alkalmatlanságot sem tesz, s így a tudós parancsot adott a jövevények bebocsáttatására.

Két felbundázott tanyai ember jött be nagy csoszogva.

— Isten hozta édes barátim; nos, hát mi jót hoznak? — fogadta őket barátságosan az öreg.

— Hát a Péter komám egy südő malackát hozott, ha elfogadná tudós professzor uram, — szól az egyik társára mutatva.

— Ej, ej! bizony csak jó emberek kigyelmelek, nem feledkeznek meg barátjokról.

— János gazda meg egy zsák búzával kínálna meg, ha meg nem sértené, — jegyzé meg a másik.

— Megsérteni? de hisz ez a jószívűség a vilá-

gért sem sért meg. Hogy az Isten áldja meg kigyelme-
teket, meg a maradékaikat is. Hej, Koko! szedd el a
kalapokat!

Koko az atyafiak nagy mulatságára előugrált s
elszedé az eléje nyújtott kalapokat, míg Borostyán és
Szini egy pár régi könyvet forgatva, titkon figyelem-
mel kíséré az egész jelenetet.

— Mivel hálálhatom meg barátságukat? — kér-
dé az öreg.

— Bizony nem ennyit tennék én a professzor
úrért, — mondá Péter koma, — ha megajándékozna
egy olyan kis baráttal, a melyik megmutatja az időt.

— Szívesen tenném Péter gazda, nagyon szíve-
sen, hanem a barátot ellopták a diákok. Azonban néz-
ze ezt a kis ácsot; mikor ez felemeli a baltáját, akkor
száraz idő fog bekövetkezni, s ha leereszti a geren-
dára, akkor bizton számíthat esőre. Fogadja tőlem ezt
emlékül, hanem aztán az ablakba kell kitenni.

Péter gazda nem győzött eléggé halálkodni.

— És kend mit kíván János?

— Hej! nagy dolog az uram, nem is merem ki-
mondani.

— Talán bizony pénzt?

— Már biz én arrafelé sántikálok; mert hát tud-
ja jó uram, nekem volna elég takarmányom, marhát
meg most olcsón vehetnék, de nincs pénzem.

— Jaj János gazda, én is szegény vagyok. No
de a jó emberek segítenek egymáson; hát mennyire
volna szüksége, hé?

— Tavaszig vagy huszonöt forintra.

— Jó, jó. Aztán minden hónapban egy forinttól csak egy garast ad kamatot. Tudja, mi nem vagyunk zsidók, azért nem is húzom a szegény embert.

Kánya Menyhért uram a huszonöt forint egy hónapi kamatját, egy forintot és öt garast, kifogva előre az összegből, azt átadta a szegény embernek, ki úton útfélen dicsérni fagja az emberszerető öreg urat.

— Koko, add vissza a kalapokat s kérj magadnak piros nadrágra valót, — kiáltott a professzor furcsa szolgájára, midőn vendégei távozában voltak.

Koko engedelmeskedett s egy bádog perselyt tartott a derék emberek elé, kiknek mindegyike egy-egy kongó garast vetett abba.

— Ha Kánya uram ilyen adót vesz minden vendégétől, akkor majma többet jövedelmez neki, mint Komáromnak a duplah idvám, — jegyzé meg az intrikus.

Mig az öreg ur a bundás atyafiakkal volt elfoglalva, a két színésznek bő alkalma nyílt magát egészen körültekinthetni s a látottak fölött kissé elmélkedve következtetést vonni.

Az itt-ott minden rend nélkül heverő természet-tani tárgyak s gépek, melyek vagy sohasem voltak alkalmazva, vagy igen roszul, s az a minden válogatás nélkül a világ minden népétől összeszedett könyv-és kéziratgyűjtemény azt látszott bizonyítani, hogy a tudós professzor ur ezek által akart hatni együgyű láto-

gatóira s hogy célját érte, bizonyítja ama köztisztelet, melyben részesült.

Kánya Menyhért uram kitünő sarlátán volt; ő nem ámitotta el a világot, nem dicsekedett találmányai s tudományával, hanem a külszint oly ügyesen tudta alkalmazni, hogy ez által a világ, az a kis világ, mely körülötte forgott, maga magát ámitotta el, — s így biztos lehetett róla, hogy álarcát nem fogja senkisémmel lerántani, mert az ezt tevő csak magát tenné nevetségessé, hogy hitt azon csinált aláknak, melyet maga teremtetett.

Az atyafiak távozása után Szini elkezdette az öreg ur könyveit agyba főbe dicsérni, hozzá szólott az egyik és másik tartalmához s Kánya uram beszédéből csakugyan meggyőződhetett, hogy az a görög és török foliánsokat nem csak hogy át sem lapozta soha, de olvasni sem tudná, ha akarná is, — s ezen tapasztalatánál véleménye szerint pompás terv villant meg agyában.

— Tudós tanár ur, mint látom, szenvedélylyel szereti az antikvitásokat, — jegyzé meg ravasz oldalpillantással Borostyánra. — Klasszikusai gyűjteménye valóban páratlan: sokkal régibb kiadásokból áll, mint a magyar tudóstársaságé.

— Ez rám nézve nagy megtiszteltetés; hanem mondhatom, hogy sok pénzembe is került, — viszonzá a dicséretekre némileg önhitté vált hangon az öreg.

— Kár, nagyon kár, hogy a professzor ur bibliothekájából egy manuskriptum hiányzik, — folytató az

intrikus, ki most nagyon belé kezdé magát szokott szerepeibe élni.

— S miféle kézirat az ?

— Szofokles eredeti görög tragödiái magyar fordítással.

— Szofokles magyar fordítással ? ! — kiáltott a tudós bámulva. — Tudtomra Szofokles már majd minden nyelvre le van fordítva, csak magyarra nem.

— Az igaz, hogy nem volt, mig fel nem fedeztetett, mert a prédikátorok és tanárok, a kik sejdítettek valamit ehhez a nyelvhez, a biblián kívül legfőlebb Xenofont és Homért olvasták eredetiben. Maga Georgius Martonfalvi Varadiensis sem vitte tovább szent Pál leveleinél, pedig hatalmas orientalista volt.

— Ej, ej, tehát felfedeztetett ez a kézirat ? Hol rejlett, kik fordíthatták ?

— Biz az alkalmasint igazságos Mátyás korából való, mert évszám ugyan seholsem látható rajta, hanem a papirosan víznyomatban ott láttam a lángokkal körülövedzett Mátyás-pajzsot ; azután a megvörösödött tinta s magyarban a betűk góthikus formája mind régiségre mutat.

— Bizonyosan Mátyás korából való. De mondja meg már spektábilis, hogy hol találtatott ?

— Az elefánti kolostorban több régi kódexszszel egyetemben. A többi becses irat már ott van a Péceli-, Czeh-, Balog-s más nevezetes gyűjteményben, hová ország-világ jár azokat csodálni.

— Bizonyosan az elefánti barátok forditmánya,
Regényes rajzok Petőfi életéből

bizonyosan! Tudjuk, hogy ez a kolostor hajdan derék tudós férfiak fészke volt.

— Jól mondja professzor ur; ezt az is igazolja, mert minden lap elején ott van a kereszt, a hogy azt a katolikus szerzetesek minden kezeik közül kikerült írásra oda szokták tenni, — erősíté Szini.

— S mily uton maradt meg ez irat?

— 1777-ben az eddig befalazva volt könyvtár felfedeztetvén, több írománynyal együtt barsmegyei Dicskey Kálmán birtokába jutott, ki azt anno 1790-ben szemerei komposzesszor-¹Balta-Abrahámmal becsérélte egy ötven forintos pipáért és két köpű méhéért. Balta Ábrahámról ennek holta után a könyv ennek fiára, Dénesre szállott, ki apja könyvtárát 1805-ben ellicitáltatván, ott azt Puskár János nevű kispap potom árért megvette. Ez mint nyugalmazott tanár 1840-ben meghalálózván, a könyv ismét licitáció alá került, s azt Borostyán barátom 9 ezüst huszason vette meg. Borostyán barátomat szerencsém van itt bemutatni e halavány uri emberben.

Kánya Menyhért uram barátságosan megragadta Borostyán kezét s azt sovány hideg újjai közt szorongatta.

— Ön bizonyára nem nagy hasznát veszi e kéziratnak s lám, az az én könyvtáramnak büszkesége lenne. Ha önnek épen szüksége volna pénzre, — szólott, — én hajlandó lennék az alkulra. Mondja, menynyiért adja nekem azt a könyvet?

A fiatal színészt intrikus barátja figyelmeztetőleg meglökte.

— Száz forintért? Nem, annyit nem adhatok érte, mert minden ember tudja, hogy milyen szegény vagyok. Az elébb is alig birtam huszonöt forintot összekaparni.

Az öreg ur elkezdé homlokát dörzsölgetni, mint a ki nagyon mélyen gondolkodik, s ezen idő alatt meghányta vetette, hogy abból a Szofoklesből, melynek eredetijét ő ugy sem érti, miféle haszna lehetne.

Először is, — gondolá, — mint minden régi könyvnek, ama antiquitásnak is meg van az értéke; másodsor, ő ezt a fordítást valami kiadónak eladhatja, így nyerhet rajta s még az eredeti kézírata is megmarad, s a legrosszabb esetben, ha nem találkoznék kiadója, kommentáló észrevételekkel beküldené az akademiának, hol ez róla Kányakódeksznek neveztetnék el. Száz pengő forintért neve így örökitve s talán még a levelező tagok közé is sorozva leend!

— Mily szeszélyes a sors játéka! — gondolá tovább. — Az angol *Habeas corpus*t egy szabónál fődözték fel, s Szofokles első magyar fordítását a világnak bemutatni nekem jutott a szerencse!

— Nos, hát száz forintban megalkudtunk? — folytató Borostyán markába ütve.

— Nem adhatja, kétszáz forintért sem adhatja — vágott közbe Szini.

— S miért? — önök ugy sem vehetik hasznát.

— Az való.

— Hát mi tartóztatja fel önöket?

— A kézirat nincs többé kezeink közt.

— Hát hol van, kinél van, hová tették?

— Borostyán barátom régi és újabb adósság fejében túladdt rajta. Egy negyedévi szállás, élelmezés és régi, nagyon régi huszonöt forintnyi tartozása fejében átadta Dudás Mihályné asszonyomnak.

— Azt mondja ön hogy Dudás Mihályné asszonyomnak adta?—Kérdé az öreg ragyogó arccal? — az én sógornémnek adta? Ugy semmi baj! a szegény asszony úgy sem használhatná, — jó pénzért bizonyosan át fogja nekem adni.

— De azt hallottam, — jegyzé meg Szini, — hogy a derék özvegy az iskola könyvtárának akarja eladni, hogy adósságát kifizesse és szállásáról el ne üzessék. Sőt megvallom, Borostyán barátom ezt maga tanácsolta neki.

— Abból ugyan semmi sem lesz! nekem kell átengednie, vagy különben exekváltatom.

Szini örömében nem tudott mit tenni; kezeit dörzsölte s titkos szemhunyorgatásokkal integetett Borostyának.

— De már ideje, hogy professzor urat tovább fel ne tartóztassuk, — szólt végre. — Hej Kokó barátom! adja ide, ha nem lenne terhére, kalapjainkat.

Koko teljesíté a kívánatot, s perselyét a színeszek elé is oda tartotta, kiknek mindegyike abba egy-egy rézpénzt belévetett.

— Mi adunk ennek a gazembernek nadrágrava-

lót, kiknek magunkat is alig van nadrágunk, — sűgá Szini Borostyán fülébe.

— Még egy szóra kérem tudós professzor urat, — szólt Szini visszafordulva. — El is feledém bemutatni magunkat teljes illendőséggel. Mi színészek vagyunk.

— Azt mindjárt láttam. Különben Borostyán ur fejét már volt szerencsém láthatni.

— Borzas állapotban, — jegyzé meg Borostyán mosolyogva.

— S tanár urat, mint a művészetek és tudomány hatalmas mecénását pátrónusságra kérjük fel; sziveskedjék minket, mint e város tekintélyes embere, kegyes atyai gondoskodásába fogadni.

— Azt tenni fogom, mindenesetre tenni fogom.

— Itt van kérem a szincédula; s ezzel magunkat rekomendáljuk.

Szini a legjobb kedvvel hagyta el a különös ember még különösebb szobáját, s a tornácra érve, a félszemű gazdasszonyt is meghívta a szinielőadásokra, ki őt becses megjelenéséről biztosította. Hogyan is tagadhatott volna meg valamit oly derék urtól, ki őt hugomasszonynak szólította.

Az utcára kiérve, Borostyán Szini nyakába borult.

— Derék ember vagy Laci! A szegény özvegyet s leányát kiszabadítottad Kánya körmeiből.

— Haha! Ravaszságunk jól kifogott a vén rókán. De még itt nincs vége játékunknak. Most mindek előtt Szofoklesen egy kis változást fogunk tenni.

— Mi végre?

— Hogy olyan legyen, a milyennek leirtuk. Először is minden lapra felül keresztet kell tennünk.

— De festékekkel sohasem adhatjuk meg annak azt a megsárgult színt, a milyenné az egész iromány a vastoll rozsdája miatt vált.

— Festékekkel nem, de mással igen. Oh, nekem van az ilyekben praxison! — kiáltott közbe Szini, azután nagyon komoly arccal fordulva barátja felé, kérdé: — Kész volnál-e Sándor az özvegy és családjáért véredet ontani?

— Becsületes ember vérével is megvédi az üldözötteket, kivált ha azok nők! — viszonzá Borostyán lelkesülten. — Szólj: mit kívánsz?

Most már a fiatalabb színész szállására értek s Szini mindenek előtt elővette a görög-magyar Szofoklest, melyet tudja Isten miféle pápai diák irogatott le a prelekciók alatt rozsz vastollal, a mitől aztán az egész írás megrozsdásodott.

— Neked most véredet kell ontanod; nesze itt a kés! — s ezen szavakkal Szini átnyujtá tollkését. — Azt ugyan nem kívánom, hogy szivedbe döföd, sem hogy ereidet felmesd, hanem csak karcold meg hegyével hüvelykujjad bütykét, hogy onnan egy csepp felbugyogjon.

Borostyán a rendelet szerint tett, társa pedig barátja vérebe belé mártott egy tollat, s azzal hirtelen minden lapra oda írta a keresztet.

— No most ujjadat besózzuk s egy óra múlva a

kereszttek megsárgultak és sebed is begyógyult.

— És Dudásékat megszünt üldözni gonosz kísértőjük.

— Dolgomat én már elvégeztem, a többinek befejezését rád bízom, — jegyzé meg Szini, s ezzel barátja kezét megrázva, átment Biró uraimékhoz.

Borostyán pedig betoppant a beteg asszony szobájába, hóna alatt az iratsomaggal.

A szegény asszony most is szokott helyén ült, igen-igen sápadt, beestett arccal s keresztyéni türelemmel várva a történendőket. Egész éjen át virasztott s ez roncsolt alakját még megtörtebbé tette.

— Hol van Eszter? — kérde a színész, midőn szemei a szép leányt fel nem lelhatték.

— Talán búcsuzni jött ön tőlünk?

— Nem asszonyom, mi együttmaradunk, ha az Isten is akarja.

— De ördögünk, sógorom ellenszegül ezen akaratnak. Én ismerem rossz lelkét, s tudom, hogy ma bizonyosan kiűz ezen utolsó hajlékomból, hol nyugodtan gondoltam meghalhatni; épen azért küldtem el Esztert . . .

— Talán csak nem Kánya uramhoz? — kérde Borostyán megijedve azon gondolatnál, hogy a nyomor és kétségbeesés végtére mégis megtörte a szegény nő határozatát, s most már kész leányát Kányának oda vetni.

— Ön fiatal ember, s nagy részvéttel viseltetik irántunk, — szólott erre a nő bágyadt hangon és so-

vány, lázasan reszkető kezeibe fekteté a fiatal színész kezét. — Köszönöm ezt önnek, nagyon köszönöm, s jósága irányában bizalmas leszek. Eszter leányomat a tanácsos urakhoz küldöttem, hogy eszközöljön ki számomra a tehetetlen betegek házában egy helyet...

— Nem asszonyom, kegyed nem mehet kórházba; kegyednek leányával kell maradnia, mert egymás nélkül bizonyosan mindketten elvesznének.

— De hát ki segíthet rajtunk?

— A jó Isten. Fogadja kegyed ez iratcsomót: ezt Kánya uram meg fogja kegyedtől venni oly áron, mely egy időre kegyeteket megmenti hatalmából.

Ezzel Borostyán elbocsátá a beteg asszony kezét s izgatott kebelével rohant el hazulról.

X.

Szerelmi bonyodalmak.

A fiatal színészek távozta után Kánya Menyhért uram tulboldognak érezte magát, mert most, — mint gondolá, — potom áron szerezheti meg ama ritkaságot, mit azok a csavargók meg nem tudnak becsülni.

Az utóbbi fejezetben, hol a tudós úr fukarságát s pénzvágát rajzoltuk — olvasóink közül talán sokan hihetlennek fogják találni e hirtelen pazarlást, pedig ez a legtermészetesebb.

A pénznek pusztá összekuporgatása ritkán maga a cél a fukaroknál, hanem csak összehalmazott eszköz, melylyel kitűzött céljaikat annál bizonyosabban, egyszerűre igyekeznek elérni.

Sok, tudósságra igényt tartani akaró egyén őseinek levéltárát tönkre hagyá jutni, mig termeiben divatos könyv- s szobor-gyűjtemények diszelegtek, — s avagy nem ismertünk-e mindnyájan dúsgazdag tőke-

pénzeseket, kik az ajtajuknál alamizsnáért esdő koldust elkergettetik, míg bizonyos időszakban ezeket áldoznak oly nyilvános célokra, melyek miatt az ujságok áldást hintenek minden léptükre, s melyek miatt a közvélemény szentjeivé válnak.

Ezek fukarok voltak egy tekintetben, hogy más-résről annál jobban pazaroljanak s pazarlásuk által bizonyosan céljukat érik.

Kánya uram hirtelen felölté legjobb ruháját s az özvegyhez sietett, a mennyire a lábába fészkelte köszvény sietnie megengedé.

— Na, sógorasszony meg van-e még az a könyv?
— kérdé a szobába betoppanva, mire azt a szenvedő nő szóltanul nyujtotta át kezeibe.

A tudós úr sokáig összevisszaforgatta a megakult kéziratcsomagot. Nagyon tetszetek neki azok az összevisszaforgatott görög betűk, s midőn e cimiratot meglátta „ΣΟΦΟΚΛΕΟΣ ΤΡΑΓΕΙΑΙ” — azt mondta magában, hogy ember legyen ám a talpán, a ki azt megérti.

A sok nézegetés után végre előhúzta mellénye béléséből vastag bőrtárcáját s abból sógornéja elé nyolcvan forintot kiolvasott.

— Meg van így kötve az alku? — kérdé az asszony arcát kémelve.

Ez pedig meg nem foghatva keményszívű atyafia ezen hirtelen változását, ámulatlan kérdezé viszont:

— De ugyan mit gondol sógor?

— Na na, csendesesen! A főiskola könyvtárának

csak azért sem engedem át a könyvet. Ne mondhassa senki, hogy Kánya Menyhért keservesen összegyűjtött filléreit nem áldozza fel a tudományoknak: itt van még husz forint s ezzel punctum. Az asszony adósságairól majd máskor beszéljünk, — s most a ház ellicitálására sem kerül még a sor.

Ezzel a tudós úr fejébe vágta kalapját, a megvásárlott kéziratot legelrejtettebb zsebébe mélyeszte kibotorkált a szobából, hagyván sógornéjának a dolog felől gondolkodni, a mint neki teszük.

Ez alatt a vándorszínészek truppa hatalmasan készsülődött a küszöbön levő előadásra s mindannyiok közt legfáradhatlanabb volt Borostyán s az intrikus.

Szini egy trónusra telepedve tanulgatta Bábel kóbor lovag szerepét, melybeni fellépésével jó hírnevét akarta megalapítani a kecskeméti intelligencia előtt, s némileg jobban behízelegni magát Biró Tamásné asszonyom kegyeibe, — ezért Borostyánnak kérdéseire csakúgy odavetve felelgetett, vagy tett újabb kérdéseket.

Épen magánbeszédét mondogatá :

„A vár asszonyát keresem, mint tévedt vándor az igaz ösvényt. Azt mondák, e vár tündérnőjét, e megye védangyalát s e hon nemtőjét itt találom: azért repültem ide tárt vitorlával. Nincs, ki bemutasson; nincs, ki ajánljon: kénytelen vagyok magamban a jó és jámbor Bábel lovagot ajánlani. E palota világított ablakai mint nyájasan intő szemek, mint fénytornyok meghívni látszanak, s bizalmam a magyar vendég-

szeretben vezércsillagom lön e kies révhez. (Itt nagy lélekzetet vett Szini s egy rosszul festett akácfa előtt furcsa hajlongásokat téve, folytatá szerepét). Benned van szerencsém a vár asszonyát tisztelni? — Igen, gyémántszeded elárul, keresztülragyog nem-tudásom sötétjén! Ah, te vagy, te vagy! (s itt bal kezét jobb-jával illedelmesen ajkaihoz emelve, arra egy hatalmas csókot cuppantott.)

— Ugyan már ne bolondizálj; — szólt közbe Borostyán egy pár sárga csizmára papirosból arany-sarkanyukat verve, — hanem figyelj valahára kérdésemre.

— Nos?

— Ott volt Kánya?

— Ott.

— És mi történt?

— Megtörtént.

— Tehát megvette azt, a haszontalan iratsomót?

— Meg.

— Tehát így meg vannak ők mentve! — sohajtott fel Borostyán s szemeiből egypár könnyűt törölt ki.

— Mi bajod lett egyszerre Sándorkám? kérde erre Szini barátja mellett teremve s annak homlokára lecsüngő fűrteit atyai gondoskodással simitva félre. — Úgy veszem észre, mintha sírnál akkor, midőn épen örvendened kellene. No csak valld meg, úgy-e szerelmes lettél?

E szóra Borostyán szemei kigyuladtak, mint

átalán olyankor, midőn hirtelen valamely eszme ragadta meg.

— S kibe, gondolnád ?

— Minden bizonynyal Eszterbe !

— Nagyon tévedsz barátom ; könyeim szegény szüleimre való emlékezésemnél jöttek szemembe : az ő sorsuk is sokban hasonlít a Dudásékéhoz, sok sanyarúságot szenvedtek ők is a rossz emberektől. De hagyjuk ezt ; más sorsuk lesz, ha elértem célomat ! — Mi azonban Esztert illeti, én egészen más felfedezést tettem.

— Talán ő ábrándozik s épen utánad ?

— Hogy ábrándozik, az való ; de hogy nem utánam, azt is tudom.

— Tudod mit Sándor ? Ez a leány szép, ártatlan galamb, s szorgalmatos mint a méh : mi gyámjaivá tettük magunkat, illő is tehát róla gondoskodunk, — férjhez kell őt adnunk. A dologban csak az a baj, hogyan puhatoljuk ki szíve választottját ?

— Azt hiszem, hogy én már kipuhatoltam.

— Így hát valld ki a nevét gyorsan.

— Neve : Szini László, a kecskeméti théâtre lyrique, comique és dramatique rendes tagja.

Szini igen komikusnak találta e felfedezést s nagyon jól nevetett rajta. Nem tudta egyáltalán elhinni, hogy ragyásképzű, sovány s nem a legszolidabb hírtí színészbe belésszerethessen oly angyalszépség, a milyennek ő Esztert találta. S annyi bizonyos, hogy eddig-

elé a kérdéses szerelemről maga az angyalszépség tudott legkevesebbet.

Borostyán észrevette Eszteren, hogy ez vonzódik hozzá s hogy e vonzalom rövid időn ki nem irható szenvedélylyé nőhet, mely szenvedélyt keblemost nem viszonzozhatott: mert minden gondolata szüleié, a színészet- s költészeté, — a hírnév- s dicsősége volt.

De a költő szive a legnemesebb, a költő, ki szívében ápol minden gyöngéd tárgyat, le nem törheti a beteg virágot. — Borostyán látta hervadni a virágot, mert szerelemsugarait nem lövellé rá a nap, mely felé hajolt, s elhatárzá magában annak epedését más irányba vezetni.

Bajos dolog a szív, érzelmeit idomitani akarni s ezt csak az teheti, ki a lélek minden mozzanatát ismeri. — Borostyán ismerte az embert, — tanuskodnak erről költeményei.

Borostyán közlését nem akarva hinni az intrikus, mint mondtuk, jóízűen felkacagott. De a hízalgő szót bár nem hiszi el az ész, az önző szív mindig örömet befogadja. Szini sem állhatta meg, hogy e tárgyról tovább ne tudakozódjék.

— S honnan gyanítod, hogy e leány irántam vonzalommal viseltetik?— kérdé.

— Egyetlen pillantásából, s azon pillantás elárulá előttem, hogy „téged látni s megszeretni, — pillanatnak műve volt!“

— Már úgy elhiszem, hogy a szerelem vak,

ha oly vén bolondba bolondulhatott, a milyen én vagyok.

— Az szent, hogy vak,— nevetett Borostyán, — s azért szokták Cupidót kezében szívet sebző nyíllal s bekötött szemmel fűteni. De épen azért hogy vak, most még sok olyan dolgot meg nem látott benned, a mit későbbben mindenesetre észre fogna venni, s mik nagy hátrányodra lehetnének.

— S mily tulajdonok ezek bennem?

— Szeretetreméltók a víg cimborában, de nem nagyon keresettek a házasulandó fiatal emberben. Mindenek előtt egész éjen át nem szabad csavarognod.

— Ezentul otthonn ülök.

— A szerelmeskedéseknek vége szakadjon s elsőbbsen is BíróTamásné asszonyommal kell felhagynod.

— Szegénynek meghasad a szíve utánam való bánatában.

— Attól ne tarts. Az aszzonyi szivben a bánat az, mi a fa derekán ejtett metszés: nagyon hamar beforr.

— Jó, Bírónéval is felhagyok.

— Aztán csinos öltözetben kell járnod, mintha mindig skatulyából húztak volna ki.

— Holnap tetőtől talpig új bőrbe öltözöm.

— Igy a leánynyal gyakrabban társalogj, később valld be neki irántai forró indulatodat, ő nyakadba fog erre borulni, mire Esztert megkérjük, kezét megnyerjük s megüljük a boldog lakodalmat.

— És az első fiút mindenestre Sándornak ke-

reszteljük! — kiáltott közbe az intrikus nagy örömmel s barátját alig győzte ölelgetni. — Mindig mondtam én azt, hogy náladnál nincs nekem jobb barátom, Sándor.

— De Kánya urammal s a nála levő könyvvvel mit végzünk? — mert ha jól megfontolom a dolgot, mi az öreg urat isten igazában megcsaltuk.

— Eh, ne gondolkozzunk most Kánya uramról, hanem az unokájáról. Mikor kérhetném meg kezét, mit gondolsz?

— Ha majd belé helyezkedtél valami tisztességes hivatalba; ha például itt a városnál nyernél alkalmazást, vagy szülővárosodban nótárusságot, a miből feleségedet tisztességesen eltartathatnád.

E tanácsadásra Szini néhány lépésnyire hátrált.

— Mit, én imádott bálványomat, a színészetet hagyjam oda?! — kiáltott fel megdöbbenve. — Nem! Feláldoztam érte egész jövőmet; áldozatomat oltárára raktam; most már meg nem tagadhatom.

E nemes elhatározásnál Borostyán hévvel ragadta meg barátja kezét.

— Nem mindennapi lélekről adtál most bizonyosságot, s megmutattad, hogy könnyelműséged mellett hajlam is vezetett pályádra. — Nem akarod megtagadni bálványodat? s hát ha hamis bálvány az, melyet imádsz? Tépd össze ezen bálványodat, vakhited bilincseit, s térj meg barátom a boldog családi, a közpolgáriélet istenségéhez.

— És te?

— Én költő vagyok, mint a mithosz teremtmői, s némely percemben a nyomor s szenvedés egy külön tündérvilágot teremt élém. Lám, ha azon festett rózsákra heveredem, oly boldognak érzem magamat, mintha illatos rózsapárnákon hintálódznám. E festett rózsák a színészi élet nyomorúsága, de töviseit nem érzem, míg a boldog életben tán minden leszakított rózsaszál megvérezné kezeimet.

A színészek e bizalmas beszélgetése közben fel pattant a terem ajtaja s azon Kánya Menyhért uram kopott alakja csoszogott be.

Szini rögtön elfogadására sietett s leülteté őt egy tuskóra, melyre leterített párdubőr volt festve. — Kémény az ülés keveset, — jegyzé meg, — de őseink is ilyekre szoktanak volt letelepedni.

— Jó ez az ilyen szegény embernek, amice, a milyen én vagyok, — viszonzá erre az öreg úr, s nádbotjának kutyafejű sárkányára támaszkodott egymásra tett két tenyerével. — Sed dicat mihi rogo, kérem mondja meg, mikor is lesz az első szini produkciójuk.

— Holnap, spektábilis.

— Holnap? na jó. Maguk engemet amicék pátrónusságra kértek fel, én hát meg is akarok felelni ezen tisztességes hivatalomnak. Hány zártszékük is van csak?

— Épenséggel kétszáz.

— És egynek-egynek az ára?

— Két huszas, azonban minden tíz jegy után a tizenegyediket ingyen adjuk.

— A tizenegyediket ingyen? Adja hát ide nekem mind a kétszáz jegyet. Árát rögtön kifizetem.

Szini e szóra majdnem sóbálványnya változott, s már azon gondolkozott, nem volna-e jó orvost hivatni, hogy az öreg úron eret vágasson, mert agyába tolult alkalmasint a vér.

— Kérem csak gyorsan a jegyeket, mert kevés az időm, — vágott közbe a tudós úr. — Holnap új év napja, s ma már egymást érik házamnál a gratulánsok.

Szini előtt e szóra világos lett minden; a tudós urat tehát e nagylelkű pátrónuskodásnál sem hagyta el spekulatív szelleme. A jegyeket bizonyára gratulánsaira erőszakolja és még így 133 ft-nál 14 ftot nyer.

A színész az egész nyalábra való zártszékjegyet átadta pátrónusának s ez kiolvasva az érte járó összeget, távozni készült. Azonban az ajtónál visszafordult.

— Mondja, — kérdé, — hány tagból áll a truppjuk?

— Huszonháromból.

— Hm, hm, ezzel ugyan nem sokra mehetnek, de nekem mégis sok.

— Hogy értsem ezt?

— Holnap vacsorára akartam invitálni maagamhoz az urakat.

— És a hölgyeket?

— Azokat is igen, de még sem illendő az eféle nőtelen ember házánál a hölgytársaság.

— Így hát mi férfiakul csak 12-en vagyunk, mert a többi nő.

— Sic jam bene! így nagyon jól van. Tehát holnap mindnyájan vendégeim lesznek?

— Köszönettel elfogadjuk a meghívást.

— Ergo humillimus servus, amice! — s kalapját meglegyintve ismét néhány lépésnyire távozott az öreg, de csakhamar újra visszafordult. — Van az urak közt valami írástudó ember?

— Kérem, mi mindnyájan azok vagyunk. Többen a filozófiát meg a jogot is elvégeztük; én is ezek közül való vagyok, — jegyzé meg Szini némileg megbántódva a furcsa kérdés által. — Talán purizáltatni akar valamit a spektábilisz? erre akárhányan fognak ajánlkozni, mert sokunknak elkél a pár krajcárnyi diurnum.!

— Nem diurnumról s purizálásról van itt a szó, hanem arról, van-e köztük valaki, a ki egyszer-más-szor vidéki levelet, szini referádát szokott írni a pesti divatlapokba?

Szini elérte, hová céloz a vágás.

— Oh, van. E nélkül nem is lehetne ellennünk, mert vidéki városaink általán nem sokra becsülik az oly szintársulatokat, melyekről dicséreteket nem olvasnak a lapokban, s miután a közönségből kevés egyén vállalkozik e hivatalra, legtöbb esetben mi magunk dicsérjük fel magunkat Lepkefi, Virágvári, Szárca, Szarka, sat. álnevek alatt.

— Tehát most is fognak?

— Minden bizonynyal.

— Úgy kérném önöket . . .

— Megteszszük !

— De még azt sem tudja amice, hogy mit !

— Sőt igen ; sziveskedjék csak spektábilisz a szinterembe visszajöni.

Ezzel Szini karonragadta patronusát, s míg ő maga egy oroszlánlábú asztal mellé ült, melyen kényurak és zsarnokok a halálos ítéleteket szokták a száraz tintatartóból aláírni, addig a tudós úr figyelemmel kísérte a színész újjainak minden mozdulatát, ki egyszerűsmind nem mulasztott el minden mondatot hangosan ismételni, a mint azt a szinpodon levélíráskor tenni szokták.

„Kecskemét, január elején 1843. — kezdé Szini a levélírást. — Tisztelt szerkesztő úr ! Városunkat Varga László szintársulata meglátogatván, unalmas téli estvéinkre némi szellemi élvezetet szerzett. Anyagi éldeletű disznótorok és paszitákkal úgy is már torkig vagyunk ! — Népünk intelligenciájának dicséretére legyen mondva, hogy az előadások mindig fellésszámú látogatóknak örvendenek, de megis érdemli ezt egyrészt az igazgató fáradhatlan buzgalma, ki a nemzeti irodalom legújabb termékeit igyekszik bemutatni mindenha ; — más részt a szereplő színészek kitartó igyekezete, folytonos művészi játéka. A férfiszemélyzet igen erős, s köztük legjelesebbnek mondhatom Szini Lászlót, ki jó organuma, igyekezete s szí-

nészeti stúdiuma mellett országos intézetünknek is egyik legelőkelőbb tagjává válhatik.—Nem hallgathatom itt el K.M. ért, városunknak úgy tudománya, mint szívélyessége miatt köztisztelőben álló birtokosa azon művészetpártoló tényét, hazafias nagylelkűségét, hogy az első előadás alkalmával az összes zártszéki jegyeket, számszerint 200-at megvette, kiosztván azokat városunk műélványó polgárai között. Föntisztelt műbarát, (kinek nevét megemlítenünk tiltja szerénysége,) előadás után az összes színi személyzetet gazdagon megvendégelé úri házánál, megtörve így a színészet és színészek iránt nálunk megrögzött előítéletet.—Adjon az Isten a hazának számos ily derék honfit! — A viszonzlásig!

K a m i l. "

— Nos, hogyan van ön megelégedve e levéllel?
— kérdé Szini.

— Dicső . . De talán jó lett volna nevemet egészen kiírni?

— Koránsem. Így a hatás sokkal nagyobb, s a ki ki nem találná a nevezetes ember nevét, addig fog utána tudakozódni, míg nyomára nem jő.— Ezzel a színész összehajtotta a levelet s átadta a tudós úrnak.— Már most címezze ön azon szerkesztőségre, melyre akarja, s küldje el mielőbb.

XI.

Barátságért feláldozom szerelmemet !

Az első előadás estéje már a küszöbön volt, Borostyán elméjét azonban szerepe helyett egészen más dolgok foglalták el.

A pártfogása alá vett családon ugyan segített némileg, de azt még nem helyezte egész biztonságba. Szegény vándorszínész, ki pár nappal ezelőtt nem tudta, hogy hol hajtja le álomra fejét, most azon törte az eszt, hogyan boldogítsa egy családot !

— Azt az ominózus Szofoklest | Kánya uramtól mindenesetre visszaváltom, mert nem viselhetem el lelken, hogy valakit rászedtem, — gondolá, — s ha ezt nem tehetném másképp, felfedezem előtte az egész komoly tréfát s ő bizonyára őrizkedni fog a handaban dázástól, nehogy nevetségesse váljék. A pénz kitelik az első előadásból.

Ezután Eszter férjhezadásáról kezdett gondolkodni, de sehogy sem tudott rájönni, mikép vigye ezt véghez. — Mély tusakodásából ajtaján kopogás ébresztette föl.

Eszter jött be hozzá szemérmesen lesütött szemmel, s midőn a színész lelkes szemeivel merően rátekintett: szinte látszott, mint piheg ártatlan keble.

— Mi jó hírrel jön Édes Eszter?— kérdé, segíteni akarva a leány zavarán.

— Édes anyám hivatja Borostyán urat, mert Menyhért bácsi viseletét meg nem foghatja.

— Vagy úgy! Beh szórakozott ember is vagyok . . . egészen elfelejtettem a dolgot megmagyarázni.

— Óh, Borostyán úr sokat gondolkozik!

— Én?

— Igen,—szólt pirulva a lány. Többször láttam, mint hajtja fejét kezeire, s úgy elül óráhoszant, . . . ilyenkor bizonyára ábrándozik.

Borostyánban e szóra hirtelen egy gondolat villant fel; ez a leány ábrándos természetű, ideálképeket teremt magának, s ha ő hasonlítana valamit ideáljához? — ezen eszményi alakot minden bizonynyal szét fogja rombolni.

— Tehát kegyed azt hiszi, — szólt felkacagva — hogy sokat gondolkozom, s hogy fejemet lehajtva, ábrándozom? Alszom olyankor édes Eszter, igen, korhely virrasztásaimból szedem magamat rendbe!

Eszter mosolyogva, kétkedőleg rázta szép fejét.

— Oh én tudom, láttam . . .

- Mit látott?
- Egy darab papírt.
- S az oly különös?
- A papíron egy verset.
- Tovább!
- Az így kezdődött: Mondád anyám, hogy álmainkat — —
- S mit hisz e versről? Ugy-e szép?
- Nagyon, nagyon szép!
- S tudná annak szerzőjét becsülni?
- A becsülésnél többet érdemel.
- Részesítse tehát a többiben is barátomat, Szinit.

— Tehát Szini?

— Igen, ő verseket szokott írni, s én barátságából letisztázom neki.

Borostyán nem hazudott. Szini csakugyan szokott verseket írni, miket neki barátja letisztázott, s e verseket aztán elküldé Pestre a divatlapok szerkesztőihez, csakhogy azokból egyetlen sem látott soha napvilágot.

— Nézze kegyed, itt is van tőle egy csomó szerelmes dal, — folytatá Borostyán s az iratsomót Eszternek nyújtá. — Ezeket Laci barátom mind itt írta Kecskeméten, s valóban, mendhatom, hogy nem válnak érzelmeinek szégyenére.

Eszter, mint minden leány tenné, kíváncsian forgatá végig a lapokat, s félig hangosan olvasá:

-- Linkához, — Cornéliához. — A csalfa cupi-

dóhoz, — Flóra és én. — Epedés Flóra után. — Szini úgy látszik igen csapodár!

— Ne higgye azt! — vágott közbe a színész. — Ő úgy tesz mint Csokonai, ki Lilla alatt mindig egyetlen kedvesét értette. S ha tudná kegyed, ki ezen egyetlen!

— Bizonyára szép.

— Oh igen!

— Karcsú?

— Mint az özike.

— Szőke, barna?

— Sötét haja úgy árnyalja fehér arcát, mint fekete éj a hófödte tájat.

— Borostyán úr nagyon lelkesedik a szépség festésekor.

— Csak Szini szavait ismétlem.

— S az imádott neve?

— E-vel kezdődik.

— Tehát Emilia? Eulália, Eufrozina, Erzsébet, Ezüstke, Estike, vagy éppen Emerencia?

— Egyik sem, hanem Eszter.

— Csak nem gondolja, hogy — —

— De igen, éppen kegyed az, édesem.

Eszter e nyilatkozatra pirulva szökött ki a szobából, de zavarában magával vivé Szini verseit is. Ha már elvitte, bizonyosak lehetünk benne, hogy el is olvasta azokat.

Eszter távozta után Borostyán asztalhoz ült, s

néhány sorból álló levelet irt, — mely így hangzott:

„Kedves Nagyasszony! — Bocsásson meg, hogy személyesen nem magyarázom meg azt a furcsa könyvhistoriát, de sok a dolgom, — szerepeimet kell tanulnom, — egy pár barátomat meglátogatnom, — aztán a tegnapi disznótor után kissé bágyadtnak is érzem magamat — s végre tudom, hogy asszonyokkal az ember sokáig eldiskurál, erre pedig jelenleg nincsen időm. Most csak annyit akarok mondani, hogy az a könyv ugyan az enyim volt, de mivelhogy egy fabatkára sem tudtam becsülni, oda adtam Szininek, ki rasózta azt az öregre. Ő majd bővebb magyarázatot adhat.

„Éjjelre csak tessék jól bezárni a konyha ajtaját. Ma pénzt kapok, s egypár barátomat szándékszem megvendégelni. Nem hiszem, hogy reggelnél előbb jöjjenek haza. — Borostyán.“ — A levél borítékára ráírta: „nemzetes Dudás Mihályné asszonyomnak,“ s az egészet asztalán hagyva, hazulról távozott.

Midőn Eszter, anyja kérelmére újlag be akarta hívni a színészt, nagy megütközésére ennek szobáját ekkor már üresen találta; — de szemei a levélbe akadtak, melyet sietve vitt anyjához a legnagyobb kétélyek közt, mert sejdíteni sem birta annak tartalmát.

— Mondtam leányom, — szólt az özvegy nő a levél olvasása után, hogy ez a komédiásnép valóságos gézengúz, szemenszedett csöcselék.

— Ne mondja azt atyám! — esenkedék Eszter.

— Már ki hitte volna, hogy ez a halvány fiú, ez a Borostyán, a ki oly jószívűnek, becsületesnek, szorgalmasnak látszott, csak olyan korhely fráter legyen, mint a többi.

— Én még most sem hihetem, édes jó anyám.

— Itt van levele, olvasd.

Esztert borzadás futotta el a sorok végigolvasása után. Ily gorombán, 'ily kiméletlenül s ennyi szégyenkedés nélkül csak himpellér ember írhat, — s ez a Borostyán mily költői ifjúnak látszott.

E pillanatban szerény kopogás hallatszott az ajtón s a szabad szóra Szini László lépet be szokatlan fantasztikus öltözetben, melyet a „Két pisztoly“-ban alkalmasint mint Hugli borbély szokott használni.

Diszöltözetét megyszínű kvekker rézgombokra, nagy piros virágú zöld mellény, és világossárga nanking nadrág képezé, mely jól formált lábikráinak csak bokán fölül szolgált mezül; azon alul szűk kordovány csizma feszeltget lábfejein.

Haja fel volt sütve, bajsza gondosan kipödörve, nyakkendője csokorra kötve, kezei kötött fehér keztyűben s bal hóna alatt kávészínű lovászsapkája és vékony spanyolnád botja.

— Kit tetszik keresni? — kérdé az özvegy, ki egyáltalán sehonnan nem remélt ismeretlen vendéget.

— És nem méltóztatik engem felismerni? — válaszolt erre Szini a csodálkozás hangján, s egy úttal gyorsan ajkaihoz emelé Eszter anyjának kezét. — Én Szini László vagyok; szolgálatára, — ármányos sze-

repek személyesítője, de a mint remélem, rövid idő múlva valami városi hivatalnok. Igen, mert bár szép pálya a színészi pálya, de utoljára még sem szeretnék rajta negyven esztendeig bolyongani, mint a zsidók a pusztában. Kellemeit már élvezém, s torkig vagyok már velük, mint Izrael fiai a fürjekkel.

— Alig ismertem meg Szini urat, — szólt Dudásné. — Sokkal csinosabbnak tetszik előttem, mint mikor Borostyánnal együtt láttam.

— És Eszter kisasszony miként vélekedik? — vágott közbe a színész.

— Valóban azt hiszem, mintha . . igen; én is azt tartom, — válaszolt ez zavarodva.

— Hja ez onnan van, mert pár nap előtt még olyak voltunk, mint a hajótörést szenvedettek; Fehérvárott egész gadróbunkat konfiskálták, most azonban egészen ujjal vagyok ekvipirozva, — mint Don Juan mondá esküvője előtt. Azonban— folytatá— ha ez este a színházban lehetne szerencsém, remélem, még kevésbbé fognának rám ismerni mint Bábel lovagra. Apropos! jobban van már kegyed, asszonyom?

— Mióta sógoromat nem láttam, egészségesnek érzem magamat.

— Úgy bizonyára Eszter kisasszonynyal együtt, eljövend a színházba nemde? Szereti Eszter kisasszony a színjátékokat?

— Még nem ismerem, de nagyon kíváncsi vagyok rá.

— Ne mondjon kegyed se ellent asszonyom, ké-

rem. Épen azért jöttem, hogy meghívjam kegyeteket, s ha megnyerem tetszésüket, nagyon boldognak érzendem magamat.

— Mi nagyon gyöngő kritikusok vagyunk, — jegyzé meg az özvegy mosolyogva.

— Tehát mégis kritikusok! Úgy kérem, fogadják tiszteletem jeléül e pár színházjegyet. A zártszékek ugyan már elfogytak, de ezek külön készített ülőhelyek.

És ezzel Szini oly gyorsan, mint előbb, kezét csókolt s Eszter előtt hódolatteljesen meghajtván magát, el akart távozni. — Azonban az özvegy visszatartotta.

— Fogadja kegyed szives köszönetünket addig, — mond az éltes asszony, — míg tartozásunkat kegyed iránt leróhatjuk.

— Miféle tartozásukat? — csodálkozék Szini.

— Mily becsületes ember! — jegyzé meg erre az asszony.

— Mily derék, szerény férfi, — sohajtá Eszter. Ah Borostyánt épen ilyennek képzelém.

— Kegyed nem akar róla mitsem tudni, de higye el, hogy mi azt soha el nem felejtjük. Isten önnel barátunk.

Szini a fogadóba rohant, s mig szerepéhez öltözködött, nem győzött eléggé gondolkodni azon szives fogadtatás- és hálálkodásról, melyben Dudáséknál részesült.

Szétágazó nézetei mind egy véleményben jöttek

össze, s az: hogy először személye, vagy személyes sajátságai nem egészen érdektelenek előttük, továbbá, hogy biz ő — mi csűrés csavarás! de bizony komolyan szerelmes lett a szép Eszterbe, s ha Isten ő felségének is úgy tetszik,— sohajtá égre fordított szemekkel, — még e nyáron, vagy a jövőn elveszem.

XII.

F ü t t y.

Kecskeméten tán soha színházi előadás nem örvendett oly nagyszámú látogatóknak, mint milyennek a Borostyán által kiállított „R ó z s a.”

Kánya Menyhért uram volt a nap, illetőleg az est hőse; arca ragyogott a tekintély és kegyes leereszkedés miatt s hol egy-egy subás atyafi „adjon Isten!”-ét „fogadj Isten“-nel viszonzta, hol a kulisszák mögött a színészek és színésznők kezeit szorongatta barátságosan, biztosítván őket további pártfogásáról is s biztatgván, hogy aztán csak jól játszanak!

Midőn Kánya Menyhért uram kacagott az előadásnak, kacagott vele a zártszéken ülő kétszáz is, s ha elkezdett tapsolni, a „kétszázak“ mégyszáz tenyerének lármájától rengett a terem.

Dudás Mihályné és Eszter a szinpadnak egészen

közelében ültek, s a szoktalan látvány egész figyelmüket igénybe vette. Nagy elfoglaltságában végre őket is észrevette Kánya Menyhért uram s kissé bozsús hangulattal közeledett feléjük.

— Hát már nem érzi magát a sógorné betegnek ?
— kérdé gúnyos hangnyomattal.

— Valóban, mióta sógor úr abba hagyta látogatásait, sokkal jobban érzem magamat, — lön a rövid válasz.

— Ugy!? — kiáltott fel a tudós, összehúzott szemöldökkel. — Vagy tán az általam adott pénzmag használt legtöbbet? Lám, lám! a sógorné nem jól kezd gazdálkodni; a színház sokba kerül, így hamar fucs lesz a jólétnek, — s aztán ismét körmeim közt vagytok, — tevé hozzá gondolatban.

— Nem a magunk pénzén jöttünk színházba, — jegyzé meg Eszter félénken.

— Ahá! tehát már fogott magának cicisbeot, lelkecském ?

— Nem értem bácsi szavait.

— Akkor világosabban beszélek. Tehát már van valakid ?

E nem helyén ejtett kérdésre Eszter fülíg pirult, mig az özvegy, leánya kezét mintegy bátorítólag megfogva, a beszédbe vágott.

— Ha volna valakije Eszternek, higye meg sógor, hogy az jól meg lenne választva.

— Szép választás, mondhatom! — kacagott az öreg visitó hangon. Egy kis borzas színész, félig meg-

fagyva, félig éhenhalva, rongyos csizmában gyalog jön Fehérvárról háztűznézni. Épen összeilletek!

A szegény, betegségéből alig lábadozó özvegy halvány arcát e szemtelen beszédre haragos pirosság futotta el, míg Eszter, mint a héjától üldözött galamb, minden tagjában reszketett.

E pillanatban felgördült a függöny, s a darab további folyamába lépett.

Szini mint Bábel lovag, fantasztikus öltözetben jelent meg a deszkákon, s a közönség már az első felvonásban megkedvelvén őt, most minden szavát obligát kacajjal kísérte. Szini többször lopva Eszterre tekintett, s ha pillantása véletlenül annak égő szemeivel találkozott, új erővel, új zsenialitással folytatta játékát.

Egyszerre hangos éljenzés s valóságos tapsvihár tört ki, s hogy az est diadala tökéletes legyen, borostyánkoszorú repült Szini lábaihoz.

A koszorú Eszter legközelebbi szomszédságából jött, s a zavarban Szinivel együtt mindenki azt hitte, hogy azt a szép leány vetette oda, mit még jobban látszott igazolni Szininek Eszterhez intézett néma köszönete.

Pedig a koszorú is a tudós mecénás műve volt.

— Jól megy minden, — gondola magában s örömeiben kezeit dörzsölte. — Kedveseire nem lehet annyira féltékeny a színész, mint diadalaira. Ekce, mily ügyetlenül, mily megsemmisülve áll ott a háttérben Borostyán, s milyen pillantást vet vágytársára, mintha szemeivel akarná elnyelni. Ezeknek a fickóknak most

bizonyosan elég dolguk lesz egymással, s míg'ők egymás megrontására dolgoznak, majd én saját javamra igyekszem Eszter körül.

Most jelentéktelen szerepében Borostyán lépett az előtérre s midőn végigtekintett a nézőkön, úgy érzé, mintha az a rászegzett ezer szem egy-egy nyíl volna, mely testébe furódik.

Valami konvulzív borzadás futott végig tagjain s bátortalan, tompa, akadozó hangon kezdé el szerepét.

A közönség már benne volt a kacagásban, azért most is kacagott. De e derült kedv minden hangja egy-egy csepp méregként esett Borostyán szívére, mert minden hangban gúnyt, minden archban kárörvendő mosolyt vélt látni s hallani.

Tökéletes zavarba jött. A világ összefolyt szemei előtt s fülei zúgtak, mintha dicsőségének, vágyainak, reményeinek elharangozását hallaná. Nem látta többé a közönséget, nem hallotta a sűgő sipító szavát, hangja elkezdett fuldoklani, míg végre némán, mint űrült maga elé tekintve, köszöbor gyanánt megállott.

A közönség kacaja most zugássá, morgássá változott.

— Ki vele! ki vele! — hangzott pár torokból mindig harsányabban.

— A vihar kitört, forgassuk a vitorlát okosan! — gondolá a tudós úr, s két ujját fogatlan szájához emelve, olyat fűtlyentett, mely az általános zajon áthatott.

E hangra, mint kigyószúrásra, egyszerre felazókott mozdulatlanságából Borostyán s színészi dicsősé-

ge hóhérjára gyilkoló pillantást vetve, kirohant a szinfalak mögé.

— Megállj Borostyán! egy lépést se tégy, míg lelked háborgása le nem nyugszik, — szólt hozzá Szini, s elállotta barátja útját.

Borostyán dacos természete dacára engedett barátja szavának, s valami rozzant székre vetve magát, szótlanul temeté feldult arcát tenyereibe.

A néma csend pár percig tartott, mert Szini nem merte barátja fájdalmát biztató szavakkal még fokozni. Végre lassú léptekkel feléje közeledett s kezeit gyöngéden vállára tévé.

— Más a te hivatásod Sándor; mondj le a színészetről! kéré őt esdő hangon.

Borostyán hevesen felüté fejét e szóra, s átható szemeit barátja arcára szegzé. Az mozdulatlan, búskomoly maradt.

— Igazad van! — kiáltott. — Belőled most a barátság hangja szólt, s látom arcodból, hogy kudarcom mai diadalodat megkeserítette. Ide kezedet László! ma még az álfalak közt játszottam; holnaptól fogva egy ország előtt akarok szerepelni. Borostyán a színész ma meghalt, de hamvaiból feltámadt Petőfi, a költő!

Szini hévvel szorítá meg az odanyujtott jobbot.

— Én is ma utoljára léptem fel, — jegyzé meg.

— Tán megbolondultál? És mai győzelmed, a nyert borostyán?

— Nyomorú ajándék, melyet a közönség, e leg-

nagyobb zsarnok oszt, s melyet holnap letéphet fejéről.

— Ha így beszélsz, azt kell hinnem, hogy sohasem volt hivatásod a színészethez.

— Igazad van — csak a szerencse emelt.

— S mihez kezdesz most?

— S azt kérddheted? . . .

— Lásd, mennyire zavartá tőn ez est, — jegyzé meg keserűn mosolyogva a színész, — saját tanácsomat elfelejttem! Szeresd Esztert, s hidd meg, boldog leszel.

Borostyán, vagy ha már most jobban tetszik — Petőfi mélyen szemére húzta kalapját s gyors léptekkel távozott.

— Szegény fiú, — szólt Szini távozó barátja után tekintve, — mily hamar teljesült jövőndölésed. Alig énekléd pár hó előtt:

Színészsé lettem. Megkapám

Az első szerepet,

S a szinpadon először is

Nevetnem kellett.

Én a szerepben jó izűn

S szivemből neveték;

Pályámon, — oh úgy is tudom,

Leend ok sírni még!

Szini a mecénás meghívását a vacsorára nem fogadta el; baráti szívének nem eshetett jól a vig cimborák mulatozása, meg e mellett nagyon nagy ellen-

szenvet kezdett érezni a tudós úr iránt, kinek lelkén a fekete foltokat mint felhőket látá összetornyosulni; azért szerepét elvégezve, tarkabarka ruházatját lerázta magáról s a szintén távozni készülő Dudásék elé sietett.

— Megengedi asszonyom, hogy e néptelen utcákon haza kísérhessem? kérdé, s az özvegyet s leányát karjaira fűzé.

— Ön boldog lehet ma, nemde? — szólta a beszédet elkezdve Eszter.

— Hogyan érti ezt kisasszony?

— Oly nagy tömegnek tetszését megnyerni, a milyen a mai volt, mindenesetre boldogság lehet, kivált az ön pályáján.

— Higyje meg Eszter, az a zajos fogadtatás csak percre kábíthat el, s holnap sorsom az lehet, a mi ma Borostyáné volt.

— És megzavarodhatnék kegyed annyira?

— Oh igen! Ma egy pilantásnak, a kegyed szeminek köszönhetem egész diadalomat; kegyed szemei gyújtották lángra egész valómat, s midőn játszottam, csak kegyednek vágytam tetszeni. S tetszettem? — kérdé szerényen, rövid szünet után.

— Bámultam önt!

— Lássa Eszter, ez a nyilatkoza engem boldogabbá tesz, mint ezer ember egyhangú helyeslése, s azon koszorú, melylyel megjutalmazott . . .

— Mit beszél Szini? — kérdé csodálkozva a leány.

— Tehát nem kegyed dobta azt nekem?

— Bár megérdemelte, de erre nem is gondoltam.

— Kitől jött tehát?

— A bácsitól!

— Gyalázatos ármány! — kiáltott fel Szini haraggal, s elővonva a keblébe rejtett borostyánkoszorút, azt lábaival azt utca sarába tiporta.

— Mit cselekszik ön?

— Megsemmisitem a gyalázat ajándékát. Most látom, hogy felemelésemmel buktatta meg Kánya barátomat.

— Ön nemesszívű férfi, jegyzé meg Eszter, s gyöngéden megszorítá Szini kezét.

— Ily jutalmat a dicsőség minden babérjaért nem adok, — sugá a színész. — Eszter, kegyed nagyon boldoggá tett.

Mig Szini a szerelem boldog ábrándjaiban ringatta magát, addig Borostyán keblében szilaj indulatok dúltak.

Vágyai legszebbikét ma temette el. — Búját csak borba fojthatta, csak vig cimborák társaságában felejtethé legközelebbi multját, csak azok közt építhett magának új reményeket.

Mellére hajtott fővel, tántorgó lépésekkel a legelső kocsmába toppant be, a honnan a tivornya hangjai kihallatszottak.

— Bort csapláros! miljom átok, bort! — kiáltott egy magános sarokba vetve magát s öklével hatalma-

san csapva az aztalra, hogy szintűgy rengett belé a ház.

A bor s az erőszakolt jó kedv nem részegithette őt meg jobban, mint elvesztett paradicsoma, a színészet fölötti fájdalma.

Jó hajnal lehetett már, midőn csillapult kedéllyel baza botorkált. A kerítéstelen udvaron jutott eszébe csak Eszter, barátja Szini, s hogy ő e két lényt egymásnak szánta.

Dörömbölve, káromkodva, ajtókat csattogtatva ment be szobájába.

— Beh kár szegény Borostyánért, — sóhajtott a vad zaj hallatára Eszter. — Bizonyára a sok szenvedés miatt jutott erre az életre.

— Mindig mondtam lányom, hogy nem nézek én ki jót ebből az emberből, — viszhangozá az anya. — Már első látásánál hogyan megijedtem! Már a mi Szinit illeti, az egészen más ember.

— Igazad van anyám — g ondolá Eszter s a sötétben is elpirult ezen önkénytelen vallomására.

Borostyán pedig magaviseletével tökéletesen megelégedve, kemény ágyára heveredett, honnan csak néhány perc múlva lépett asztalához.

— A színészetről lemondtna; írjuk hát meg búcsúzóinkat! — mondá magában, s elkezdé e három versszakot írni, melyet aztán, midőn Vahot Imre Divatlapja mellé segédszerkesztőtől hivatott, még két szakkal megtoldott:

Szép élet a színészi élet,
 Ki megpróbálta, tudja jól,
 Bár ellene a balitélet
 Vak órjásának nyelve szól.
 Hogy én lelépek a szinpadról,
 Szivem nagyon, nagyon beteg. —
 Isten veled regényes élet!
 Kalandok, isten veletek!

Igaz, hogy ottan a rózsának
 Sokkal nagyobb tövise van,
 De oly rózsákat mint ott nőnek,
 Máshol keresni hasztalan.
 Mindezt szivemben igazolják
 Kétévi emlékezetek.
 Isten veled regényes élet!
 Kadlanok, isten veletek!

De sorsom egykor még ezt mondja :
 „Eredj, a honnan származélek,
 Légy, a mi voltál, légy színész!”
 Hát addig is, míg újra elzárt
 Mennyországomba léphetek :
 Isten veled regényes élet!
 Kalandok, isten veletek!

Petőfi még ez éjjel összeszedte néhány könyvből
 álló vagyonát, költeményeit keblébe rejté s kora
 hajnalban kiindult a Pestre vezető országútra.

Mintegy félóraig egy kopasz jegenyefa derekához
 támaszkodva várakozott. Lelke a messze jövőben szár-
 nyalt s nem is látszott észrevenni, miként szórják nya-
 kába a zuzmarát a fa csörgő galyain krákogó varjuk.

Merengéséből ostopattogás ébresztette föl. Két megrakodott, ötlovas szekér közeledett feléje.

— Mit visznek atyafiak ? — kérdé szerény hangon.

— Szalonnát.

— Hová iparkodnak ?

— Pestre.

— Mennyiért vinnének engem magukkal ?

— Tudja az ifjúr, szolt az egyik szekeres, — látom, hogy maga szögény embör, hát azért fizessön csak két icce bort, asztán üljön föl a szekérre Isten nevében.

Szegény Petöfi! nem is fizethetett volna akkor sokkal több fuvarbért. Felmászott hát a gyékénynyel fődött szalonnahegy tetejére, vékony köpenyébe burkolta magát s a csonttá fagyott úton ama magyar Babylonba döcögött, melynek kevés idő múlva ő lett egyik legnagyobb nevezetessége.

* * *

Midőn Szini másnap Dudásékhoz beköszöntött, még csinosabban volt öltözve mint tegnapi, s mondhatjuk, hogy a választékosság külalakjának nagy előnyére szolgált.

A szobába lépve, Esztert egyedül találta, ki éppen az ő verseit forgatta s most azokat pirulva s zavarodottan rejté el. Szini e rá nézve kedvező körülményt nem akarta észre venni.

— Igen örvendek, kedves Eszter, hogy egyedül találom, — szólt fontos hangnyomattal, — mert néhány kérdést akarnék kegyedhez intézni, melyektől életboldogságom függ. Megígéri, hogy válasz nélkül nem hagyja kérdéseimet?

— Beszéljen ön, — viszonzá Eszter alig hallhatólag, és sejteni kezdé Szini szendékát.

— Mindenek előtt Eszter, én szeretem, imádom kegyedet! — kezdé a színész, — s mielőtt kegyed irántami vonzalmáról kérdést intéznék, szükségesnek tartom jellemzésemet adni úgy, a mint magamat ismerem. — Én színész vagyok Eszter, s hatalmamban állottak volna mind ama gyöngéd, virágos, hódító kifejezések kegyed irányában, melyekkel a szinpadról a közönséget annyiszor elragadtam, könyekre indítottam; de én kegyednek csak azt mondom: Eszter én szeretlek! Ebből látja, hogy nyílt, egyszerűen őszinte vagyok.

A leány nagy, ígésző szemeit pillanatra Szinire veté, de csakhamar lesüté azokat.

— Eddig erényemet adtam elő, — folytató Szini, — hadd mutassam ki most hibáimat, melyeknek legnagyobbika a könnyelműség. Könnyelműségből elhagytam pályámat, s szinpadra léptem, hová csak az élet tarka bohóságai, a kalandok, s nem a hivatás vonzott. E szép élet kevés öröme közt nekem is kijutott a bő szenvedés, s ez elhatározhatta velem, hogy mondjak le az ösvényről, melyen boldogságom felé nem remélhetek közeledni, ha — — —

— Tehát ön lemond a színészetről? — kérde Eszter önkénytelenül örömet kifejező arccal.

— E miatt örömet kifejező arcát látva, igen, — jegyzé meg az imádó s kedvese kis kezét ajkához emelvé. — S most — folytatá kérő tekintettel, — kérdem : szerethet-e engem, akar-e nőm lenni?

Eszter hallgatott.

— Lássa Eszter, én könnyelmű voltam, de többé nem vagyok az, mert épen kegyed iránti igaz szerelmem egész belső valómat megváltoztatta. Eszter! tagadó válasza boldogtalanná fog tenni — örökre, de ha Borostyánt szereti, vallja meg, — én lemondok!

— Igaz, vonzalommal viseltetem Borostyán iránt első látása óta, viszonzá Eszter némi belső tusa után — de nem szeretem őt, csak szánom szegényt.

— Tehát? . . . .

Felelet helyett a leány Szini keblére borult, ki forró öleléssel szorítá őt keblére.

Dudásné e pillanatban toppant be, mire Eszter ijedten, egészen elpirulva bontakozott ki kedvese karjaiból.

— Mi ez gyermekem? — kiáltá csodálkozva.

— Én szeretem Esztert, — szólta Szini határozottan.

— Ah úgy, azt elhiszem? — viszonzá a nő gúnyosan.

— És Eszter viszonozza érzelmimet.

Az özvegy kérdő pillantást vetett lányára, s ez válasz helyet anyja nyakába borult.

— S mit szándékozik kegyed lányommal tenni?

— Nőül veszem.

— Lányom sohasem lesz komédiásné!

— Hát annyira utálja kegyed a színészetet? —
kérdé mosolyogva Szini.

— Nem, hanem a pályát, melyen ritkán terem
meg a házi boldogság.

— Én már előbb lemondtam róla.

Szini most kalapját vevé, Esztert megölelte s tá-
vozott.

— Nehány hét múlva viszontlátjuk egymást, —
szólt menetközben, s akkor a pap előtt ismétlem, mit
most kegyednek ígértem asszonyom. Isten veled
Eszter!

XIII.

Petőfi és Pönögei Kis Pál.

1843 elején az irodalom akkori leghatalmasb bajnokaihoz, az Atheneum fejedelmei-, Vörösmarty- és Bajzához gyakrabban kopogtatott be egy halvány, az élet nyomorúságai miatt beesett arcú, s az átvirrasztott éjek miatt mélyen bennülő szemű ifjú, kopott, nagyon szegényes öltözetben.

— Mi jót hozott öcsém? — kérde a jólelkű Vörösmarty azon szelid hangon, melyen minden szívet megnyert, s melylyel az ifjúságot, kivált az irodalom sikamlós terére lépő kezdőket annyira magához tudta vonzani.

Azidegen szótlánul kis beírt papírsomagot nyújtott át.

— Ah, költemények? — kérde Vörösmarty mosolyogva, midőn az iratokra tekintett. A ki ezeket írta, valóban szépen ír.

— Pedig nem betűket, de eszméket akar szépen írni.

— Az derék; majd meglássuk, ha teljesül-e akaratja;— vágott közbe az irodalmi mentor jókedvűen. Kérem, csak hagyja nálam, majd elolvasom.

Az ifjú távozni készült.

— Megálljon, kérem. S ki küldi ezen költeményeket?

Az idegen e kérdésre, mely őt inas, vagy szolgaként tünteté elő, megrázkódott s megsértett büszkeséggel emelve fel szemeit a jószívű kérdőre, így szólt:

— Legjobb barátom!

— S ha szabad kérdenem, hogy hívják barátját?

— Petőfi Sándor!

— S miért nem lehet Petőfi úrhoz személyesen szerencsém? Petőfi Sándor nevére nagyon jól emlékezem, mert már az Atheneumban feltűnt mint Petrovics.

— Petőfi szégyenel tisztességes helyen megjelenni, mert büszke, s öltönye oly rongyos, mint az enyim, — válaszolt az ifjú.

— S kegyedet, Petőfi legjobb barátját, hogy hívják?

— A többi közt nekem is van a csomagban pár költeményem, Pönögei Kis Pál aláírással, — s ezeket mondva eltávozott.

Midőn másodszor, harmadszor jelent meg a kopott öltözetti ifjú Vörösmartynál, ez a legnagyobb szíveséggel fogadta őt, leültette maga mellé, megdicsér-

te költeményeit s biztosította róla, hogy azokat egyenkint ki fogja adni az Athéneumban; azután kérte, hogy beszéljen neki jó barátjáról, kinek eddigi költeményeiben is az óriási lélek erejét látja.

És az ifjú lefestette barátját, lefestette annak jó és rossz szokásait, hibáit, melyeket bármennyire is igyekszik, nem bír leküzdeni; lefestette mult életét, jelen szenvedéseit s nyomorát és jövő vágyait. — S a magyar irodalom egyik vezére oly örömmel hallgatott szavára, s biztatta az ifjut, hogy ne hagyja barátját csüggedni, s ne ijedjen tőle vissza, ha dicsősége koszorújának minden levelét szívének egy-egy csepp vérén kellend megvásárolnia.

Az ifjú távozása előtt jó Vörösmarty felnyitotta íróasztala fiókját, s kis szalmapapirba takart csomagot nyújtott át neki.

— Ennek felét tartsa meg kegyed maga számára, a felét pedig adja át üdvözetem mellett barátjának.

Pönögei Kis Pál önkénytelen köpenye alá rejté kezét, s midőn a csomagra tekintett, halvány arcát egyszerre lángpirosság futotta el.

— Nem hiszem, hogy alamizsnával akar ön minket megszégyeníteni, a miért nyomorunkról beszéltem, — szólott elfojtott hangon. — Uram, mi az inség között is büszkék vagyunk!

— Helyes, nagyon helyes! — kiáltott fel Vörösmarty örömmel s a szegény fiút keblére ölelte. — De irányomban álbüszkeséget mutat kegyed.

— Hogy értsem ezt?

— E csomag nem alamizsna, hanem önök költeményeinek tiszteletdíja, mit okvetlen el kell fogadniok, — s ezzel a papírt látogatója zsebébe csúsztatá.

Egyszer találkozik [Vörösmarty a színházban szekesztőtársa és rokonával, Bajzával, s beszélgetésük közben szóba jött Petőfi neve.

— Ismernünk kell ezt a lángészt, — kiáltott fel Bajza, a félelmetes kritikus. — Bárhonnan, de fel kell őt kutatnunk.

— Ezt a dicsőséget már csak magamnak tartom fen, — jegyzé meg társa mosolyogva.

— S mikép gondolod azt kivihetni?

— Ismered Pönögei Kis Pált?

— Azt a torzomborz hajú halvány fiút?

— Igen, a ki Petőfi költeményeivel látogatott meg minket.

— Kifejezésteli arcát nem egykönnyen lehet elefelejteni.

— Tehát ez a Pönögei Kis Pál, (kiből in klausulam legyen mondva, szintén igen sokat jósolok,) fog minket Petőfihez, lakására elvezetni.

— Ezt kétklem, mert Pönögei, ki oly gondosan nimbusba burkolja barátját, nehezen fogja azt eláruhlatni.

— S mégis el fogja árulni! Hallgasd meg tervemet. Ha Pönögei Kis Pál, kivel már barátságot kötöttem, közelébb meglátogat, mihelyt tőlem távozik, tüstént fogom kalapomat s őt lépésről lépésre nyomban követem, míg meg nem látom, melyik házban tűnik el

Igy megtudjuk Petőfi lakását s más nap együtt megyünk hozzá követségbe, hogy bevezethessük őt az írói körökbe. — Ha nélkülözésben, nyomorban találjuk, szerzünk számára vala mi pénzforrást, mert ezt tennünk szent kötelességünk. Ilyen nagy becsű gyémánt-ra, mint Petőfi, ki szerényen álnév alá rejtí magát, mint a drágakő az agyagrögbe, — nagyon nehezen akad az ember, de épen azért oly becses, mert nagyon nehéz feltalálni. — Nos, mit szólasz tervemhez?

— Dicső, nagyon dicső! — kiáltott Bajza elragadtatva.

S a két komoly férfi gyermeketeg örömmel, valóságos benső örömmel ragadta meg egymás kezét, végzetlenül jól esvén lelküknek, hogy a lappangó lángészt majd a világ elé hozhatják.

Ez a valódi nagyság, mely nem félti saját dicsőségét; tündöklő nap, mely a ragyogó csillagok mellett még jobban feltűnik, s rátok gondolva, nagy szellemek! mindig eszembe jutnak napjaink romboló démonai, ama bőszi irigy had, mely a bitorlott bakó bárdal, — miután a jobbák bírószeke ellen el nem ítélteti, legalább nyakát ígyekszik szegni a valódi tehetségnek, s fennen kürtöli, hogy az ész, az esztetika törvénye szerint, — melyhez ő épen annyit ért, mint cigányhóhér a korpus juriszhoz, — küldé áldozatát a semmiségbe. Pöffeszkedő holdnak tartalak én titeket, mely nagyobbnek hiszi magát, mint ama, fölötte millió mértföldre levő csillagok, s mely elsápadva búvik a

bércek ormai mögé, midőn közelében, teljes dicsfényében kel fel a nap.

— — — Napok múltak, hetek múltak s a halvány ifjú nem jelent meg többé Vörösmartynál, de azért ez mégsem hagyott fel minden reményével, hogy vele találkozassék.

— Száz forint jutalmat tűzök ki annak számára, ki előhozza nekem Petőfit, — szól ismét egyszer Bajzához.

— Ugyan hová gondolsz, Mihály?

— Nem vagyok gazdag ember, az igaz, de ismerettségét többre tudom becsülni minden kincsnél.

— Nem is a kincsről van itt a szó, hanem arról, mikép nagyon furcsa dolog kurrentáltatni a költőt, s száz forintot tűzni ki a fejére, mint Zöld Marciéra.

— Igazad van, nagyon igazad, — nevetett Vörösmarty s csak ezen megjegyzés által hagyta feltett szándékát legyőzetni; azt azonban mégsem mulasztotta el, hogy minden barátját szépen meg ne kérje, miszerint, ha az ország bármely szélén Petőfi nevű emberre akadnának, arról tudósítsák őt rögtön, vagy ha lehetséges, vezessék hozzá személyesen.

A ki Petőfi életiratát olvasta, ha nem is mondanók meg, eddig már tudná, hogy Pönögei Kis Pál nem volt senki más, mint ő testestül lelkestül. — Ezen újabb álnév alá rejtezésének több oka volt: először is tapasztalva, hogy Petőfi néven már eddig is mily népszerűséget vívott ki, meg akart róla győződni, vajjon e hódolat nem-e csupán nevét, hanem költeményeit is

illeti, másodsor pedig, szégyelve nyomorát, nem akarta a Petőfi nevet, s annak fényét az emberek számközlése által meghomályosítani. Ő nyomorgott s rongyos öltözetben járt, de nevét tisztelettel emlegették országszerte.

A mint Vörösmartytól átvette költeményeinek díját, éppen akkor akadt kezébe valamelyik divatlap, melynek ujdonságai közt azt olvasá, hogy Varga László szintársulata, e napokban Pozsonyba utazik, hogy ott az országgyűlésre jött fiatalság estenden a napi komoly politikai vitatkozások után szini előadásokban szórakozhassék.

Mig Petőfi Vörösmarty szállásáról a legközelebbi kávéházba sietett, útközben elhatározta, hogy a most kapott egész összeget tüstént Kánya Menyhért uramnak küldi Kecskemétre, s így lassankint kifizeti ama száz forintot, melylyel véleménye szerint még mindig tartozott a tudós úrnak. Ama ujdonság elolvasása után azonban elhatározása egyszerre megváltozott.

— Most még el nem küldhetem a pénzt, — mondta magában, — mert Pozsonyba kell mennem, ismét színész leszek; bukásom tanúi ottan nincsenek, más a nép, más a közönség s még dicsőséget arathatok.

Hiába búcsúzott tehát el a színésztől, s teljesült titkos sejtése:

De sorsom egykor még azt mondja,
Ha majd rám megbékülve néz:
„Eredj, a honnan számtüzelek,
Légy, a mi voltál, légy színész!”

A sors csakugyan kibékülve kezdett reá tekinteni s költői pályája fényes jövőt kezdett számára ígérni, s ő mégis újra elhagyta azt, a mire született, s mostoha jövője útját választotta.

A legközelebb Bécsbe induló gőzösön ott volt Tháliának öt oly szent buzgalommal imádó papja is.

XIV.

A nemzet költői a pozsonyi országgyűlésen.

Megkezdődött az 1843-iki pozsonyi országgyűlés és nagy szorgalommal, előre elkészített ékesenszólással gyülekeztenek arra Magyarország ötvenkét vármegyéjéből a törvényhozó honatyák, ékesen kisujtásos, paszomántozott és kiprémelt ősi öltözetükben, kísérve illő számú, pelyhedző ajkú vig jurátusoktól, kik azon reményben jöttek ide, hogy a törvényben gyakorlatot fognak szerezni, s kiket édes szülők azon reményben bocsátottak útra, hogy kilenc hónap alatt gyakorlatot fognak szerezni azon tudományban, miképen lehet egy ember hét megére szóló makaóistává.

Nyugovóra járt már a nap, midőn a Duna sík tükréről három mozsárlövés hangzott, minek hallatára a cél nélkül sétálók, a kíváncsi tömeg s az ismerőik vagy rokonaikra várakozók a gőzös kikötője felé si-

ettek, mert Pestről e pillantban érkezett meg a „Pannónia.”

A tömeg közt hajócövekhez támaszkodva állott egy husz-huszonkét éves ifjú; halvány, beesett arccal s a legkiáltóbb nélkülözésről tanúskodó öltözetben, mely a körülötte hemzsegők divatos pompája által még inkább feltűnt.

Az ifjú szemeit maga elé, keresztbe vetett lábaira mereszté, mintegy csizmáit vizsgálva, mintha az azon észrevehető kopottságból a világ mulandóságaira akarna következtetni.

A gőzösből ki kezdettek szállani az, érkezettek, de az ifjú még az erre keletkezett sürgés-forgásra sem látszott érdekeltnek.

A hajóról legelől két igen tisztességes úr lépegetett kifelé: Kubinyi Ferenc, és Huszár Károly, Nógrádmegye követei. Oldalukon egy alacsony termetű, cingár testalkatú, eleven szemű, görbe sasorrú fiatal ember lépegetett délcegen, s kellemes lírai tenorhangon, valóságos nógrádi palóc dialektusban osztogatott parancsokat a cselédség közt, kiben testhez álló magyarkájáról s oldalán fityegő görbe kardjáról mindenkinek felismerhette a törvénygyakorlatra jött jurátust.

— Megengedjenek domini szektábiles, — szolt a fiatal ember a követekhez, hogy önöket tovább nem kísérhetem; de mielőtt elszállásolnám magamat, kissé körül akarok tekinteni a városban.

— Jól van Kálmus öcsém, csak menj. Tudom; nyughatatlan az ilyen fiatal vér, — válaszolt Kubinyi,

s erre mindkét úr barátságosan rázta meg a fiatal ember kezét.

A követék távozta után megint oda fordult a jurátus a cselédekhez.

— Magok csak vigyék a holmit Pösch fogadójába ; a pincér majd megmutatja a szobákat.

— Pontosan megtesszük, — felelt a huszár, — hanem Lisznyai úr is Poschnál fog lakni ?

— Igen, a követ urak szomszédságában.

A hajócövekhez támaszkodó fiatal ember e szóra a jurátushoz közeledett s kopott, csurgóra álló kalapján egyet billentve, kérdé :

— Ön Lisznyai, uram ?

— Úgy van, én Lisznyai vagyok, — válaszolt ez, szemével végigmérve a kérdőt.

— Lisznyai Kálmán ?

— Igen, Lisznyai Kálmán de eadem s családjára nézve Damó Transylvaniensis. De miért kérdi ezt kedgyed : tán nyomozó levelet bocsátottak ki ellenem ?

— Nincs több, e néven nevezett rokona, ismerőse ?

— Tudtommal nincs.

— Úgy engedje meg, hogy Lisznyai Kálmánnak, a költőnek kezét szorithatsam.

Lisznyai darabig szótlanul tekintett végig a különös ismeretlen s tétovázva nyújtá oda kezét. Ha valaki személyünk által elragadtatik, az mindenesetre hizeleg hiúságunknak, de mégis mindig jobban szeretjük ha ezen valaki jókinézésű ember s nem peregrinus.

— Nos, édes barátom, kegyed már ismer engem, — szólamlott meg Lisznyai némi szünet után, — azonban a bemutatás kölcsönös szokott lenni; — nem tudhatnám kegyed nevét?

— Én Petőfi Sándor vagyok.

— Petőfi?! — kiáltott fel Lisznyai a legcsodálkozóbb hangon s az idegent szeretettel szorítá e név hallatára kebléhez, mint valami rég nem látott testvért.

— Te vagy Petőfi, valóban te? — kérdé ragyogó arccal, kezeit vállára téve s így mustrálva a peregrinust egy lépésnyi távolról, mintha az egész embert szívébe akarná lefotografirozni; aztán ujlag megölelé s karját karjába fűzve elvonszoló magával a ligetnek nevezett szigetre, mely azon időben a fiatalság s a város szép hölgyeinek kedvenc mulatóhelye volt.

Mit s mennyit beszélt a két fiatal költő azon három óra alatt, melyet a ligetben töltött, nem tudjuk, hanem hogy, midőn Posch fogadójába léptek, már nagyon jó kedvük volt, arról bizonyosságot tehetnek azok, kik akkor őket látták.

Lisznyai szobája ugyan nem volt nagy, de elég tágas arra, hogy két fiatal ember barátságosan megférhessen benne. Midőn Lisznyai az ajtót betette, oda fordult Petőfihez s kérdé?

— Sándor, azt az egyet magyarázd meg nekem, miért rejtegeted magad annyira, midőn mindenki ismerni óhajt.

— Midőn ez teszem, csak a csalógányt követem,

mely a bokor legsűrűbb rejtekébe huzza magát, midőn énekel. Egyébiránt ezt a hasonlatomat ne vedd öndicséretül. A csiripelő tengelicek az országút fáira röppenhettek, mert mindenkinek tetszik tarkabarba tollazatuk. De mondd, minek tartottál, midőn először megszólítottalak?

— Valóban nem tudtam volna benned Petőfit elképzelni, — válaszolt a kérdett zavarral, aztán egyet gondolva, folytatá: Igazad van Sándor, a világ sokat ad a külsőre, s azért ha meg nem bántanálak, kérnék valamire. — — —

— Csak bátran, ki vele! Nemde, az akarod mondani, hogy öltözködjem csinosabban?

— Valóban azt.

— Pedig kívánságod csak este teljesülhet, midőn aranyujtásos cselédruhában hordom a szinpadra az asztalokat, vagy midőn a herceget jelentem be a marquisnak.

— De a fizetésed?

— Húsz váltó forint egy hónapra, az is legtöbbször a jó Isten nevére utalványoztatik! *)

— Így aztán már tökéletesen az Istenre kell bíznod ruházatodat, — nevetett Lisznyai a fiatalság jókedvén s kacagását Petőfi viszhangozá, ki az élet tragikumában is sokszor komikumot talált, míg máskor

---

*) Petőfi ezen időben is Sz—szintársulatánál volt igen alárendelt minőségben alkalmazva s Borostyán álnév alatt szerepelt.

az élet vig jeleneteit a világgyűlölet fekete szemüvegén át tekintette.

Liszniai most az egymásra halmozott podgyászhoz lépett.

— Látod Sándor ezt a két bőröndöt? Ezek teli vannak mindenféle fehérneművel s ruhával; az öregem annyira ellátott az útra mindennel, hogy még a zsidónak is juthat belőle elég.

— S hova céloz e beszéded? — kérde Petőfi elpirulva.

— Tudtam, hogy megharagszol; de ha jó barátom vagy, fel fogsz öltözni az én ruhámba, a tiedet pedig emlékül nekem adod, s ezzel Liszniai feltártá a bőröndöket, melyekből csak úgy mosolygott kifelé a sok szép fehérnemű, pitykés dolmány s egyéb requisitum.

— Isten neki! — szólt végre elhatározva magát Petőfi. — De a mint látszik, náladnál kissé magasabb vagyok. Ruhád úgy fog rajtam állni, mint a hogy Boz Dickens iskolás gyerekeit főtik.

— E miatt ne aggódjál. Most jut eszembe, hogy áldott jó öregem még tavál csináltatott számomra egy jó hosszú tág öltözetet, hogy ki ne nőjek belőle. Ez még egyszer sem volt rajtam, épen rád fog illeni.

A kérdéses öltözék a sok holmi közül előkeresett s midőn azt Petőfi magára vette, egészen átalakult, csinos, délceg fiúvá változott.

Levetett ütött-kopott öltözetét pedig később egy

igénytelen pozsonyi polgár szerezte meg, s mai napig is mint nagybecsű ereklyét őrzi. Ezen becsületes ember Willim nevű szabómester az apácasoron.

Nehány nap mulva este három fiatal ember ült Posch étteremében, kik egymás közt nagy tüzzel beszéltek a költészetről s szidták nagyban a német szentimentalistákat s a francia realistákat, a mint azt magyar s minden nemzetbeli poéták egy más közt tenni szokták.

A vitatkozók közül kettőt már ismerünk: a középben ülő Liszniai, kinek minden hajaszála égfelé áll, mintha elektrikus flúdium vette volna magát belé; jobbról mellette Petőfi, s balról a mélyérzésű Vahot Sándor, a testi lelki barátság példányképe, kit baráti feláldozása élő halottá tett.

— Pajtás! már régen ülünk s beszélgetünk itt együtt,—fordult egyszer Vachot Sándor Liszniaihoz, — de még azt a bozontos hajú faksimilédet nem ismerem.

— Nos, hát megismertetlek vele.

— Erre felállott Liszniai s Vachotra mutatva szólott:

— Ime Vachot Sándor barátom, szívembe foglalt gyémánt!

Petőfi Vachotnak nyujtá kezét.

— Ez pedig,—folytatá, mosolyogva Petőfire mutatva, — kenyeres pajtásom, az ország legroszabb komédiása, de legjobb költője — —

— A nevét, nevét!

— Neve Petőfi Sándor.

— Mit! Petőfi! — kiáltott fel Vachot meglepetve.
— Jer keblemre druszám: — s a két Sándor összeölelkezett mint egy fának testvérágai.

Az ölelkezés befejezte után Vachot kezét szorított a költőkkel s búcsúzni kezdett.

— Hová ily rögtön, Sándor?

— Még ez éjjel Pestre! — s e szóval kirohant az étteremből.

Jó Vörösmarty Vachot Sándort is megkérte, hogy tudakozódják Petőfi után s adja tudtára, ha valahol föllelné. Fel is lelte végre, de ezt az örömhírt személyesen akarta megvinni az ország fővárosába.

Negyednapra visszaérkezett Pozsonyba s Petőfi-nek két levelet nyújtott át. — Az egyikben felszólítá Petőfit a Kisfaludi-társaság, hogy nagy örömeire szolgálja, ha számára illő díjazás mellett külföldi regényeket fordítana, miket a társaság fogna kiadni.

E felszólításnak engedett Petőfi, — odahagyta a neki nem való színészetet, — de ismét nem végkép, — lement Pestre, onnan Gödöllőre, hol a „Koros hölgy“ és „Robin Hood“ című regényeket fordítá le; ezeket csak németből, de később a klasszikai nyelveken kívül a francia s angol nyelveket is tökélyre vitte, sőt Liszniai és Lauka Gusztáv társaságában a spanyolt is tanulta, de a három hidalgo közül csak Lauka tartotta meg a spanyolok iránti előszeretétét.

A másik levél Vörösmartytól jött, melyben kérte,

hogy fogadja szívesen az ide mellékelt kétszáz váltó forintot, mint újabb munkáinak díját.

— Bizony rám fér! — kiáltott fel Petőfi, Kánya Menyhértre s pozsonyi adósságaira is gondolva, mert akkor már Lisznyainak is az áldott öreg úr által készített holmije jobbára zs időkékre került.

Ekkor írta Petőfi következő versét, melynek címe:

H o z z á.

Szent borzalommal nyújtom ím feléd
Nem földi kéjtől reszkető kezem,
S enyém vagy-e, valóban az enyém?
Nem álmodom-e? félve kérdezem.
Oh nem, nem álom! Hallom hangjaid,
Az andalító édes hangokat,
És arcaidnak látom liljomát,
És itt piheusz, hol hő szívem dagad.
Mennyit nem küzde a balsors velem,
Mig valahára mégis engedett,
Mig a dicső percet megérhetém,
Hol sajátomnak mondlak tégedet.
Sajátom vagy, s e boldogságomat
Kinek, valjon kinek köszönhetem?
Isten megáldja kedves verseim!
Ők, ők szereztek meg téged nekem!
Engedd, hogy még egyszer nézzek reád
S szorítsanak szívemhez e kezek,
És most—és most j e r a z s e b e m b e p é n z,
S menjünk — először is csizmát veszek!

Egyszerű vers, a kik olvassák, sok hűmört találnak benne, pedig a legkes erűbb nélkülözésekből kifolyó gyunyor vonul azon végig.

Midőn Petőfi leérkezett Pestre, először is Vörös-martyt látogatta meg.

- Hol van, Petőfi? — kérde a veterán költő.
  - Itt áll egész valójában.
  - Így hát önt már régóta ismerem?
  - A mióta Pönögei Kis Pált.
-

XV.

Finis coronat opus. Vagyis: minden regénynek házasság a vége.

Minél magasabban száll az égkúpon a nap, annál jobban oszlik mögötte az éj homálya; minél nagyobb lett Petőfi híre s neve s minél változatosabbak lettek ezekkel együtt élete kalandteljes napjai, annálinkább tündedeztek mögötte a múlt emlékezetei.

Azt nem mondhatjuk, hogy a sors sodorta Petőfit életpályájára, sőt önérzettel, nagyon is önakarattal választotta azt, a miből természetesen az következett, hogy lelke inkább a jövőre, annak reményteljes képeire volt függesztve, mintsem multjára, mely úgy is oly kevés vigasztalást, kárpótlást nyújthatott.

Fellengző vágyakkal telt keblét költészetének kezdő pályáján nem elégítette ki a feléje özönlő méltánylat, a nevét körülvevő tisztelet, új barátainak rokonérzete, az ezek társaságában szőtt tervek, a folytonos munkálkodás, haladás.

Gyermekkori ábrándja: „a szinpadnak élni,” ismét feltámadt lelkében.

Magános perceiben mindig feltűnt előtte hálátlan nemtője, Thália, s hívólag nyújtotta feléje karjait; s az ifju ellene nem álhatott a vonzalomnak, odahagyta az alig izlelt jobblétet, letörölte névének az öröklét táblájára irt kezdőbetűjét, elvetette magától a költészet zengő lantját, s legnagyobb kincsét, a lánglélek ragyogó képzelmet, melylyel szerető keresztatyja, a természet ajándékozta meg születésekor, oda vetette volt csalfa kedvesének, a színészetnek álarcáért.

Ez volt Petőfi legnagyobb hálátlansága leghatalmasb jóakarója, — a természet iránt!

A költészet az ember legjobb barátja, ki már a bölcsönél felénk nyújtja kezét, s ravatalunknál befogja szemünket; ki örömtelt napjainkban hallgatva jár oldalunk mellett, míg szenvedéseink közt velünk sir, velünk zokog.

Ily barátja volt a költészet a vak Homérnak s Ossiánnak, a sánta Byronnak, a beteges Heinenak, a púpos Popenak, a magával meghasonlott Poe-Allannak, a fogságban, távol országokban szenvedő Balasának; legroszabb perceikben vigasztalta őket legjobban?

— S a színészet? Kéjhölgy, csapodár szerető, ki rajtunk a külső mázt, a külső fényt [imádja. Mig meg vannak: deli alkatunk, csengő hangunk, s hajlékony tagjaink,—bálványozva szorít karjaiba, s azután?...

Azután, midőn hangunk eltompult, testalkatunkat az idő súlya s az élet terhei megtörték; elhagy, eltaszit magától, mint a legtöbb szerető!

Hányan tagadták már meg legjobb barátjukat ily csalfa szeretőért.

Petőfinek az volt szerencséje, hogy többszöri csalódása imádottjában ismét visszavezette őt barátjához, s hogy ennek volt még ideje őt elvesztett perceiért kárpótolni.

Az ifjú költő odahagyva ismét Pestet ragyogó reményeivel együtt, felvette megint vándorbotját s Debrecembe zarándokolt, hol a halhatatlan Fánccsal, ki nek szelleme gyermekeiben: Ilka- és Etelkában új életre gyúlt,—a „Velenci Kalmárban“ lépett fel, a marokkói herceg igen csekély szerepében, s mint életirői megjegyzik, oly szerencsétlenül, hogy még e közepszerű vidéki társulat sem szerződteté.

„Inkább Soroksáron akarok első ember lenni, mint Rómában második!“ — ilyenfélekép szólhatott valamikor Julius Caesar Pompejushoz, s ilyenféleképen gondolkodott Petőfi is, midőn a debreceni színtársulattól ötöd magával elszakadva, Székelyhidon, Diószegen rendezet előadásokat, hol a legelső szerepeket játszotta.

De a színészi életben gyakran jut egy kézbe a királyi pálca és koldúsbot. Az első a színpadon, az utóbbi a való életben; Petőfinek is odadta kezébe a sors e sovány gyámolt, s ezzel jutott Debrecembe vissza, beteg testtel, tépet kebellet, tépet ruházatban.

Ily körülmények közt nagyon természetes, hogy a szegény költő csak ritkán emlékezett meg kecskeméti életéről, Sziniről, Kánya Menyhért uramról s ennek szép unokahúgáról, mit azonban nekünk tenni elbeszélői tisztünk parancsol.

Petőfinek rövid uton történt eltávozta után Varga László szintársulata még pár hónapig működött a jó magyar városban, mely idő alatt Szini mindig szemefényét képezte annak.

Kánya Menyhért uram, a mint észrevette, hogy a színész unokahúga körül forgolódik: azonnal felhagyott a mecénáskodással, sőt mindent elkövetett, hogy Thália papjait kipusztíthassa s városból, s ezek közt legelőször az intrikust, ki, — mint mondá, — saját temploma istennőjén kívül idegen házak láreszeinek is áldozik, — azt értvén e mithologiai stylus alatt, hogy Szini a tragédián kívül a szép Esztert is imádja.

Kányának elébb nyílt alkalma magát megboszulhatni, mintsem azt előre gondolta volna. Tudniillik a legközelebbi hétre Shakespeare Lear királya volt kitűzve, melyben Szininek a királyt és Edgárt kellett személyesítenie.

A tudós úr a színlap vétele után tüstént futott a kollegium könyvtárnokához, s attól Shakespeare német fordítását kérte.

— Tán néhány darabot magyar nyelvre akar beöle áttenni, professzor úr? — kérdé a könyvtárnok.

— Istem mentsen meg tőle! A jambusfaragást a poétáknak hagyjon.

— Mirevaló tehát Shakespeare ? Hisz úgylis előfognak azt adni.

— Épen ezért kérem ?

— Ezt nem értem.

— Lássá, — szolt a tudós úr pápaszemét feltolva s kezeit barátságosan a fiatal könyvtárnok vállaira téve, — én, mielőtt valami darab szinpadra kerül, mindig el szoktam azt elébb olvasni.

— S mi végre ?

— Hogy láthassam, miként fogta fel a színész az író szellemét !

— Hisz így ön kritikus ?

— Fiatal barátom, — szolt mosolyogva a tudós úr, — minden ember többé-kevésbbé kritikus, — s e szóval asztalhoz telepedék, hol nagy szorgalommal forgatta a ritkán olvasott lapokat.

A tudós úr csak Lear szerepét tanulmányozta, azon helyeket kereste ki, hol legtragikusabb a darab, hol kell az agg királynak összeroskadnia, elájulnia, s a mint e dolgokról kellő tudomást szerzett, odahagyta a könyvtárt, s a fiatal könyvtárnok e nap óta még nagyobb bámuló tisztelettel viseltetett iránta, mint azelőtt.

Most egyenesen a színháznak tartott, hol tekintélyes állásánál fogva gyakran meg szokott jelenni a deszkákon.

Csak azon percre várt, hogy egészen egyedül lehessen ; s a mint a szerencsés pillanat elérkezett, elővett tabákszinü kabátja mélységes zsebéből egy titkos

csomagot, s annak barnás por-tartalmát széthintette az egész szinpadon.

Bekövetkezett a nagy nap, s jó Kecskemét város lakói minden utcasarkon ilyen falragaszt olvashattak :

Rend- és bérletkivüli nagyszerű előadás!

E városban először és utolszor :

LEAR

vagy

„A megőrült király.“

vagy

„Az atyjuk iránt háládatlan hercegkis-
asszonyok.“

(A játszó urak és aszonságok nevei, — hogy a T. közönség annál jobban meglepetődjék, — ez alkalommal ki nem tétetődnek.)

J e g y z e t : A szegény Tamás, a grófnak törvényes, de természetes bátyja által rútul üldözött fia, az égháborús megjelenésben, a pusztára kiűzött királylyal szemközt talpig testszin-tricotban, kezében nagy doronggal fog megjelenni.

Kezdeté 7 órakor, — végét a T. C. Publikum tetszése határozza meg.

A színház megtelt s az előadás a legjobb folyamatban volt, s a gonosz leányai által zaklatott Lear annyira jött, hogy ájultan rogyott a földre.

A nézők szemei könyekkel teltek meg a jószivű

öreg király sorsán, ki kopasz fejével ott hever mozdulatlanul a kemény földön.

De hajh! mozdulatlansága nem sokáig tartott, mert egyszerre valami konvulzívus rángatózás kapta el, s Lear király mindkét tenyerébe temette orrát.

Nem ért semmit!

Lear király elkezdett hatalmasan prüsszögni s orrával ilyenkor mindig bókot csapott a földnek.

A közönség a tragikus megindulásból egyszerre a legóriásibb kacajban tört ki, mert hiába, az ellentétek hatalmasan ingerlik az ember nevetőkéjét, — s a kacaj mindaddig tartott, míg valaki a földszintről fel nem kiáltott:

— Ki vele! ki vele!

A közönség széttekintett, hogy valjon ki osztogatja e hatalmas parancsszavat, s csakhamar megpillantotta a színészek derék pátrónusát, Kánya Menyhért urat.

— Hvn már a pátrónusak így szól, hát mi mit beszélünk? — kérdé valaki.

— Mindenesetre kövessük őt! — vélekedik egy másik.

— Nos, hát úgy ki vele!

— Ki vele! — hangzott az egész közönség ajkairól.

A függöny legördült s az előadás végét a közönség nagyon is hamar határozta meg.

Tán nem is szükség mondanunk, hogy Szini

prűszszögését a tudós úr által a deszkákra hintett kassai burnót okozta.

Ezen második nagyszerű fiasko után Varga László felszedte sátorfáját s truppjával együtt a pozsonyi országgyűlésre vándorolt, hol mint tudjuk, Borostyán, vagy ha inkább tetszik: Petőfi is hozzájuk csatlakozott.

Szini azonban búcsút vett kenyeres pajtásaitól örökre, jegyesétől Esztertől pedig rövid időre, s utját hazájába, Borsodmegyébe irányozta, hol leginkább remélt tisztséget nyerhetni.

Dudásék már most egészen magukra maradtak, s tudós Kánya Menyhért uram csürte csavarta rajta az esztét, hogy miképen kényszerithesse az özvegyet leginkább leányának hozzá adására.

A véletlen e tervénél is elősegítette.

A kollégium fiatal könyvtárnoka ugyanis, ki egészen eltelt Kánya úr tudománya iránt viseltető tiszteletével, egy napon meglátogatta az öreget, s valami pszichologiai kételyének megoldására kérte.

— Honnan van az, — kérdezé, — hogy némely ember gondolkozása a borital után egészen megháborodik, míg ismét sok másnak lelke éppen ez által nyer rugékonyságot?

— Legelőször is foglaljon helyet, kérem, — válaszolt a tudós, s ő maga is fontos ábrázatot metszve, helyet foglalt egy csikorgó bőrszéken. — Ennek egyszerű oka az, — kezdé fejtegetését, — hogy az emberek mitsem törődnek a tudományokkal, míg ismét

mások a tudományok principiumai szerint élnek. Például a ki bort iszik s le nem részegszik tőle, az bizonyára dietikai rendszerrel, chemiai észleléssel, phisikai erővel s azon philosophiai elvvel ivott, hogy „gnōtō seauton!“ míg a ki lecsipi magát tőle, az valójában úgy cselekszik, mint az animal quadrupes. Önre például mily hatást gyakorol a bor?

— Biz én attól lecsipem magamat.

— Tehát hogyan cselekszik ön, midőn bort iszik?

— Professzor úr állítása szerint bizonyára úgy, mint az animal quadrupes.

— Nem úgy értem, hanem mennyit iszik, hogyan iszik?

— Mi a mennyiséget illeti, az attól függ, milyen az alkalom, s mennyiszor kínálnak meg vele; mi pedig a „hogyan“-t illeti, biz én úgy iszom, hogy egy csöpp se maradjon a pohárban.

— Mégsem felelt kérdésemre! Mit szokott enni a bor mellé?

— Hol sajtot, hol sódart, átalán olyant, a mire jól csúszik.

— Lásza, nem tudja a chemiát, mert a sajtban az úgynevezett tej-matteria a bor aciduma által túróra változik. Mi a sódart illeti, az ellen nem volna kifogásom, kivált ha kövér, de benne só=sal, salis, és nem sav=acidum, — usque ad infinita ohajtja az italt s a vért sűríti, miből sok chronicus nyavalya keletkezik. Én legtanácsosabbnak tartom a bor melle a dióevést —

— A dióevést?!

— Igen, a dióevést, s e véleményemet a londoni természetvizsgáló-társulattal is közlendem. A pesti orvosok egyletével nem közlekedem, mert azok csupa irigységből is elvetnék a józan ész szavát. Tehát, a mint mondtam, nincs valami dicsőbb a dióevésnél; az igaz, hogy nyálkát idéz elő, s ezért köhögést, torokfájást okoz, de ezt egyéb előnyei miatt el lehet felejtetni. Tudvalevő dolog az, hogy miért kábitja el a bor a fejet, s ön is alkalmasint tudja.

— Nem tudom!

— Nos hát megmondom: a borból a vízrészek elpárolgása s a cukoranyag külön választása által lehet a szeszt, alkoholt előidézni, de a gyomor véghezviszi mindazt, mi csak a legjobb retorta segédelmével eszközölhető. A gyomor melegsége által a víz lepároltatik, a cukoranyag különválasztva némineműképen táplálásra szolgál, míg az alkohol pára alakjában a véredényekbe, s az erek útján a fejbe száll — —

— De mi köze mindennek a dióevéssel?

— Igen sok!

— Például?

— Például, ha én egy pohár borra néhány diót eszem, az előbb előadott fejbeszállási processzus nem történhetik.

— Csodálatos!

— Csodálatos, hanem igaz.

— S honnan tudja ezt a professzor úr?

— Ismét a phisikából; mert mit tartalmaz a dió magában?

— Kétségkívül igen sok olajat.
 — S mi tulajdonsága az olajnak?
 — Hogy a gyúanyagok égését elősegíti.
 — S hogy a nálánál nehezebb folyadékok felszínén marad.

— Ez igaz.
 — Így tehát a borfelszínén is, s ebből mi következik?

— Nem is gyanithatom!
 — Lássa fiatal barátom, ön a logikát sem igen érti! Ha a dió olaja a gyomorban a bor felszínét ellepi, abból az következik, hogy az alkohol el nem párologhat, következésképpen a gőz a fejbe nem szállhat, következésképpen a borból az ember le nem ilatja magát! Lássá, ez a fontos felfüzdözés következik, s erre az ember csak tudományos vizsgálódások után juthat!

A fiatal könyvtárnok ily megtestesült tudományos nagyság előtt érzé csak valójában csekélységét s alig mert ama poros és kopott fóliánsokhoz nyúlni, midőn a tudós úr biztatgatta, hogy csak tekintse meg csekélyszámú, de ritka példányokból álló könyvtárát.

Végre mégis neki bátorodott s kezébe vevé ama kéziratcsomagot, mely Dudásék életében oly fordulóponthoz vezetett.

— Ez ritka exemplár, fiatal barátom!
 — Látszik fakó külsején.
 — Szofoklesz művei, magyar fordítással.

A fiatal ember nagy csodálkozással vizsgálá a

nevezetes művet s álmélkodását nem birta eléggé eltitkolni.

— Nemde bámul ön? Egyetlen példány az egész országban!

— Lehetetlen!

— Száz forintért vettem. —

— Száz forintért?!

— S nem adnám a collégium egész bibliothékájáért!

A fiatal ember mindig nagyobb szemeket csinált, s minél tovább beszélt Kánya Menyhért uram, nagy tudományosságát annál kevesebbre kezdte becsülni. E pillanatban a nagy férfiú olyaténképen tűnt fel a könyvtárnok 'szemeiben, mint a hóbáb, mely a nap sugarai alatt olvadva mindig kisebbé—kisebbé válik.

— Hisz uram, önt rútol megcsalták! — kiáltott fel végre.

— Megcsaltak? Kicsoda?

— A kitől e könyvet vette.

— Hogy értem ezt? Tán nem ér annyit az a könyv?

— Egy batkát sem ér.

— Lehetetlen! Talán —

— Igen csak másolat. Nyomtatásban egy forintért megveheti.

Kánya Menyhért megsemmisülve hanyatlott vissza a székre, melyről előbb oly hevesen felszökött. Tehát ezért pártolta ő a színészeket, ezért dobott ki száz forintot, hogy még tudatlanságán is kacagjon a világ?!

— Megboszulom magam, megboszulom! — szíszegé fogatlan ajkait összeharapva, midőn a fiatal könyvtárnok már eltávozott.

Kánya Menyhért uram másnap tisztára kifőzött tervvel s nagy haraggal csoszogott be sógornője szegényes hajlékába s először is erősen követelte, hogy az fizesse neki rögtön vissza a száz forintot, mit tőle oly igazságtalanul elrabolt annak a könyvnek az árában, mely egyetlen batkát sem ér.

A szegény asszony derék atyafiának e szavaira alig tudott hová lenni ijedsége- s bámultában.

— Hiszen a sógor erővel vitte el tőlem azt a könyvet s én azt sem tudtam micsoda, mit ér! — jegyzé meg Dudásné.

— Már az én nekem mindegy, — veté ellent a tudós, ha nem tudta a sógorasszony, tudta a cinkostár-sa, az a drágalatos komédiás, Szini, vagy hogy a menykőben hiják! Kegyelmetek együtt főzték a levet az én megrontásomra, az én megcsalásomra, vagyonomnak álnok úton való elrablására, s tudja-e azt kegyel-med, hogy az embernek ily útoni megrövidítése kriminalitás, hogy én kegyelmedet primo bepereltetem, sekundo egzekváltatom, s tercio bezáratom. Tudja-e ezt kegyelmed?

Kánya Menyhért uram itt szünetet tartott s figyelemmel vizsgálá a nő arcát, hogy beszéde mily benyomást okozott arra. Az eredménynyel tökéletesen meg volt elégedve.

— De én nem vagyok zsarnok, szívem nincsen

köből, — folytatá, — s rokonom ellen csak a legvégső szükségben folyamodom a törvényhez. Egy feltétel alatt minden keresetemtől elállok.

— S azon feltétel?

— Lássá, az a Szini úgyis haszontalan egy fráter; a minap is megbukott a szinpadon, más kenyérkeresete pedig nincs, ha csak nem akarja csinálni a világot, a hogy engem is megcsalt. Ne adja annak oda feleségül húgomat.

— Szinit talpig derék embernek ismerem, leánnyommal már jegyet is váltott, most valahol állást keres a világban, hogy nejét becsülettel eltarthassa, s minden pillanatban várom őt az esküvőre. — Hát a feltét csak ez volna?

— Nemcsak ez!

— Tehát még több?

— Igen; Esztert adja nekem.

— Megmondottam már, hogy soha!

— Még akkor sem, ha börtönbe kellene juttatnia a sógorasszonyt?

— Még akkor sem!

— Jó, legyen tehát akaratja szerint!

Ezzel Kánya Menyhért uram végiggombolta sarkig érő kabátját, kutyafejű botjával párszor mérgesen dobantott a földre s morogva csapta be maga után az ajtót.

Legelső dolga volt prókátort keresni, kinek átadja az ügyet. Nagy bajjal, de végre mégis találkozott ember, ki az embertelen pört felvállalta.

Dudás Mihályné valóban elítéltetett a száz forint visszafizetésére s miután annak eleget nem tehetett, utolsó menedékének, kicsike házának kellett elkótyavetyéltetnie.

A tudós úr még egyszer megkísérlette szerencsáját.

— Lássa az asszony, — szólt összehúzott szemöldökkel, — már most az a rongyos vityilló is az enyém s ha akarom, e pillanatban kergetem ki belőle. Nos szóljon, határozzon, még van idő.

— Utolsó szavamat is elmondtam! — viszonzá az asszony nemes elszánással.

— Elmondtá? jó, hát hadd mondok el én is a magamét. Tudja-e, hogy a családi pert már megindítottam s hogy az asszonyt brevi manu, rövid úton becsukatom, hogy az asszony egy hét múlva börtönben fog csücsülni? — —

— Az álnokság szokszor diadalmaskodik, mondja az írás!

— S tudja-e, hogy mit fog tenni akkor nyomorúságában Eszter? — —

— Bizom Isten jóvoltában!

— Ha nem akar enyém lenni, kénytelen lesz magát másnak árúba bocsátani, mert finom kis kezecskéi nem szokták meg a munkát, de gyenge teste nem is bírná azt meg.

E pillanatban feltárult az ajtó s azon egy talpig magyar ruhába öltözött ifjú toppant be. Csak midőn kalapját levette, akkor ismertek rá bozontos hajáról.

— Ah Borostyán!

— Ecce, fráter vagabundus! Hát honnan csepentünk ide, az égből?

— Az lehet, hogy kegyed számára az ördög hozott, fogja ön mondani, ha elmondom, hogy alávaló gazsága egészen értésemre esett! — kiáltott Borostyán haraggal.

— Csak hátrább az agarakkal amice,—válaszolt a tudós úr gúnyos mosolylyal; itt még talán nekem is lesz szavam! Tudja-e amice, hogy kendet is becsukatom, mint csalót?

— Engem, Petőfi Sándort?

— Mit, Petőfi? Petőfit az egész világ ismeri. Újabb csalás!

— Ha az egész világ ismeri Petőfit, — veté közbe az ifjú büszkén, — úgy ön is fogja tudni, hogy Petőfi sokszor volt könnyelmű, de jellemtelen soha. Azzal a könyvhistóriával rászedtem az urat, igaz, de ezzel nevetségessé akartam tenni a világ előtt bárgyúságát, mely fölött oly soká viselte a tudományosság bagolyfüleit, s nem akartam éhen veszni hagyni rokonait, kiket ön annyiszor megrabolt.

— Hah, megpukkadok mérgemben! — kiáltot az öreg s kutyafejű botjával sebesen hadonászott. — No de majd a törvény előtt járjon a szánk, az illetékes forum előtt, s ne asszonyok közt!

— Ott ön alkalmasint mélyen fog hallgatni, mert a száz forintot Szini már letette az árvák pénztárába s ön ellen is megindította az erőszakos sanyargatás

elleni bűnvádat. De különben itt jön Szini maga, ő többet szólhat.

Az ajtó most csakugyan újra megnyílt, s azon nagy farkasprémes bundában, Esztert magához ölelve, Szini László jött be.

— Asszonyom,— szólta Petőfi az özvegyhez fordulva,— már most csak adja áldását az új párra. Szini valóban megérdemli a szép Esztert, annál inkább, mert rövid idő alatt olyan állást vívott ki, melyből becsületesen megélhet; Kápolna és Mezökövesd közt ő lesz a leghíresebb nótárius.

— S te elhallgatod, hogy eddig az ország leghíresebb költője lettél? — visszonzá Szini.

*   *   *

Meg kell még mondanunk, hogy míg Kánya uram rokonainak tönkrejuttatásán dolgozott, az alatt Szini ernyedetlenül hivatal után látott s megis nyerte a füzeséri jegyzőséget, mely egész Borsodban a legjövedelmezőbb.

Hivatalábai beiktattatásával s új lakásának rendezésével foglalkozott, midőn a hir szárnyain füleig jutott jegyesének állapota, s azért tüstént befogatott és sietett Kecskemétre. Útközben találkozott Petőfivel, ki épen ekkor utazott Borsod regényes vidékein sin-nen magyarázható a jó barátok véletlen megjelenése.

Petőfi bevárta barátja lakadalmát, melyről természetesen Bíró Tamás uraimék sem hiányozhattak.

— Ki gondolta volna, hogy ma még így leszünk itt együtt! — szólt a takaros menyecske Petőfihez. — Emlékszik-e még rá, mikor a vőlegény nálam ette a lángost?

— Ah láng! — kiáltott fel a költő ritka jó kedvvel s átölelé a menyecske derekát. — Ne törődjék zúzámm most a lángossal, hanem hallja, hogy szól a vers:

A bor éleszt, a bor éget, mint a csók, —
Csókot asszony! hosszút, édest, lángolót!
Csókod lángja, mint a napfény, mennyei,
Mely az élőfán a lombot neveki.

Kánya Menyhért uramról is illik emlékeznünk, kit Szini, fenyegetései dacára sem pereltetett be.

Az öreg úr tán még most is él, most is megvan tán az a sarkigérő sárga kabátja s midőn az utcán végigbotorkál, most is kezében van kutyafejű botja, — de nincs meg hajdani tudományos hire, nagy becsülete.

Sógornéja elleni pere becsületét, az a fatális görög könyv pedig nagy hírét olyannyira elvette, hogy bizony alig fog valaki találkozni jó Kecskemét városában, ki emlékeznék az egykor oly nevezetes professzor Kánya Menyhért uramra.

És itt Petőfi Sándor ifjúkori életéből vett regényes rajzainkat befejezzük, melyekben sokan bűnünkül róhatják fel azoknak tarkaságát. De tarka maga ezen kor, mint a költő ifjúkori élete.

Megvalljuk, hogy Petőfit további élete, szerelmei, a világ színpadáni működése, s tragikus eltűnése sok-

kal almasbbá teszük regényhőssé, s hogy már magának a kornak ecsetelése — mely hazánk s irodalmunk történetében oly nevezetes epochát képez, — a mint egy részről az író részére 'e szerény cikkeknel sokkal nehezebb s kényesebb, úgy más részről hálásabb feladat.

Erősen hisszük azonban, hogyha a prózairó tolla nem is mer e rajzhoz fogni, a lant húrja nem marad érintetlen a nagy lírai hős megéneklésében.

---

10 / D42

me \$0.70

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

